

Uio • Universitetet i Oslo

«Jeg blir glad i det livet jeg har»

*En kvalitativ analyse av menns fortellinger fra sine
liv uten barn*

Sigrid Marie Orvik Benjaminsen

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Universitetet i Oslo

25.05.2022

Sammendrag

Med utgangspunkt i data fra kvalitative dybdeintervjuer, studerer jeg i denne oppgaven menns uttalte opplevelser og erfaringer med å leve uten barn i Norge i dag. Andelen barnløse til lands er størst, og økende, blant menn. Utviklingen av økt barnløshet finner sted i en tid hvor individualisering markerer seg som et tydelig samfunnstrekk. Samtidig står familien som institusjon fortsatt sterkt. Foreliggende data på barnløse menn gir kjennskap til målbare egenskaper som alder, sivilstatus, bosetting og utdanning. Det eksisterer imidlertid lite kvalitativ forskning som fokuserer på erfart hverdagsliv og virkelighet som barnløs mann.

Til studien har jeg intervjuet totalt åtte menn i alderen 35-55 år som identifiserer seg som heterofile, er utenfor parforhold, ikke har barn og ikke har fått påvist medisinske årsaker til ikke å kunne få barn. Utover nevnte kriterier er ikke barnløsheten begrenset til å være frivillig eller ufrivillig. Å gi informantene anledning til å snakke om sine liv, gir en privilegert tilgang til deres beskrivelser av verden. At informantene har ulik bakgrunn og følgelig sitter på ulike erfaringer, resulterer i et kompleks datamateriale. Under intervjuene går det fram at det eksisterer ulike veier inn i barnløshet. Jeg argumenterer for at informantenes beskrevne innganger til barnløsheten fortøner seg over tre leire; 1) som et valg, 2) som en uønsket tilværelse og 3) som en uavklart livssituasjon. Informantene tilskrives ikke plass i de ulike veiene, men erfart og uttrykt barnløshet er en fruktbar introduksjon til å forstå hvordan spørsmålet om barn er komplekst og preget av nyanser.

Opgavens analyse er deretter strukturert etter overordnede temaer som utpeker seg i informantenes fortellinger. Disse viser seg i form av identitet, det romantiske parforholdet og holdninger. Jeg belyser hvordan informantene erfarer og snakker om sider ved inneværende livssituasjon. Jeg argumenterer for at de bruker fortellingene til å konstruere forståelser av egen identitet, og at konstruksjonene brukes til å forklare, begrunne og gi mening til barnløsheten. Videre argumenterer jeg for at parnormen har en sentral plass, hvor informantene uttrykker positive holdninger til å gå inn i en monogam relasjon til en kvinne. Tanken om å være i et parforhold romantiseres og rangeres her *over* tilværelsen som enslig. Avslutningsvis finner jeg at informantenes holdninger til barnløshet er preget av uenigheter med mediernes generaliserte framstilling av menn som «offer». Informantene uttrykker at kvinner kan kjenne på et større press til å få barn, men at likestillingen samtidig har ført dit hen at kvinners utvelgelsesmotivasjon er ufordelaktig for menn med lavere utdanning. Dette trekkes fram som et samfunnsproblem i den grad offentlige debatter om temaet preges av en politisk korrekthet.

Forord

Jeg føler meg privilegert som har fått bruke det siste året til å utvikle mitt eget forskningsprosjekt om et tema jeg synes er interessant. Det er flere jeg ønsker å uttrykke min takknemlighet overfor i sammenheng med å ferdigstille mitt første, store stykke forskning.

Først og fremst vil jeg takke samtlige av informantene som stilte til intervjuer i forbindelse med masteroppgaveprosjektet. Takk for ærligheten og tilliten, og for at dere delte av tiden deres. Dere har bidratt med verdifull innsikt. Uten denne ville det ikke blitt noen oppgave!

En stor takk rettes også til de dyktige veilederne mine som har bistått meg med faglig så vel som skrivemessig og emosjonell støtte. Takk til hovedveileder, Trude Lappegård, for at du har hatt troen på meg og prosjektet mitt. Dine oppmuntrende ord og gode oppfølging har vært essensiell. Takk til biveileder og seminarleder, Kjell Erling Kjellman, for at du har delt av din metodiske briljans. Dine raske, utfyllende og nyttige tilbakemeldinger har vært til stor hjelp.

Mamma og pappa, tusen takk for interessen, omsorgen og støtten dere har vist gjennom hele studieløpet. Jeg er heldig som har så flotte foreldre som heier meg hele veien inn til mål.

Pandemi og digitale forelesninger til tross, har jeg blitt kjent med flotte medstudenter ved masterprogrammet. Takk til gjengen på lesesalen – jeg er veldig takknemlig for dere og ser tilbake på hyggelige lunsjpauser og stunder på salen i Harriet Holters hus.

Sigrid Marie Orvik Benjaminsen

Blindern, mai 2022

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Begrepsavklaring.....	2
1.1.1	Barnløs.....	3
1.1.2	Enslig.....	3
1.2	Forskningsspørsmål.....	4
1.3	Bakgrunn	5
1.4	Oppgavens struktur.....	6
2	Teori.....	7
2.1	Mikro, meso, makro	7
2.2	Forståelser av identitet.....	8
2.2.1	Konstruksjon av identitet i livsfortellinger.....	9
2.2.2	Individualisering, risikoer og det moderne samfunnet	10
2.2.3	Det refleksive selvet	12
2.2.4	Handlingsteori: sour grapes	13
2.3	Kjærlighet og parforhold i individualiseringens tid.....	14
2.3.1	Den rene relasjonen	15
2.3.2	Derfor gjør kjærligheten vondt.....	16
2.4	Funksjonelle samfunn og heteronormativitet	17
2.4.1	Aldersnormer og sekvenseringsnormer	18
2.4.2	Innvendinger mot strukturell teori.....	19
3	Metode og data.....	20
3.1	Det kvalitative dybdeintervju	20
3.1.1	Intervjuguiden	21
3.1.2	Analysestrategi	23
3.2	Rekruttering og utvalg.....	24
3.2.1	Informantene	26
3.3	Gjennomføring av intervjuene.....	27
3.4	Behandling av data	30
3.5	Forskerrolle	31
3.6	Etikk	32

3.7	Kvalitet i kvalitativ forskning.....	34
3.8	Oppsummerende betraktninger	35
4	Identifiseringen som barnløs	36
4.1	Veier inn i barnløshet	36
4.2	Tidligere forestillinger.....	38
4.3	Opplevelser av alder.....	41
4.4	Roller i barns liv	44
4.5	Frihet som årsak og konsekvens.....	45
4.6	Når livet går sin gang	46
4.7	Forhandlinger om å finne sin plass.....	48
5	Tanken om å være to.....	51
5.1	Noen å dele livet med	51
5.2	Den gode samtalen	56
5.3	Når en partner har barn fra før.....	59
5.4	Identifisering gjennom parforholdet.....	61
6	Holdninger til barnløshet.....	63
6.1	Forventninger fra andre	63
6.2	Betydningen av kjønn.....	67
6.3	Holdninger til foreldrerollen.....	68
6.4	Etablerte venner og familiemedlemmer	70
6.5	«Lavstatusmannen»	72
6.6	Samfunnets møte med barnløsheten.....	74
7	Avslutning	77
7.1	Større enn barnløsheten	77
7.2	Veien videre	80
	Litteraturliste.....	82
	Vedlegg 1: Informasjonsskriv	89
	Vedlegg 2: Utlysning	93
	Vedlegg 3: Intervjuguide	94

1 Introduksjon

«Jeg regner jo det her som en litt sånn psykologisk mekanisme, der jeg blir glad i det livet jeg har.» (Oliver, 36)

Å leve et liv uten barn handler ikke utelukkende om selve fraværet av en familie. Det handler om forhandlinger med en selv og markedet, om forståelser av egen identitet og om å finne sin vei. Dette går fram i intervjuer med åtte barnløse menn gjennom høsten 2021. Som Charles Taylor i *Sources of the Self* (1989, s. 48) så fint presiserer det, kreves en narrativ forståelse av livet for å gi mening til våre handlinger og vår relative plass. Med utgangspunkt i gjennomførte dybdeintervjuer, en intervjuform som legger til rette for å studere personlige erfaringer og holdninger, foretar jeg i denne studien en kvalitativ analyse av et utvalg norske menns fortellinger fra sine liv uten barn.

Et karakteristisk trekk ved vår samtid er bruddet med tradisjonelle familie- og samlivsformer. Med modernitetens framvekst følger trender av færre giftemål, færre og forsinkede barnefødsler, flere enslige samt en utbredelse av nye måter å inngå i samliv (Esping-Andersen, 2016, s. 17; Lappegård et al., 2013, s. 136). I takt med økt individualisering utpeker følgelig barnløshet seg som en høyaktuell tematikk. Andelen barnløse i Norge er imidlertid størst, og økende, blant menn (Grasdal & Lommerud, 2019; Jensen & Østby, 2014; Skrede, 2004). Dette går fram i kartlagt statistikk og kvantitative studier av andelen barnløse, knyttet til målbare kjennetegn som alder, sivilstatus og fullført utdanning innad i den aktuelle gruppen. I den grad menn selv opplever barnløsheten som noe negativt, må den imidlertid regnes for å være et samfunnsproblem (Lommerud & Grasdal, 2020). Fra ulike hold argumenteres det følgelig for at det trengs mer kvalitativ kunnskap om de konkrete erfaringene og opplevelsene av å leve som barnløs. Det er også formålet med denne oppgaven.

Samtidig som barnløsheten er økende og samfunnet blir mer individualisert og avtradisjonalisert, består familien som en sentral institusjon i det norske samfunnet (Ellingsæter & Pedersen, 2013). Dette gir seg blant annet til uttrykk i velferdsstatens brede spekter av politiske støtteordninger som retter seg mot barnefamilien (Hart & Kravdal, 2020, s. 40). Slik bidrar også norsk velferds- og befolkningspolitikk på indirekte vis til å etablere en «offentlig

pronatalistisk kultur» (Ellingsæter, 2012). Den pronatalistiske befolkningspolitikken har til formål å fremme befolkningsvekst ved å oppmuntre og legge til rette for flere barnefødsler, noe som i praksis kan bidra til å forme holdninger om at det å få barn er både viktig og riktig (Solerød & Tønnesen, 2022). Dette er et anliggende som innleder til en sentral, tosidig diskusjon. Familienormen reiser på den ene siden spørsmål om de barnløses plass i samfunnet. På den annen side gjenspeiler den en velferdspolitisk utfordring. I fraværet av en familie bortfaller den uformelle omsorgen og det sosiale nettverket som familien symboliserer. Ved at vi blir færre, men eldre, kan potensielt lede til en ubalanse mellom eldre, pleietrengende sine behov og tilgjengelige ressurser i samfunnet til å dekke disse (Esping-Andersen, 2016, s. 22).

At andelen barnløse er høyere blant menn enn kvinner, og at gruppene blir knyttet til målbare egenskaper, gir ikke kjennskap til mekanismene og forståelsene som ligger bak barnløsheten. Disse kan bare forklares med å løfte fram de enkelte menns opplevelser av å leve sine liv uten barn. Tall som foreligger skiller heller ikke aktivt mellom hvorvidt barnløsheten er frivillig eller ufrivillig, noe som kan bidra til å gi feilaktige inntrykk av menns erfarte livssituasjon. Med framveksten av et individualisert samfunn, som beveger seg vekk fra tradisjonelle kjønnsroller og definisjoner av maskulinitet, kan den moderne mansrollen på mange måter uttrykkes for å være under forhandling. Formålet med studien er følgelig å øke forståelsen og kunnskapen om hvordan menn opplever sine liv, i fraværet av et barn, i Norge i dag. Hva forteller menn fra sine liv som barnløse? Hvordan påvirker barnløsheten oppfatninger av egen identitet? Inngår barnløsheten i det hele tatt som del av deres måter å identifisere seg på? Hvordan oppfatter menn andre menn for å være barnløse? Hva sier fortellingene om eksisterende holdninger til barn, familier og samliv i samfunnet? Dette var spørsmål jeg la til grunn da jeg inviterte åtte menn, i alderen 35 til 55 år og utenfor parforhold, til å dele sine historier i dybdeintervjuer.

1.1 Begrepsavklaring

I oppgaven anvender jeg særlig to begreper som jeg anser det som hensiktsmessig å avklare betydningen av. Begrepene det dreier seg om er «barnløs» og «enslig» - to ordlyder som tidvis er gjenstand for tillagte stereotypier og sosialt stigma. Av hensyn til betegnelsenes faktiske betydning, samt det funn at flere av informantene selv anvender begrepene for å omtale egen og andres livssituasjon, tar jeg disse med meg inn i oppgaven.

1.1.1 Barnløs

Som ordlyden viser til, vil enhver definisjon av barnløsbegrepet innebære fraværet av et barn. Barnløsheten kan videre knyttes til flere ulike måter å være «barnløs» på. Hvorvidt fraværet av et barn er ønsket fortøner seg i første omgang som frivillig og ufrivillig barnløshet. I tilfeller av frivillig barnløshet har den enkelte, eventuelt partnere i parforholdet, tatt aktive valg om å ikke få barn. Den ufrivillige barnløsheten er imidlertid forankret i fysiologiske så vel som sosiale betingelser. Ved påvist infertilitet uteblir graviditet etter regelmessige forsøk over en periode på minst ett år som følger av komplikasjoner i det mannlige og/eller kvinnelige reproduksjonssystemet (Romundstad, 2022; WHO, 2020). Ufrivillig barnløshet kan imidlertid også oppstå i form av en inneværende livssituasjon som ikke muliggjør det å få et barn, eksempelvis gjennom mangelen på en partner.

I utlysningen til intervjuene formulerte jeg at jeg ønsket å komme i kontakt med menn som ikke har egne barn og som ikke har fått påvist medisinske årsaker til å ikke kunne få barn. Utover nevnte kriterier valgte jeg å ikke legge ytterligere føringer for hvorvidt barnløsheten er definert som frivillig eller ufrivillig. Derimot var jeg opptatt av at fraværet av barn ikke skyldes tilfeller av infertilitet, det vil si fysiologiske begrensninger ved kroppen. Dette vurderte jeg opp mot ønsket om å studere sosiale årsaker og konsekvenser av barnløsheten. I tidligere forskning på barnløshet finner man vekselvis avklarte skiller mellom å være definert «barnfri» og barnløs (Fjell, 2008). Å være frivillig barnløs betegnes gjerne som barnfri, på engelsk «childfree». Barnfri anvendes her av hensyn til at man ikke nødvendigvis mangler et barn. Motsatt sikter man med barnløs, norsk for «childless», til en form for mangeltilstand. Ordlyden for betegnelse er følgelig forankret i assosiasjoner til «fri» og «løs», som her kan forstås som typiske pluss- og minusord. Frivillig eller ufrivillig, opererer imidlertid «barnløshet» som en paraplybetegnelse for å snakke om en tilværelse uten barn.

1.1.2 Enslig

Å være enslig er nært forbundet med definisjoner av det å være alene. Med «enslig» sikter man til å beskrive en sivilstatus som ugift og aleneboende, eller boende sammen med noen man ikke er romantisk involvert med. Det kan argumenteres både for og mot hvorvidt «enslig» er egnet for å betegne noen som er barnløs og utenfor et parforhold. Ordlyden er tidvis gjenstand for

nedlatende assosiasjoner og håpløshetsfortellinger som står i kontrast til populærkulturens glorifisering av singeltilværelsen – som noe «kult», «dynamisk» og «midlertidig» (Kjøs, 2020). I møte med informantene går det imidlertid fram at flere anvender ensligbetegnelsen for å omtale egen sivilstand eller for å vise til livssituasjoner for andre menn som heller ikke har barn eller er i forpliktende parforhold. Med dette initiativet tatt i betraktning, skriver jeg også «enslig».

1.2 Forskningsspørsmål

I studien opererer jeg med utgangspunkt i følgende hoved-forskningsspørsmål;

1. *Hva trekkes fram som sentrale temaer i menns fortellinger fra sine liv uten barn?*

Som det går fram i oppgavens analysekapitler, er det umiddelbare svaret på dette spørsmålet «identitet», «det romantiske parforholdet» og «holdninger». Dette er overordnede temaer som utpeker seg i informantenes fortellinger og som studiens analysekapitler er strukturert etter. Mangfoldet i fortellingene utfolder seg videre under hvert tema. Jeg har følgelig formulert tre delspørsmål som jeg bruker hver av de tre analysekapitlene til å belyse. Analysekapitlene sammenlagt gir grunnlag for å besvare de følgende forskningsspørsmålene;

1. *Hvordan opplever informantene sine inneværende livssituasjoner som barnløse, og hvordan bruker de fortellinger fra egne liv til å konstruere forståelser av identitet og virkelighet?*
2. *Hvilken rolle spiller det romantiske parforholdet i informantenes fortellinger?*
3. *Hvilke holdninger har informantene til barnløshet som en samfunnsmessig tematikk, og hvordan håndterer de eget møte med denne?*

1.3 Bakgrunn

Fruktbarheten i Norge har vært synkende over en periode på de tolv foregående årene (Andersen, 2022). Samlet fruktbarhetstall (SFT), et gjennomsnitt for antall fødte barn per kvinne et gitt år, ligger i dag under reproduksjonsnivået på 2,1 (Lyngstad, 2017). Den demografiske overgang blir ofte brukt som modell for å beskrive en samfunnsutvikling fra høye fødsels- og dødsrater til lave tilsvarende rater som er typiske for industrialiserte, moderne samfunn (Lyngstad, 2017, s. 13). I senere tid har imidlertid modellen kommet til kort med å beskrive nye trender ved den norske befolkningsutviklingen. Fallende fruktbarhet, utsatte foreldreskap og større oppslutning om samboerskapet gir liv til den andre demografiske overgang – «et kompleks sett med endringer i familie- og fruktbarhetsatferd, sannsynligvis drevet av samvirkende årsaker av både økonomisk og kulturell art» (Lyngstad, 2017, s. 15). Med denne nedgangen i fertiliteten følger også en økning i andelen barnløse. Andelen barnløse er imidlertid størst og økende blant menn, hvor nærmere én av fire menn fortsatt er barnløse ved fylte 45 år (Grasdal & Lommerud, 2019; Jensen & Østby, 2014). Tidligere forskning på barnløshet blant menn avdekker sammenhenger med lav sosioøkonomisk status, hvor menn med lavere utdanning og inntekt følgelig har mindre sjanser for å bli fedre, og får samtidig færre barn innad i partnerskapene (Jensen, 2013; Lappegård & Rønsen, 2011). Dette markerer seg som et mønster parallelt med at kvinner i dag tar gjennomsnittlige høyere utdanning enn menn (Skrede, 2015). Blant kvinner holder andelen barnløse seg mer stabil, men andelen er også lavest blant de med lavere utdanning (Jalovaara et al., 2018). Denne utviklingen innad i menn- og kvinners utdanningsmessige forskjeller gir liv til nye fruktbarhetsmønstre med utgangspunkt i homogami – hvor partnere med lik bakgrunn søker til hverandre.

Det eksisterer lite forskning som tar for seg fortellingene bak disse påviste tendensene. I «How Is a Man Supposed to Be a Man?» søker imidlertid Robin Hadley (2021) svar på hvordan et utvalg menn erfarer å leve som barnløse i et moderne samfunn. Hadleys (2021) informanter identifiserer seg riktig nok som ufrivillig barnløse, men uavhengig finner han at menn kan erfare stigmatisering for ikke å oppfylle den heteroseksuelle, pronatalistiske retningslinjen om at menn og kvinner bør lage barn. De innledningsvis skisserte samlivs- og fruktbarhetstrendene i kombinasjon med foreliggende fortellinger, gir en nyttig introduksjon til å forstå bruddstykker ved tidligere forskning på barnløshet. Bakgrunnen bidrar til å kontekstualisere egen studie i den grad jeg er ute etter å forstå noen av mekanismene bak de foreliggende tallene og tendensene. Interessant her er også å studere hvorvidt informantene forholder seg til samfunnstrendene.

1.4 Oppgavens struktur

I oppgavens andre kapittel går jeg inn på studiens teoretiske rammeverk. I denne delen foretar jeg en gjennomgang av teoriene jeg anvender for å analysere elementer i informantenes fortellinger. Teoriene jeg presenterer omhandler først selvet, deretter mellom-menneskelige relasjoner og avslutningsvis noen overordnet strukturelle forhold.

I kapittel tre beskriver og begrunner jeg de metodiske valgene bak det genererte datamaterialet. I den sammenheng redegjør jeg for den anvendte metoden, som i dette tilfellet er det kvalitative dybdeintervjuet. Videre vil prosessen med rekruttering av informanter, samt det endelige utvalget bli presentert. Jeg beskriver og diskuterer gjennomføringen av intervjuene og behandling av genererte data før jeg går inn på min rolle som forsker og øvrige etiske betraktninger ved studien. Avslutningsvis drøfter jeg kvalitetsvurderinger ved kvalitativ forskning med utgangspunkt i problemstillinger som viste seg som aktuelle ved eget prosjekt.

Kapittel fire, fem og seks utgjør oppgavens analyse. Hvert analysekapittel tar for seg et overordnet tema som utpeker seg i informantenes fortellinger, med mål om til sammen å besvare de tre forskningsspørsmålene jeg stiller innledningsvis. Kapittel fire omhandler identitet. Her belyser jeg informantenes ulike innganger til barnløsheten og viser hvordan de bruker sine inneværende livssituasjoner for å nærme eller distansere seg fra spørsmålet om barn. I kapittel fem viser jeg til informantenes tilnærminger til kjærlighet og det forpliktende parforholdet. Jeg belyser hvordan parnormen, det vil si forventningen om at voksne mennesker skal inngå i parforhold, står sterk i informantenes oppfatning av samfunnet, men også i deres uttrykte positive holdninger til den monogame relasjonen til en kvinne. Innholdet i kapittel seks baserer seg på ulike innfallsvinkler til holdninger. Jeg bruker kapittelet til å vise informantenes delte meninger om hvorvidt det eksisterer forventninger til menn om å få barn i dag, og trekker disse over i en diskusjon om samfunnets møte med barnløsheten.

Oppgavens siste kapittel, kapittel syv, bygger på funn og en samlende diskusjon av bidrag fra de tre foregående analysekapitlene. I denne delen oppsummerer jeg studien som helhet med den hensikt å gi et svar på de skisserte forskningsspørsmålene. Avslutningsvis staker jeg ut en videre kurs for kvalitativ forskning på barnløshet blant menn i Norge.

2 Teori

I dette kapitlet redegjør jeg for et utvalg teoretiske perspektiver som bidrar til å belyse sentrale aspekter ved oppgavens tematikk. Rammeverket vil bli anvendt for å diskutere funn i oppgavens tre analysekapitler og avsluttende diskusjon. Teorikapitlet samt analysekapitlene er strukturert etter tre nivåer av teori; som angår selvet, relasjonelle- og strukturelle forhold. I så måte foretar jeg først en gjennomgang av identitetsbegrepet. Til bruk i denne studien anvender jeg Richard Jenkins' (2014) beskrivelser av den sosiale identitet, samt bidrag fra Anthony Giddens (1991) og Ulrich Beck (1992) om selvidentitet, livsløp og individualisering i møtet med moderniteten. En introduksjon til sosial handlingsteori vil deretter bli gitt. I delkapitlet som angår relasjonelle forhold, introduserer jeg noen forståelser av kjærlighet og romantiske parforholdet med hovedvekt på bidrag fra Beck & Beck-Gernsheim (1995; 2002), Eva Illouz (1997; 2012), og Giddens (1991; 1992). Avslutningsvis presenterer og diskuterer jeg heteronormative forståelser av funksjonelle samfunn med utgangspunkt i funksjonalistiske forklaringer. Avslutning vil en kritikk av slike strukturelle forklaringer bli reist.

2.1 Mikro, meso, makro

Teorikapitlet henter inspirasjon fra en redegjørelse for, så vel som en kritikk av det Gunnar C. Aakvaag (2006) betegner som «det kulturalistiske perspektivet». Dette viser seg i kapitlets strukturering etter tre nivåer av teori; først som er knyttet til selvet, så til relasjonelle- og avslutningsvis til overordnet strukturelle forhold. Inndelingen i delkapitler etter henholdsvis mikro-, meso- og makroorientert teori, er foretatt på bakgrunn av en tanke om hvordan barnløshet som tema berører ulike lag av interaksjon. I det kulturalistiske perspektivet betegnes utviklingen av det moderne individ for å være «et resultat av endringer i verdier, tankeformer og meningsstrukturer som er rådende i et samfunn» (Aakvaag, 2006, s. 329). Dette er en god forklaringsmodell for individualistiske forståelser av mennesket for å være i besittelse av kontroll over utformingen av egen identitet. Perspektivet blir imidlertid kritisert for å overse institusjoners betydning (Aakvaag, 2006; Chambers, 2012). Aakvaag (2006) foreslår i den sammenheng å rette ytterligere fokus mot hvordan individers kulturelle meningsfære bærer preg av institusjoners påvirkning. Til dette trenger man empiriske studier for å avdekke «hvor omfattende den moderne individualiseringsprosessen i virkeligheten er» (Aakvaag, 2006, s. 348). Det er en sentral hensikt ved denne studien.

Når de teoretiske perspektivene – som angår selvet, mellommenneskelige- og strukturelle forhold – her presenteres hver for seg, er det viktig å ha in mente at relasjoner disse imellom utspiller seg annerledes i praksis. Aktørens overveielser og handling vil på den ene siden danne utgangspunkt før en større, felles enhet. Mennesker lever imidlertid ikke i et vakuum, og ens oppfattede identitet vil følgelig være farget av sosiale omgivelser. Nærmere bestemt vil dette samspillet reflektere en gjensidig avhengig. Aktør/struktur-problemet blir ikke forsøkt løst i denne oppgaven, men anvendes for å forstå sider ved barnløsheten som et personlig så vel som et sosialt anliggende. De tre analysekapitlene, også i tur fokusert mot selvet, relasjonelle- og strukturelle forhold, vil følgelig hente innspill fra alle delkapitler med teori.

2.2 Forståelser av identitet

Barnløshet angår forhold som strekker seg utover selve fraværet av et barn. Det handler om forhandlinger med en selv og markedet, og om å forstå sin relative rolle og plass. I den sammenheng er det nærliggende å rette søkelys mot teoretiske perspektiver som belyser sider ved menneskers oppfattede identitet og virkelighet. Innenfor ulike fagtradisjoner eksisterer varierte definisjoner av identitet som begrep – som en unik, iboende kjerne eller som tilbøyelig for forandringer etter sosiale forhold (Jenkins, 2014, s. 39). Jenkins (2014, s. 6) omtaler identitet som vår menneskelige kapasitet til å vite noe om hvem som er hvem og hva som er hva. Dette vil innebære å rette et analytisk blikk mot hvem man er i relasjon til seg selv og til andre, samt hvordan andre responderer på mennesker rundt (Jenkins, 2014, s. 19). Definisjonen omfatter følgelig en forståelse av menneskets identitet som av typen «sosial». Underforstått vil den kontinuerlig formes av sosiale interaksjoner vi som mennesker inngår i i det daglige (Giddens & Sutton, 2017, s. 303). Jenkins (2014, s. 18) presiserer i den sammenheng at oppfattet identitet inkluderer individuelle så vel som kollektive sider, men at disse inngår i hverandre og utgjør en sammensatt enhet.

Èn av typene eksistensielle spørsmål vi som mennesker stiller oss, dreier seg, ifølge Giddens (1991, s. 52) om hva som er vår oppfattede selvidentitet. Giddens (1991, s. 52) anvender bevisst «selvidentitet» som betegnelse for å belyse den refleksive bevisstheten som menneskets identitetsoppfattelse forutsetter. I likhet med Jenkins' sentrale argument, betegner selvidentitet noe som rutinemessige skapes og opprettholdes gjennom menneskets refleksive aktivitet (Giddens, 1991, 52). Fordi den ikke er satt, vil oppfattelser av en selv forandre seg med tid og

rom, og må forstås som en prosess med å «være» eller å «bli» (Giddens, 1991, s. 53; Jenkins, 2014). Nærmere bestemt vil menneskets identitet aldri være gitt eller endelig, men derimot en livslang prosess. Dette er en interessant inngang til å forstå informantenes forhandlinger om å finne sin plass – i samfunnet så vel som med seg selv. Gjennom ulike faser i livsløpet tilegner informantene seg nye forståelser. Hvordan de opplever sin identitet nå, er følgelig ikke endelig for oppfatninger på senere tidspunkter (Binder, 2018).

Til denne studien gjennomførte jeg kvalitative dybdeintervjuer. Sett i sammenheng med barnløshet, markerer dybdeintervjuets narrative karakter seg som en egnet inngang til å få innblikk i 1) hvordan informantene beskriver tidligere hendelser og 2) hvordan de knytter forståelser av tidligere hendelser til hvordan de vurderer sin identitet i dag (Binder, 2018). Med identitetsbegrepet følger dynamiske prosesser i form av identifisering, forstått som en etablering av forholdet likheter-forskjeller i ulike relasjoner (Jenkins, 2014, s. 19; Lamont, 1992). Identifisering peker seg her ut som et verktøy for å forstå hvilken mening mennesker tillegger hverandre med utgangspunkt i oppfattet identitet og sammenligninger av disse. En slik praksis kan vise seg i hvordan mennesker distanserer seg fra livssituasjon og personer de erfarer som forskjellige fra dem selv. Dette gjør de ved å trekke symbolske grenser, det vil si konseptuelle distinksjoner som kategoriserer omgivelsene, for å etablere forståelser (Lamont, 1992, s. 9). Med bakgrunn i at oppfattet identitet – hos en selv og andre – kan ha betydning for posisjonering og valgene en fatter deretter, opplever jeg begrepsdefinisjonene for å være nyttige bidrag til oppgavens teoretiske rammeverk.

2.2.1 Konstruksjon av identitet i livsfortellinger

Slik det går fram i redegjørelsen for identitetsbegrepet, forutsetter forståelsen av hvem en er, en refleksiv bevissthet (Giddens, 1991). Som jeg vil vende tilbake til senere i kapittelet, er Giddens' virke preget av en opptatthet av modernitetens egenart. I den sammenheng argumenterer han for at selvidentitet er et såkalt «distinctively modern project within which individuals can reflexively construct a personal narrative which allows them to understand themselves as in control of their lives and futures» (Jenkins, 2014, s. 35). Fordi informantenes narrativer utgjør det empiriske grunnlaget for oppgaven, vil introdusert identitetsteori trolig kunne bidra til å belyse interessante aspekter ved deres uttrykte selvforståelse.

Måter for å fange opp informantenes narrative identitet på, er i denne sammenheng gjennomformidlede livsfortellinger. Livsfortellinger inneholder rekonstruerte bidrag fra fortiden samt forestillinger om framtiden (McAdams & McLean, 2013). Fortellingene kan binde sammen kontrastfylte deler av livet og gi opplevelser av å være hel (Binder, 2018, s. 97). Handlingen med å fortelle blir slik et verktøy for selvrefleksjon og meningsskapning, hvor sammenheng i fortellingene vil være av betydning for ens psykiske velvære (McAdams & McLean, 2013; Binder, 2018). Fortellingene handler imidlertid ikke bare om foregående hendelser, men er preget av når i livsløpet de blir fortalt (Binder, 2018, s. 51). Alder kan følgelig spille inn som en faktor av relevans. Når man er yngre «blir en av livsfortellingens viktige oppgaver å kunne åpne for mulige fremtider» (Binder, 2018, s. 52). Ved senere alder bærer de i større grad preg av refleksjon over valgene som har definert veien dit. Dette kan være et nyttig bidrag for å forstå informantenes veier inn i barnløsheten.

2.2.2 Individualisering, risikoer og det moderne samfunnet

I takt med det moderne samfunnets framvekst, viser teoretikere innenfor sosiologien til en utvikling hvor tradisjonelle roller og forventninger svekkes til fordel for en utbredelse av refleksivitet og aktive beslutninger (Sørensen, 2019; Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Giddens, 1991; Aakvaag, 2008). Denne individualiseringsprosessen, slik beskrevet av blant andre Beck (1992) og Giddens (1991), sikter følgelig til å redegjøre for at det er opp til individene selv å ta kontroll over sine liv. Individualiseringsbegrepet, sammen med skildringen av risikosamfunnet, inngår som grunnpilarene i Becks beskrivelser av «den andre moderniteten» (Aakvaag, 2008). I den andre moderniteten fornyes følgelig samfunnsformer man tidligere anså som moderne, her til sammenligning med industrisamfunnet (Sørensen, 2019).

Individualiseringstesens, også betegnet som en avtradisjonisering av samfunnet, skildrer en prosess der mennesket tillegges individuell handlekraft og autonomi (Chambers, 2012). Beck og Beck-Gernsheim (2002) betegner prosessen for å være en «institusjonalisert individualisme» i den forstand at institusjoner fortsatt spiller roller i menneskers liv, men på den måte at disse retter seg mot individene og ikke mot grupper. Dette kan ses i sammenheng med familien, en institusjon som fortsatt står sentralt i moderne samfunn, men som har gjennomgått forandringer i sin struktur. Familien har blitt mer demokratisk, de intime båndene har endret karakter og man knytter relasjoner fordi man selv ønsker det (Chambers, 2012). De endrede trekkene vokser her fram som symptomer på vår tids moderne karakter som er «det velgende, bestemmende,

formende mennesket som streber etter å være forfatteren av sitt eget liv, skaperen av en individuell identitet» (Beck & Beck-Gernsheim, 2002, s. 22, min oversettelse).

Behovet for å leve sitt eget liv markerer seg som sterkt rådene i moderne samfunn. Dette er en trang så vel som et krav, da valgfriheten forutsetter at mennesket selv må utforme og bestemme over eget livsløp. Individualiseringsprosessen må følgelig forstås som et resultat av overgangen til et deregulert samfunn som overlater identiteten til den enkelte å konstruere, heller enn en plutselig trang til å velge selv (Aakvaag, 2008, s. 270). Praksisen med å ta ansvar for eget liv involverer følgelig risikoer ettersom feilene en selv begår får konsekvenser for eget liv (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). Dette er to relevante, så vel som interessante momenter ved spørsmålet om barn. For det første anser jeg individualiseringsbegrepet i seg selv for å belyse informantenes opplevelser av friheten de har til å skape et liv for seg selv, i fraværet av et barn og en partner. Skal vi tro Beck og Beck-Gernsheim (2002), vil tidligere, tradisjonelle sosiale normer virke mindre styrende for individers livsløp og evne til å fatte valg. Dette er et fruktbar bidrag til å studere informantenes egne tilbøyeligheter til å følge tradisjonelle mønstre for samliv og familieetablering. For det andre kan konsekvensene av å bære på dette ansvaret, eller frykten for konsekvensene, erfares som begrensende.

Risikosamfunnet, som er det vi nå befinner oss i, bærer preg av nye risikoer som samfunnsendringer har muliggjort. Menneskeskapte konsekvenser, eller «risikoer» som følger av denne utviklingen, er av global karakter og derav uunngåelige (Beck, 1992). Disse utgjør, ifølge Beck (1992, s. 13) «irreversible trusler mot livet til planter, dyr og mennesker». Becks beskrevne samfunnsutviklingen kan slik eksemplifiseres med global oppvarming, pandemier og atomulykker – tre utfall som skaper usikkerhet og pessimisme for framtiden. Denne utbredte pessimismen synliggjør risikosamfunnets «subjektive dimensjon», her forstått som at menneskers måte å forholde seg til verden på bærer preg av skepsis og frykt (Aakvaag, 2008, s. 267). Håndteringen av usikkerhet knyttet til samfunnsutviklingen leder til å belyse et annet viktig poeng ved risikobegrepet. Risikoer gjennomsyrrer menneskers hverdag, og derav også valgene de fatter (Giddens & Sutton, 2017, s. 102). Dette henger sammen med økt individualisering i samfunnet, det vil si prosessen med at mennesker fatter valg for seg selv og utformer sine egne livsløp, hvor blant annet tradisjonelle samlivsformer svekkes. At etableringen av en familie og inngåelser av ekteskap og parforhold i større grad preges av den individuelle valgfriheten, leder også til forhandling og vurdering av risikoer i relasjoner (Giddens & Sutton, 2017, s. 102). Denne forståelsen og håndteringen av risikoer anser jeg for

å være relevant for spørsmålet om barn, samt for informantenes øvrige vurderinger av livsvalg, eksempelvis knyttet til etableringen av forpliktende relasjoner. Dette er en relevans jeg forstår både i lys av risikosamfunnets objektive dimensjon, det vil si ytre faktorer som informantene kan observere konsekvensene av, men også den subjektive – hvordan forståelser av risikoer legger føringer for informantenes handlinger og valg.

2.2.3 Det refleksive selvet

Teoretiseringen av det individualiserte selvet er en interessant inngang til å forstå sider ved hvordan informantene begrunner sine valg av en bestemt livsstil. Giddens (1991) viderefører tanken fra Beck og Beck-Gernsheim (2002) om hvordan det moderne mennesket er ansvarlig for å vurdere og utforme sitt eget liv. Selvet er et refleksivt prosjekt, nært forbundet med Giddens definisjoner av identitet, men må forstås som et produkt av modernitetens framvekst og nye samfunnstrekk som hører dertil. Det refleksive prosjektet består i «å opprettholde sammenhengende, men kontinuerlig reviderte, biografiske fortellinger» og finner sted i en kontekst av flerfoldige valgmuligheter (Giddens, 1991, s. 5). Gjennom den refleksive prosessen oppnår mennesket en frihet til å formidle sin identitet gjennom historiene det formulerer – narrativer blir slik utgangspunktet for forståelser av fortid, nåtid og framtid som skaper «en sammenheng og enhet i en persons liv og selvforståelse» (Aakvaag, 2008, s. 277).

For å beskrive menneskets refleksive karakter, skisserer Giddens (1991) noen trekk fra Janette Rainwaters selvhjelpsmanual. Denne er nyttig fordi terapi bare er virkningsfull når den tar utgangspunkt i reflektiv aktivitet – når personene som søker hjelp evner til å reflektere over tidligere hendelser som har vært av betydning for deres utvikling. Noen poenger fra manualen som er av relevans for intervjuene til denne studien, er innledningsvis hvordan mennesket lager en «bane» mellom fortiden og den forestilte framtiden (Giddens, 1991). Banen blir til som et narrativ ved at mennesket formulerer og kommuniserer denne sammenhengen eksplisitt. Forståelser av en selv skjer i dialog med tiden og en serie av hendelser som åpner for muligheter og risikoer. Når informantene deler fra sine i liv under dybdeintervjuene, gir dette en unik tilgang til deres måter å se tidligere erfaringer i sammenheng med slik livet forløper seg.

Den refleksive karakteren gjenspeiler seg også i menneskets livsstil. Med begrepet «livsstil», viser Giddens (1991, s. 81) til et sett av integrerte handlinger som tilfredsstillende behov og samtidig gir materiell form til et personlig narrativ. Dette mener jeg er et vesentlig bidrag til å

forstå informantenes utforming av sine liv, gitt en utbredt praksis med å kunne *velge*. Livsvalg, både gitt et ønske om barn og der barn er et uavklart tema, vil kunne gjenspeile informantenes erfarte selvidentitet.

2.2.4 Handlingsteori: sour grapes

For å forklare menneskers handlingsmønstre og påfølgende konsekvenser, kreves en fortolkende forståelse av sosial handling (Weber, 1968, s. 4). I likhet med Jenkins' (2014) definisjon av vår konstruerte identitet, betegner også Weber (1968) typer av handling som sosial. Dette bunner i at den handlende vil tillegge subjektiv mening til sin atferd, hvor denne subjektiviteten reflekterer andre menneskers holdninger og handlinger (Weber, 1968; Hedström, 2005; Boudon, 2003). Handlingsteorier egner seg følgelig til å *forklare*, i den grad de vurderer årsakene bak hvorfor mennesker oppfører seg som de gjør (Hedström, 2005, s. 36).

En mye omtalt og anvendt forklaringsmodell som setter individet i fokus er teorier om rasjonelle valg (Boudon, 2003). Rasjonell handlingsteori betegner sosiale fenomener som produkter av individuelle valg gjennomsyret av overveielser og utredninger av mulige konsekvenser (Boudon, 2003). Tilnærmingen har imidlertid blitt kritisert for å komme til kort ettersom den i liten grad inkluderer ønsker (desires), normative overveielser (beliefs) og tilgjengelige muligheter for handling (opportunities) (Hedström, 2005; Boudon, 2003; Elster, 2016). I tillegg kan det være vanskelig å vite om mennesker handler etter sine opprinnelige ønsker da vi bare kan observere utfallet av handlingene (Freese, 2009). Jon Elster (2016, s. 110) introduserer i den sammenheng et nyttig spørsmål; hvorfor skal tilfredsstillende av individuelle ønsker være kriteriet for rettferdighet og sosiale valg når individuelle ønsker kan være formet av en prosess som kommer *før* valget?

Spørsmålet utgjør grunnlaget for en adaptiv preferansedannelse som Elster (2016) introduserer som «Sour grapes». Sour grapes betegner prosessen med å tilpasse ønsker etter muligheter man ser tilgjengelige foran seg (Elster, 2016). Mekanismen eksemplifiseres med måten mennesker har tendenser til å justere ned sine preferanser når de forstår noe for å være uoppnåelig. Sour grapes anvendes slik for å redusere kognitiv dissonans, det vil si en tilstand av ubehag som følge av at tanker og verdier ikke stemmer overens med ens faktiske handling (Elster, 2016). Dette mener jeg er et nyttig teoretisk bidrag til oppgavens analyse blant annet fordi det belyser

måter for mennesker å håndtere uforutsette hendelser i livet. Av relevans for informantenes liv, som prosess og i form av konkrete hendelser, er den interessant for å studere deres overveielser som angår barnløshet, men mest av alt hvordan de forstår sine liv *i lys av barnløsheten*.

2.3 Kjærlighet og parforhold i individualiseringens tid

Siden 70-tallet har familien i det norske samfunnet gjennomgått store forandringer. Fra at den funksjonsdelte kjernefamilien, bygget opp rundt kjønnsstatus, kjennetegnet familien som institusjon, bærer den i dag preg av nye samlivsformer der individet står i fokus (Beck & Beck-Gernsheim, 1995; Ellingsæter, 2012, s. 20). Økt likestilling og individualisering gjør familien mer demokratisk og svekker det tradisjonelle ekteskapet som et resultat. Forestillinger om det romantiske, etablerte parforholdet lever imidlertid videre som et hegemonisk ideal gjennom serier av monogame relasjoner (Thagaard, 2007, s. 337; Ellingsæter, 2012, s. 21). Kjærligheten hevdes slik for å være den nye kjernen som våre liv, preget av en løsrivelse fra tradisjoner, sentrerer seg rundt (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 3). Mennesker gifter seg, skiller seg og inngår i evige sirkler av å håpe, angre og prøve igjen – for kjærligheten (Giddens & Sutton, 2017, s. 400).

Kjærlighetens karakter har imidlertid gjennomgått forandringer – når individene står friere til å velge, får dette innvirkninger for relasjonene de inngår i. Med tittelen «The Transformation of Intimacy» viser Giddens (1992) til nettopp dette – det har skjedd en transformasjon av intimiteten over tid. Det er, ifølge Beck og Beck-Gernsheim (1995, s. 5), ikke lenger mulig å gi komplette definisjoner av hva familier, ekteskap, foreldreskap, seksualitet eller kjærlighet betyr eller bør bety. Definisjonene vil variere personer og relasjoner seg imellom. Kjærligheten blir slik opp til partene i relasjonen å sette ord på, gitt deres biografiske fortellinger og fortolkninger av kultur. Grunnleggende for kjærligheten som et konsept er imidlertid at den ligger til grunn for inngåelsen så vel som for avslutningen av relasjoner. I parforhold hvor kjærligheten blir fraværende, avsluttes det – ikke fordi vi ønsker å kvitte oss med byrden, men fordi «loven om ekte kjærlighet krever det» (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 11, min oversettelse). Ideen om «ekte» kjærlighet gjør kjærligheten til noe mytisk. Eva Illouz (1997, s. 7) betegner i den sammenheng kjærligheten for å være en av de viktigste mytologier i vår tid, samt en kilde til å oppleve utopi. I en verden under konstant forandring, som kan virke både overveldende, upersonlig og abstrakt, blir kjærligheten desto viktigere (Giddens & Sutton, 2017, s. 400).

2.3.1 Den rene relasjonen

Giddens (1992, s. 58) introduserer parforholdet som et begrep som relativt nylig har blitt allmenn kjent, og definerer dette som et nært og vedvarende emosjonelt bånd som to mennesker knytter seg imellom. Parforholdet oppstår følgelig når to mennesker forplikter seg til hverandre for å dele en meningsfull livsstil (Giddens, 1991, s. 95). Moderne parforhold lar seg mer presist betegne som «rene relasjoner». Den rene relasjonen inngås for sin egen del, fordi forholdet er meningsfullt for partene i det, og opprettholdes så lenge begge opplever den som tilfredsstillende. Giddens (1992) forstår dette fokuset på tilfredsstillende parforhold som en sentral del av menneskets refleksive aktivitet og modernitetens restrukturering av intimiteten. Avtradisjoneringen av samfunnet leder relasjoner vekk fra sin symbolske forstand, det vil si vekk fra å eksistere bare for å eksistere. At rene relasjoner inngås for relasjonen i seg selv, markerer et brudd med tradisjonelle samlivsformer, eksempelvis som inngåelser av ekteskap for økonomiske og sosiale gevinster (Giddens, 1992). Tvert imot må utbredelsen av rene relasjoner ses i sammenheng med økt individualisering og behovet for å leve sitt eget liv – at det bare er av interesse å bli i relasjonen så lenge den er meningsfull og gir rom for selvrealisering og personlig utfoldelse, til tross for å være tilknyttet et annet menneske.

Giddens (1992) sammenligner tradisjonelle og moderne parforhold med utgangspunkt i typer av kjærlighet som definerer og preger dem. Tradisjonelle parforhold bærer preg av romantisk kjærlighet, en idealisert tilstand der man finner «den rette» som man skal være sammen med «for evig». Kjærligheten oppstår ved første blick – en tilnærming som forutsetter en kommunikativ handling med å bli tiltrukket av kvalitetene ved noen som skal gjøre ens liv «komplett» (Giddens, 1992, s. 40). At den romantiske kjærligheten er tradisjonell i sin form reflekteres i måten den retter seg mot det heteroseksuelle parforholdet og etablerte forskjeller mellom kvinner og menn (Giddens, 1991). I likhet med det tradisjonelle ekteskapet, kan man forstå denne kjærligheten for å være basert på komplementære roller og ulikhet, men også seksuell eksklusivitet.

Moderne parforhold kjennetegnes til forskjell ved konfluerende kjærlighet. At kjærligheten er konfluerende, eller sammenflytende, vil tilsa at partene i forholdet er likestilte og aktivt velger hverandre. Kjærligheten forutsetter en praksis med å gi og ta, og løper som en kontrakt så lenge partene finner forholdet givende. Til forskjell fra den romantiske, bygger ikke den konfluerende kjærligheten på tanker om «den rette». Snarere vil mennesket trakte etter «den rette relasjonen»

med partnere som tilfredsstillers ens behov (Giddens, 1992, s. 62). Denne kan med andre ord utvikles med flere, gitt det moderne menneskets evne til å vurdere forhold som givende gjennom sin refleksive aktivitet (Giddens, 1991). Til forskjell fra romantisk kjærlighet, er ikke den konfluerende kjærligheten nødvendigvis monogam eller forbeholdt en bestemt legning. Derimot holdes den sammen av en felles forståelse og aksept av at relasjonen bare løper «inntil videre», det vil si så lenge begge partnere erfarer tilstrekkelig utbytte (Giddens, 1992, s. 63).

2.3.2 Derfor gjør kjærligheten vondt

I verket, «Why love hurts» (2012), foretar Eva Illouz en detaljert og helhetlig redegjørelse for kompleksiteten ved moderne kjærlighet. Illouz (2012, s. 11) enes med Giddens (1992) og Beck og Beck-Gernsheim (2002) i at moderne kjærlighet karakteriseres ved det refleksive, emosjonelle selvet. Kjærlighetens moderne arkitektur tillater mennesker å velge fra et stort mangfold av potensielle partnere. Denne kulturelt institusjonaliserte friheten virker samtidig formende for ønskene om å gå inn i relasjoner. Illouz (2012) argumenterer i den sammenheng for at kjærligheten har mistet sin lidenskapelige forankring til fordel for å bli mer rasjonell, der mennesker i større grad søker etter å maksimere sin egen lykke og nytte.

Utbredt bruk av datingapplikasjoner på internett forsterker denne selekteringen og legger til rette for å sammenligne kvaliteter blant potensielle partnere. Disse kvalitetene kan bygge på sosioøkonomisk status og utdanningsmessige oppnåelser så vel som faktorer knyttet til utseende og interesser på fritiden (Illouz, 2012, s. 183). Menn og kvinner gjøres på denne måten til «markedsvare» i en konsumentkultur (Seltzer & Haldar, 2015, s. 130). Kjærligheten forstått som et marked for forhandling og selektering intensiveres av imagestrykende tjenester som kosmetiske operasjoner, treningsstudioer og styling (Seltzer & Haldar, 2015, s. 130). Konsekvensene betegner Illouz (2012) som en kulturell skuffelsespraksis – det er uunngåelig å bli skuffet. Ingen svarer til den andres ideal, «og enda mindre til sitt eget. Moderne kjærlighet gjør vondt» (Seltzer & Haldar, 2015, s. 130). Jeg anser de skisserte tilnærmingene til kjærlighet og parforhold for å være et relevant tilskudd til oppgavens teoretisk rammeverk for å kontekstualiseres informantenes tilnærming til temaene. I fraværet av barn, som tidligere har vært å anse som en del av den tradisjonelle kjernefamilien, er det interessant å belyse informantenes holdninger til ulike kjærlighetsidealer. Særlig interessant er det å separere disse bidragene etter tradisjonelle og moderne forståelser av kjærlighet i et samfunn tilsynelatende preget av en ny utvelgelsesmotivasjon i lys av individualisering og differensiering.

2.4 Funksjonelle samfunn og heteronormativitet

Økt individualisering og en pågående avtradisjonisering av samfunnet legger press på normers plass. At det moderne mennesket fatter refleksive valg og står friere til å utforme sitt eget liv, markerer et brudd med tidligere regjerende samfunnsforståelser som i større grad vektlegger sosiale strukturer (Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Giddens, 1991). Dette er en prosess som reiser spørsmål ved om menneskets valg og handlinger kan separeres fra betingelser utenfor egen kontroll da det ensidige fokuset på individualisering underkommuniserer at familien fortsatt har grunnleggende funksjoner i samfunnet (Leiulfsrud, 2004, s. 262). Holst og Aarseth (2011, s. 4) argumenterer imidlertid for at man som sosiolog ikke behøver å se subjektet hverken som «noe som eksisterer utenfor og upåvirket av historie og samfunn» eller som skapt av og innenfor språket. Ettersom jeg til nå har foretatt en gjennomgang av teoretiske perspektiver som setter individet og refleksive valg i fokus, vil jeg i det følgende fokusere på noen sosiale retningslinjer.

Et sentralt bidrag som setter strukturer i fokus, er funksjonalistiske perspektiver på handling. Til forskjell fra klassiske konfliktperspektiver, er funksjonalismen preget av en harmonisk orientering med utgangspunkt i hvordan samfunnets bestanddeler tjener funksjoner i en større enhet (Aakvaag, 2008). Over tid bidrar denne oppfyllelsen til stabilitet og orden i samfunnet (Andersen, 2013). Talcott Parsons utpeker seg som en viktig bidragsyter innenfor strukturfunksjonalismen som teoretisk strømning. Sentralt i hans virke står ambisjoner om en stor og altomfattende teori, en Grand Theory som skal forklare samfunnets opprettholdelse (Andersen, 2013). Et eksempel av relevans, og som står sentralt i Parsons' samfunnsteori, er familien. Hans tyngdepunkt hviler på hvordan den kjønnsdelte kjernefamilien er funksjonell for samfunnet fordi den opprettholder stabilitet gjennom reproduksjon. At dette er en etablert antakelse i den sosiologiske fagtradisjonen, så vel som en tidligere utbredt samfunnsstruktur, anser jeg som en interessant inngang til å belyse normer og iboende holdninger knyttet til kjønn, roller innad i familien samt til barnløshetens plass.

Under husmorsamfunnet på 70-tallet var den funksjons- og kjønnsdelte kjernefamilien å anse som en norm (Ellingsæter, 2012). Kjernefamilieidealet besto den gang av mor, far og to barn som levde separert fra besteforeldre (Chambers, 2012). Innad i familien utøvde menn og kvinner komplementære roller som det eksisterte felles normative og kulturelle oppslutninger om – med mannen som hovedforsørger og kvinnen som omsorgsperson i hjemmet. Parsons

(1988) argumenterer for at en slik kjønnsrolledifferensiering er et eksempel på klassisk forskjelliggjøring som kan oppstå i alle sosiale systemer. Denne differensieringen bygger henholdsvis på «naturlige» roller tilskrevet biologiske kjønn, da kvinner som mødre er tilskrevet en sterk forrang i forholdet til barn og «at dette i sin tur etablerer antagelsen om at mannen, som ikke har disse biologiske funksjonene, må spesialisere seg i den alternative, instrumentelle retning» (Parsons, 1988, s. 131). En konsekvens av denne etableringen var hvordan forskjeller mellom menn og kvinner ble dikotomisert og institusjonalisert med tilhørende karaktertrekk som enten maskuline eller feminine.

Forandringer i de tradisjonelle samlivsmønstrene i kombinasjon med økt likestilling og utbredelsen av feministisk kritikk, har siden den gang bidratt til å svekke de normative og kulturelle oppfatningene av den funksjonsdelte kjernefamilien (Ellingsæter, 2012). Familien er i dag mer demokratisk og likestilt, og har gjennomgått forandringer i sin indre struktur. Samtidig er barnefamilien noe som samfunnet bruker store ressurser på, en praksis som gjenspeiler seg i norsk familie- og velferdspolitik (Ellingsæter, 2012). Gitt denne konsensusen om at barn og familier er en viktig prioritet, er det interessant å studere hvordan dette forholdet kan virke formende for holdninger i samfunnet.

2.4.1 Aldersnormer og sekvenseringsnormer

Forskning fra Nederland, et samfunn som gir seg ut for å være et av verdens mest individualiserte, viser at normer fortsatt virker styrende for demografisk atferd (Liefbroer & Billari, 2010). Liefbroer og Billari (2010) introduserer i den sammenheng aldersnormer og sekvenseringsnormer for å fange opp holdninger til foreldreskapet i sammenheng med nådd alder samt for plasseringen av dette henhold til en tenkt rekkefølge som store hendelser i livet *bør* følge. De finner at nederlendere oppfatter klare aldersnormer knyttet til inngåelsen av partnerskap og tidspunktet for å få barn. Disse gir seg til uttrykk som øvre og nedre aldergrenser for en bestemt atferd, og markerer slik et sett av «kulturelle aldersfrister» (Liefbroer & Billari, 2010). Liefbroer og Billari (2010) argumenterer for at sanksjoner mot avvikene er milde, men at normene likevel virker rettleidende for befolkningens demografiske atferd. Dette begrunnes med at sosiale forventninger og tilhørende sanksjoner internaliseres gjennom sosialiseringprosessen, og følgelig ikke krever sterk ekstern kontroll (Liefbroer & Billari, 2010, s. 302).

2.4.2 Innvendinger mot strukturell teori

Den funksjonalistiske tankegangen retter seg i stor grad mot strukturer i samfunnet – mot hvordan aktører internaliserer normer som styrer deres handlinger og tjener en større enhet (Andersen, 2013). Slike strukturelle forklaringer har blant annet blitt kritisert for å være for altomfattende samt for å plassere handling bak ryggen på aktøren. Aktørperspektivet blir på denne måten overkjørt ved å undergrave menneskets evner til å handle selvstendig og rasjonelt. Dette står i sterk kontrast til samtidens individualiserte og refleksive selv, slik beskrevet av blant andre Giddens (1991) og Beck og Beck-Gernsheim (1995; 2002). Sett i sammenheng med Parsons' forståelser av familien, går det eksempelvis fram hvordan «barn og dermed morskapet ikke lengre er en naturlig skjebne; i alle fall i prinsipp er barn ønsket og morskapet er intensjonelt» (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 29, min oversettelse).

En foreslått løsning på nevnte problemstilling har vært å koble inn perspektiver som bryter opp teorien, men også fanger opp aktørens komplekse natur og autonomi. I lys av barnløshet som et personlig så vel som sosialt anliggende, forstår jeg denne diskusjonen som viktig å reise. Robert K. Merton (1996) er en av de første som har kritisert funksjonalismen for å være en for stor og altomfattende teori (Andersen, 2013, s. 287). Hans innspill om å fornye teorien består følgelig av en praksis med å dele den opp i nye, mindre teorier, det vil si i teorier av middels omfang, som bedre representerer ulike sosiale fenomener (Andersen, 2013, s. 288). Disse må videre kunne begrunnes empirisk. Først da har man grunnlag for å forstå *hvordan* sosial orden oppstår og opprettholdes. Dette henger sammen med en utvidet kritikk av struktur-funksjonalismen for å prioritere *beskrivelser* overfor *forklaringer* av sosial handling (Boudon, 2003).

Parsons' introduksjon av funksjonalismen representerer på den annen side et viktig samlende, teoretisk bidrag som viste seg som relevant i kjølvannet av andre verdenskrig – en tid preget av et behov for stabilitet og harmoni (Andersen, 2013). Siden den gang har kjønnslikestilling og individualistiske menneskesyn hatt sine inntog, noe som blant annet den utbredte barnløsheten i samfunnet reflekterer. Det moderne mennesket beveger seg tydelig vekk fra noen tradisjonelle samlivsformer og forventninger knyttet til disse. Samtidig består familien som en sentral institusjon, kulturelt som velferdspolitisk, også i det individualiserte samfunnet, og kan ikke fullt ut separeres fra sitt kulturelle og normative etterslep.

3 Metode og data

Dette kapittelet omhandler den metodiske tilnærmingen som ligger til grunn for studien. Her redegjør jeg for valgene bak de genererte dataene, som har sitt utgangspunkt fra kvalitative dybdeintervjuer. Denne typen intervjuer gir en privilegert tilgang til informantenes opplevelser av livsverdenen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 47). Med «livsverden» sikter man til virkeligheten slik mennesket møter denne ut fra sitt personlige ståsted og inntrykk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Informantenes formidlede fortellinger utgjør slik sett datamaterialet for analysen i oppgaven, som igjen danner grunnlaget for besvarelsen av de ulike forskningsspørsmålene jeg stiller. I det følgende redegjør jeg først for den anvendte metoden for datagenerering. Videre beskriver og diskuterer jeg aspekter ved rekrutteringsprosessen, utvalget, gjennomføringen av intervjuene, behandlingen av data og etiske samt kvalitetsmessige betraktninger ved forskningen.

3.1 Det kvalitative dybdeintervju

For å studere menns fortellinger fra sine liv uten barn, ble aktuelle informanter rekruttert til kvalitative dybdeintervjuer. Kvalitative dybdeintervjuer er samtalepregede intervjusituasjoner med åpne spørsmål og vide tidsrammer som legger til rette for å høre informantenes meninger, holdninger og erfaringer knyttet til et bestemt tema (Tjora, 2017, s. 113-114). Atkinson og Silverman (1997, s. 304) viser i den sammenheng til at genereringen av personlige narrativer gir «unike privilegerte midler av tilgang til sosiale aktørers biografisk funderte opplevelser og betydninger». Utgangspunktet for intervjuene og de genererte dataene er følgelig en fortolkende forståelse, hvor karakter og moral gir seg til uttrykk i elementer informantene trekker fram. Etersom jeg var interessert i å forstå informantenes virkelighetsoppfatning og fortolkning av mening, anså jeg individuelle dybdeintervjuer for å være en godt egnet tilnærming (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46).

Intervjuets karakter kan bære preg av trekk ved positivistisk så vel som konstruktivistisk vitenskapsteori (Thagaard, 2003, s. 83). Dette gir seg uttrykk i måten intervjudata på den ene siden består av informantenes beskrivelser av forhold utenfor intervjusituasjonen, og på den annen side er en refleksjon av hvordan de fortolker sine erfaringer og relasjon til intervjueren (Thagaard, 2003, s. 83). Denne dualismen viste seg som særlig relevant i sammenheng med

dybdeintervjuene jeg gjennomførte. Informantenes fortellinger fortonet seg her som gjengivelser av erfarte hendelsesforløp og meninger om barnløshet som tematikk, men som igjen ble framprovosert av intervjusituasjonen med den anledning for informantene å konstruere og presentere sine livshistorier. I oppgaven anvender jeg følgelig «generering av data» som betegnelse for måten å produsere kunnskap på. Dette henger sammen med hvordan data ikke kan forstås som noe gitt eller som forskeren enkelt kan samle inn (Thagaard, 2003, s. 27). Tvert imot, produserer intervjuer og informant kunnskap og mening gjennom interaksjon (Holstein & Gubrium, 2003, s. 67).

3.1.1 Intervjuguiden

Dybdeintervjuer kan være semistrukturerte etter en intervjuguide med formulerte spørsmål (Kvale og Brinkmann, 2018, s. 46). At spørsmålene i guiden er relativt åpne, tillater informanten å trekke fram momenter som oppleves som sentrale, samt vie plass til å gå i dybden der det er mye å dele (Tjora, 2017, s. 114). Som en forberedelse til intervjuene, formulerte jeg først en komplett intervjuguide med spørsmål kategorisert etter temaer. Arbeidet med å skrive intervjuguiden tvang meg å til å konkretisere hva jeg ønsket å spørre informantene om, og mer overordnet hva jeg ville studere i oppgaven (Weiss, 1994, s. 46). Når jeg hadde alle spørsmålene klart for meg, utarbeidet jeg en komprimert stikkordsversjon av guiden for å ha med meg under intervjuene.

Det kan være både styrker og svakheter knyttet til bruk av en intervjuguide under kvalitative dybdeintervjuer. Guiden har på den ene siden en betryggende funksjon ved at dens tilstedeværelse sikrer intervjueren konkrete spørsmål å stille (Weiss, 1994, s. 48). Dette kan ses både i sammenheng med den relevante informasjonen intervjueren søker, men også det å ha noe konkret å vise til dersom samtalen ikke flyter naturlig. Å ta utgangspunkt i den utformede guiden kan på den annen side virke styrende for hvilke temaer informanten kommer inn på. En nærliggende overveielse er følgelig hvorvidt elementer som utpeker seg i empirien er tro til informantenes faktiske opplevelser og virkelighetsorientering. Som Holstein og Gubrium (2003) viser til, vil imidlertid enhver intervjusituasjon fortone seg som et samspill mellom intervjuer og informant hvor kunnskapen som produseres ikke kan forstås som uavhengig av konteksten den produseres innenfor. Selv opplevde jeg at informantene ble ledet fram til å snakke om temaene som intervjuet var fokusert mot. På den annen side betyr ikke det at jeg styrte hvilke meninger informantene skulle ha om dem (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 48). Bruk

av intervjuguide under dybdeintervjuer forutsetter at forskeren ikke henger seg opp i å følge guiden slavisk. Av hensyn til at hver intervjusituasjon vil være unik i karakter, samt at informantene kan komme til å besvare flere spørsmål under ett, er det viktig at intervjueren konsentrerer seg om å lytte, avvente og følge opp det som blir fortalt overfor å fokusere på å komme gjennom samtlig av punktene (Weiss, 1994, s. 48).

Intervjuguiden for denne studien består av en innledende-, en hoveddel og en avrundende del. I oppstarten av et intervju er det av interesse å etablere en trygghet rundt intervjusituasjonen ved å stille enkle, grunnleggende oppvarmingsspørsmål (Tjora, 2017, s. 145). I hoveddelen kommer man nærmere inn på temaet for intervjuet. Ofte kan dette omfatte mer sensitive spørsmål og forespørsler om beskrivelser som legger til rette for at informanten kan gå i dybden (Tjora, 2017, s. 146). I den avrundende delen stiller intervjueren nøytrale spørsmål som kan bidra til å normalisere og lette på stemningen i samtalen (Tjora, 2017, s. 146). Poenget med å avslutte intervjuet slik kan være å forebygge at informanten sitter igjen med en følelse av å ha delt for mye, men også å videreføre en god relasjon.

Av hensyn til at temaet for intervjuet kan oppleves som sensitivt, anså jeg det som særlig viktig å etablere trygge rammer rundt intervjusituasjonen (Weiss, 1994, s. 76). I den innledende delen brukte jeg følgelig tid på å introdusere informantene for prosjektets formål og gang, samt de etiske aspektene knyttet til prosessen. Med dette var jeg opptatt av å bygge et tillitsforhold så tidlig som mulig. Ettersom jeg inviterte til å dele intime detaljer fra sine privatliv, ønsket jeg at informantene skulle være komfortable med å fortelle. Videre ville jeg at informantene skulle ha tiltro til at jeg som forsker ikke utnyttet situasjonen til andre formål enn forskning, men ville ivareta deres interesser og sikkerhet. Oppvarmingsspørsmålene (se vedlegg 3: Intervjuguide) gikk så på informantenes personalia, med rom for å kunne trekke inn detaljene de selv måtte ønske å inkludere. Guidens hoveddel fordelte seg deretter over temaene *Tanker om barn, Relasjoner, Venner og familie, Holdninger og sanksjoner* og til slutt *Refleksjoner rundt eget liv*. Til den avrundende delen angikk spørsmålene framtidsutsikter og planer for nærliggende tid, og om informantene ønsket å ta opp noe – enten fra intervjuet i seg selv, eller som de ellers hadde tenkt på. Avslutningsvis inkluderte guiden spørsmål om de aktuelle informantene kjente noen i tilsvarende livssituasjon som de tror kunne tenke seg å delta i studien.

De første spørsmålene i intervjuguiden, da av hensyn til hvordan de ulike informantene responderer på dette, kan komme til å bli avgjørende for intervjuets videre fortoning. Under det aller første intervjuet jeg gjennomførte, opplevde jeg eksempelvis spørsmålet «vil du fortelle litt om deg selv?» som utløsende for å besvare mye av det jeg var interessert i å spørre informanten om, alt under ett. På bakgrunn av informasjonen informanten hadde fått om prosjektet, brukte vedkommende den første halvtimen av intervjuet til å ta meg gjennom livshistorien sin. Flere av spørsmålene jeg hadde planer om å stille ble følgelig besvart i redegjørelsen for livshistorien som intervjuet ble introdusert med. Den videre gangen i intervjuet falt seg veldig naturlig – temaer informanten kom inn på i første del av intervjuet ble gjenstand for oppfølgingsspørsmål, videre utgreiinger, og vi kom naturlig inn på nye temaer som var av interesse å høre informanten snakke mer utfyllende om. Eksempelet reflekterer en tosidighet ved bruk av intervjuguide. For det første må man kjenne guiden godt nok til å kunne stille spørsmålene når anledningen byr seg, og for det andre må man være i stand til å legge den bort.

3.1.2 Analysestrategi

Fordi hver informant vil gi unike beskrivelser av sine tanker og opplevelser, har en induktiv tilnærming til temaet stått sentralt. Den induktive forskningsstrategien innebærer at man tar utgangspunkt i genererte data for å identifisere relevante begreper og teori (Blaikie & Priest, 2019, s. 92; Tjora, 2018, s. 9). Ettersom menns opplevelser av å leve uten barn er relativt lite utforsket i norsk kontekst, anså jeg en analyse forankret i informantenes fortellinger som en hensiktsmessig inngang til økt innsikt og forståelse. Oppgavens analysedel har følgelig sitt utgangspunkt fra elementer i informantenes fortellinger, strukturert etter temaer. Underveis i analysen fletter jeg imidlertid inn noen etablerte teoretiske perspektiver og begreper, «som støtter opp under en større gyldighet og generaliserbarhet» (Tjora, 2018, s. 19).

Ved å gjøre en tematisk analyse sikter man til å identifisere temaer i det genererte datamaterialet (Johannessen et al., 2018, s. 279). Som tidligere skissert, er imidlertid dybdeintervjuets karakter muliggjørende for informantene å trekke inn selvfortolkende elementer i sine beretninger. Den fortolkede virkeligheten blir gjenstand for fakta ved at informantene introduserer sine versjoner av denne under intervjuene. Analysen inkluderer følgelig narrative elementer i den forstand at identifiserte temaer er forankret i informantenes beskrivelser og begrunnelser av avgrensede hendelsesforløp (Lieblich et al., 1998, s. 2; Johannessen et al., 2018, s. 98).

3.2 Rekruttering og utvalg

Utvalget i studien er strategisk rekruttert og består av totalt åtte menn i alderen 35-55 år. Utover sine egenskaper som menn innenfor et viss aldersspenn, oppfyller utvalget de felles kriteriene med 1) å være utenfor parforhold, 2) identifisere seg som heterofile, 3) ikke ha egne barn og 4) ikke ha fått påvist medisinske årsaker til å ikke kunne få egne barn. Temaet for studien tatt i betraktning, anså jeg det som fruktbart å snevre inn utvalget på denne måten (Thagaard, 2003, s. 53). Jeg valgte imidlertid å ikke legge ytterligere føringer for hvorvidt den enkelte informant identifiserer seg som frivillig eller ufrivillig barnløs. Dette vurderte jeg av hensyn til hvordan erfart barnløshet er et definisjonsspørsmål, samt studiens formål som er å belyse det brede spekteret av fortellinger innenfor den aktuelle gruppen.

For å sikre at informantene hadde et relevant forhold til spørsmålet om barn, var det av interesse å intervjuer menn som befant innenfor et viss aldersspenn. Her var jeg opptatt av å finne en balanse mellom å være «for ung» og «for gammel». Ved å intervjuer menn i 20-årene så jeg for meg at informantene potensielt ikke hadde blitt introdusert for barnespørsmålet enda, eller var usikre på de videre utsiktene i livet. For menn i 60-årene og oppover hadde jeg derimot en tanke om at informantene i stor grad hadde strukturert hverdagen etter livssituasjonen som barnløs, og at barnløsheten følgelig var mer satt. Å avgrense aldersspekteret til 35-55 anså jeg derfor for å være et godt utgangspunkt for å studere menns holdninger til å få barn. Mitt andre og tredje kriterium for deltakelse gikk på at informantene skulle være utenfor parforhold på intervjutidspunktet, samt identifisere seg som heterofile av seksuell legning. Sivilstatusen som enlig la for det første til rette for å studere informantenes tilbøyeligheter til å inngå et parforhold. For det andre symboliserer fraværet av en partner en grunnleggende begrensning med å skulle få et barn. I den sammenheng var jeg interessert i å høre informantene fortelle hvorvidt ønskene om et barn henger sammen med forestillinger om det romantiske parforholdet. Videre valgte jeg også å trekke inn den heteroseksuelle orienteringen som en tilnærming til temaet. Dette vurderte jeg som relevant i sammenheng med typer av partnerskap som legger til rette for tradisjonelle former for reproduksjon. For å studere opplevelser av å være barnløs, utpekte imidlertid kriteriet om å ikke ha barn fra før av seg som det viktigste. Videre etterspurte jeg deltakere som heller ikke har fått påvist tilfeller av infertilitet. Dette gjorde jeg av hensyn til at informantene ikke da har anledningen til å velge bort barn på samme måte, men er underlagt fysiologiske begrensninger ved kroppen. Til studien var jeg interessert i å studere sosiale faktorer knyttet til barnløshet ved å ekskludere de direkte kroppslige.

Beslutningen om å rekruttere åtte informanter til dybdeintervjuer fattet jeg på bakgrunn av ønsket om et omfangsrikt, men oversiktlig datamateriale. I oppstartsfasen av rekrutteringsprosessen opplevde jeg det imidlertid som krevende å komme i kontakt med aktuelle deltakere. Noe Andrews og Vassenden (2007, s. 152) presiserer angående utvalgsproblemer i kvalitativ forskning, er hvordan mange studier «gir leseren inntrykk av at informanter på magisk vis bare ruller inn». Dette fikk jeg erfare på nært hold – først da det gikk uker før jeg kom i kontakt med den første informanten, og for andre gang midt i intervjuprosessen da rekrutteringen av de siste deltakerne stoppet noe opp. Jeg endte følgelig opp med å intervju kandidatene som viste seg som tilgjengelige, forstått som et tilgjengelighetsutvalg (Weiss, 1994, s. 24).

Ettersom jeg var usikker på hvilke kanaler jeg burde benytte for å nå ut til den aktuelle målgruppen, brukte jeg ulike strategier for rekruttering. Til venner og familie uttrykte jeg mine ønsker om å komme i kontakt med aktuelle deltakere. Tre informanter ble følgelig rekruttert med utgangspunkt i felles bekjenskaper. Med tanken om at de fleste i dag har tilgang til internett, formulerte jeg i tillegg en utlysning (vedlegg 2: Utlysning) om prosjektdeltakelsen, med et tilhørende anonymt skjema for påmelding, som ble publisert i ulike nettsamfunn. I utlysningen oppga jeg i tillegg kontaktinformasjonen min og presiserte at interesse kunne meldes til meg direkte over e-post eller per telefon. Som et av de faste spørsmålene jeg stilte mot slutten av intervjuene, forhørte jeg meg også med informantene om de kjente noen de trodde kunne tenke å seg delta. Under nesten samtlige intervjuer uttrykte informantene at de ville gjøre søk i de sosiale nettverkene sine etter aktuelle kandidater. I den sammenheng ble én informant rekruttert gjennom snøballmetoden.

Snøballmetoden er en metafor for en liten snøball (utvalget) som ruller seg større ved at informantene rekrutterer nye deltakere (Andrews & Vassenden, 2007, s. 152). Å anvende snøballmetoden for rekruttering berører i den sammenheng noen kvalitetsmessige og etiske problemstillinger. Når forskeren involverer informantene i rekrutteringsprosessen, kan det for det første lede forskeren til et homogent utvalg. For det andre kan bruken medføre at informasjon om en person B (den aktuelle deltakeren) gjøres tilgjengelig for forskeren uten at vedkommende har samtykket til dette (Andrews & Vassenden, 2007, s. 155). Som Andrews og Vassenden (2007, s. 155) videre diskuterer, kan det i andre tilfeller ha seg at B uttrykker sin villighet til å delta overfor en person A (informanten som rekrutterer). A vil følgelig kunne få kjennskap til B sin deltakelse. Måten jeg forsøkte å løse dette på var ved å presisere overfor B

at A ikke ville få det bekreftet dersom B takket ja til deltakelse. Slik la jeg opp til at B selv kunne dele om deltakelsen til A, dersom vedkommende skulle ønske det.

Et interessant resonnement knyttet til rekrutteringsprosessen, er hvorvidt måten å bli satt i kontakt på kan være av betydning for informantenes engasjement for temaet og påfølgende motivasjon for å delta. Til intervjustudien fant halve utvalget fram til prosjektet på eget initiativ. De resterende fire ble rekruttert gjennom felles bekjenskaper og snøballmetoden, nærmere bestemt at vedkommende ble spurt om å delta på bakgrunn av egenskaper som stemmer overens med de definerte kriteriene. Et nærliggende spørsmål er følgelig om det eksisterer forskjeller i informantenes intensjoner med deltakelsen. Dette er vanskelig å gi et tydelig svar på, men et forhold å ta i betraktning i forbindelse med mulighetene for skjevheter i forskningen (Staff, 2015). Jeg vurderer imidlertid forskjellene i måten for rekruttering som potensielt styrkende for studiens funn. I oppgaven er jeg ikke ute etter å fastslå sannheter, men derimot belyse sider ved fortellingene informantene delte.

3.2.1 Informantene

Av hensyn til anonymitet, er informantene gitt kallenavn fra SSB (2022) sine lister over de mest populære navnene fra 2021. Vurderingen foretok jeg på bakgrunn av ønsket om å ikke la personlige assosiasjoner påvirke valg av kallenavn. Dette kunne i verste fall bidra til å avsløre informantenes identitet. Samtidig ønsket jeg å gi informantene navn heller enn å omtale dem som «informant 1», «informant 2» og tilsvarende, da for å ivareta inntrykket av at jeg beskriver ekte personer. I tabellen følger en oversikt over informantene med tilskrevne navn og alder.

Informant	«Navn»	Alder
1	Noah	49
2	Oskar	55
3	Oliver	36
4	Lucas	46
5	Isak	41
6	Aksel	46
7	Emil	36
8	Filip	38

3.3 Gjennomføring av intervjuene

Til studien gjennomførte jeg totalt åtte intervjuer med åtte informanter. Av disse ble fire intervjuer avholdt fysisk, mens fire foregikk digitalt eller over telefon. Samtlige ble tatt opp med diktafon for å fange opp detaljene ved informantenes fortellinger (Weiss, 1994, s. 54). Intervjuene ble gjennomført på avtalte tidspunkt i perioden fra september til november 2021. Av de fysiske møtene ble to intervjuer avholdt på ulike kaffebarer i sentrale Oslo, og to i universitetets lokaler på Blindern. Da jeg skulle avtale møtested med informantene, passet jeg på å spørre hvor de kunne tenke seg å gjennomføre intervjuet. Dette gjorde jeg av hensyn til at informantene skulle være komfortable i settingen (Tjora, 2017, s. 121), og fremfor alt ikke kjenne på press om å skulle dele personlige historier på steder som de selv opplevde som uegnet.

Jeg foretok de fleste intervjuene over en periode hvor restriksjonene i forbindelse med koronapandemien var lettet. Vi kunne følgelig møtes mer eller mindre som normalt, med forbehold om hvor informantene var bosatt. Da jeg begynte rekrutteringen, tok jeg imidlertid i betraktning at pandemien har bidratt til å senke terskelen for bruk av digitale løsninger. Jeg opplevde likevel at de fleste som var bosatt i Oslo og omegn ønsket å gjennomføre intervjuet fysisk. Med informantene som var bosatt lengre unna, ble intervjuene gjennomført over digitale videosamtaler. Dette opplevde jeg at fungerte godt, uten tekniske komplikasjoner eller tydelige begrensninger i samtaleemnene.

Intervjuene var av varierende lengde, hvor det korteste i sin helhet varte i tretti minutter og det lengste i to og en halv time. I informasjonsskrivet antydte jeg at et intervju kunne komme til å vare i én til én og en halv time. Dette var en antakelse jeg gjorde på bakgrunn av antallet spørsmål jeg hadde formulert på forhånd, samt den tiden jeg tenkte var innenfor rimelighetens grenser å be informantene sette av. Formuleringen om at tidsrammen var et anslag la også opp til at intervjuene kunne komme til å vare kortere eller lengre (Weiss, 1994, s. 56). Til de fleste av møtene opplevde jeg at informantene ikke hadde innvendinger på antydningen eller lot seg begrense av tiden de hadde til rådighet. Selv sørget jeg for å sette av rikelig med tid til hvert intervju. Her var jeg opptatt av å unngå å stoppe informanten, samt unnlate å sette begrensninger for antallet temaer vi kunne komme inn på.

Hver av de åtte intervjusituasjonene var svært forskjellige fra hverandre. Selv om de artet seg ulikt, etablerte jeg en rutine i form av en fast «brifing» som jeg tok informantene gjennom før jeg stilte det første spørsmålet fra intervjuguiden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 160). Rutinen

inkluderte først å takke informantene for at de hadde vist interesse for prosjektet. Deretter presenterte jeg informasjonsskrivet (se vedlegg 1: Informasjonsskriv) med informasjon om studiens formål og informantenes rettigheter. Til de fysiske intervjuene hadde jeg med kopier av skrivet med tilhørende samtykkeerklæring. I tilfeller hvor jeg hadde kommet i kontakt med informantene via e-post, samt i de tilfeller hvor intervjuene skulle foregå digitalt eller over telefon, hadde informantene fått tilsendt informasjonsskrivet i forkant av intervjuet. Jeg opplevde at samtlige av informantene jeg hadde kommunisert med digitalt hadde satt av tid til å lese gjennom skrivet på egen hånd. De fleste hadde i tillegg sendt meg sitt skriftlige samtykke før møtetidspunktet. I alle tilfeller spurte jeg likevel informantene om de hadde spørsmål til noen av punktene i skrivet, og om det var ønskelig å gjennomgå teksten sammen. For de som ikke hadde signert samtykkeerklæringen før møtet, sørget jeg for å innhente skriftlig samtykke før intervjustart.

Videre ga jeg en introduksjon til forskningsprosjektet og formålet med genereringen av data. I den sammenheng nevnte jeg også hvilke typer spørsmål jeg kunne komme til å stille. Under de fysiske møtene kjente jeg på et særlig behov for å informere om at jeg hadde formulert en intervjuguide med spørsmål som jeg hadde liggende ved siden av meg. Dette nevnte jeg av hensyn til at guiden kunne bli visuelt synlig på bordet, og jeg ikke ville at arket skulle bli et nysgjerrighetsmoment som tok fokuset vekk fra samtalen. Det samme gjaldt ved bruk av diktafonen for lydopptak. Jeg passet på å informere om at jeg kom til å legge diktafonen midt på bordet for å sikre at begge stemmer kom med i lydfilen. I den sammenheng begrunnet jeg også hvorfor jeg ønsket å ta opp intervjuet, her for å bevare informantenes faktisk utsagn overfor mine minner og subjektive gjengivelser av dem (Weiss, 1994, s. 54). Jeg hadde forhåpninger om at ved å adressere tilstedeværelsen av diktafonen, ville den framstå som mindre fremmed eller truende. Også her tenkte jeg at diktafonen potensielt ville trekke til seg noe av oppmerksomheten med tanke på dens synlighets, samt at displayet synlig telte minuttene og sekundene vi snakket. Jeg opplevde imidlertid ikke at informantene lot seg verken distrahere eller begrense av hensyn til samtaleemner og tidsbruk.

Som del av den faste brifingen før hvert intervju, fortalte jeg også informantene at de gjerne kunne bevege seg litt utenfor de konkrete spørsmålene jeg kom til å stille. Jeg forklarte at intervjuet ikke var ment for å være en spørreundersøkelse, men mer en samtale. I den sammenheng oppfordret jeg til å inkludere tanker og erfaringer som de selv anså som relevante for temaet. Ettersom jeg informerte om frie tøyler i forkant av selve spørsmålsdelen i

intervjuene, nærmere bestemt før jeg hadde lært informantene å kjenne, visste jeg lite om hvordan de ville forholde seg til temaet. Følgelig kunne jeg heller ikke forutse hvordan overgangene mellom spørsmålene ville utspille seg, eller hvor utfyllende informantene ville snakke rundt hvert spørsmål.

Under noen av intervjuene opplevde jeg at informantene i stor grad bevegde seg mellom de ulike temaene og spørsmålene på eget initiativ. Andre ganger måtte jeg derimot stille ett og ett spørsmål da det ikke falt informanten eller situasjonen naturlig å dra samtalen videre uten ytterligere hint om temaet. Fordi hver intervjusituasjon artet seg så forskjellig, kunne jeg oppleve det som utfordrende å forholde meg til intervjuguiden. I tilfeller hvor informantene tok mye initiativ, kunne jeg tidvis bli opphengt i å følge med på hvilke av spørsmålene informanten besvarte. Et stykke ut i de ulike intervjuene opplevde jeg imidlertid å få bedre grep om situasjonen, og behersket i større grad å følge opp de nye temaene vi kom inn på.

Som jeg var inne på i forbindelse med den avrundende delen av intervjuguiden, sørget jeg for å avslutte hvert intervju på en måte som virket nøytraliserende for stemningen (Tjora, 2017, s. 146). På samme måte som jeg etablerte en fast brifing til introduksjonen for hvert intervju, inkluderte jeg også en «debrifing» for den avsluttende delen. I debrifingen spurte jeg informantene om de hadde mer å legge til, om det var andre temaer de ønsket å ta opp eller om de hadde noen spørsmål. Ettersom jeg brukte en del tid på å rekruttere aktuelle deltakere, forhørte jeg meg avslutningsvis om informantene kjente noen i tilsvarende livssituasjon de trodde kunne tenke seg å delta. I den sammenheng formidlet jeg at informantene gjerne kunne dele kontaktinformasjonen min med aktuelle deltakere. Jeg takket så informantene for deltakelsen. Jeg presiserte også at de gjerne måtte ta kontakt igjen dersom de skulle komme på tanker relatert til intervjuet, og at de uansett ville høre fra meg igjen ved avslutningen av prosjektet. Lydopptakene ble så stoppet. Særlig under de fysiske intervjuene ble det naturlig å stoppe opptakene mens informantene enda var i rommet. Handlingen kunne ofte lette ytterligere på stemningen, hvor vi gikk fra å ha en formell til uformell tone, og snakket om hverdagslige ting fram til vi tok farvel.

3.4 Behandling av data

Etter hvert intervju brukte jeg noen minutter på å skrive ned alle mine umiddelbare inntrykk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 161). Dette ble en viktig og verdifull inngang til analyseringen av datamaterialet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 161). Ved å notere ned tanker om hvordan intervjuene hadde gått, fikk jeg også anledning til å konkretisere hva som fungerte godt og mindre godt ved selve intervjusituasjonen. Jeg kunne så bruke innsikten til å gjøre eventuelle forandringer under neste intervju.

I tråd med UiO sine retningslinjer for sikker lagring av data, ble opptak fra intervjuene overført fra diktafonen til en sikker forskningsserver. Etter at opptakene var lastet opp, ble de slettet fra diktafonen. Som neste steg i prosessen begynte jeg transkriberingen av intervjuopptakene i programmet, «f4transkript». Å transkribere innebærer å overføre noe fra én form til en annen, i dette tilfellet ved å overføre tale til tekst (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 205). Fordi et intervju utspiller seg som direkte, sosial interaksjon, vil egenskaper kunne gå tapt i overgangen til skriftlig form (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 205). For å ivareta essensen i intervjuene, forsøkte jeg følgelig å transkribere så nært opp til hva og hvordan informantene snakket som mulig. I den sammenheng inkluderte jeg lydord og beskrivelser av små pauser informantene tok. Disse har vært nyttige å se tilbake på for å kontekstualisere utsagnene ettersom nøling og kortere pauser kunne forekomme i forbindelse med at informantene tok opp temaer de opplevde som utfordrende å snakke om, eller var usikre på hvordan de forholdte seg til.

Informantene og deres fortellinger ble anonymisert underveis mens jeg transkriberte. Etter intervjuopptakene var ferdig overført til tekst, satt jeg igjen med et omfangsrikt datamateriale. For å skaffe en oversikt over empirien, begynte jeg arbeidet med å kode transkripsjonene. Kodingen jeg foretok var såkalt empirinær, med mål om å la dataene tale for seg (Tjora, 2017, s. 197). Jeg utviklet koder som lå nært opp til informantenes utsagn, gjerne i form av konkrete ord og setninger (Tjora, 2017, s. 198). Til arbeidet benyttet jeg først kodings-verktøyet, Nvivo. Etter hvert gikk jeg imidlertid over til å kode manuelt for meg selv, da jeg vurderte dette til å fungere best for meg og mitt prosjekt. Kodingen og kategorisering av kodene ble vevd sammen ved at jeg benyttet farger for å markere ord og utsagn. De ulike fargene representerer de overordnede temaene *identitet*, *det romantiske parforholdet* og *holdninger*. Under temaene samlet jeg så de empirinære kodene i kategorier. Arbeidet med å kategorisere ble en essensiell del av oppgavens utformingen da jeg kom på tanker om hva jeg ville fokusere analysen mot.

3.5 Forskerrolle

Et forhold som gjennomsyrrer hele prosjektets karakter, er forskerens posisjon og tilhørende makt. I intervjusituasjonen fortøner relasjonen intervjuer-informant seg som et skjevfordelt maktforhold (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 51). Dette gir seg blant annet til uttrykk i måten intervjueren besitter den faglige kompetansen og følgelig kan styre mye av intervjuets form og innhold (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 52). I forbindelse med intervjuene jeg selv gjennomførte, besto min neste oppgave av å analysere og formidle informantenes uttrykte budskap. Dette opplevde jeg som et stort ansvar å ha av hensyn til definisjonsmakten i å representere det informantene hadde sagt. Dette innebærer også å utelate momenter i fortellingene (Tjora, 2017, s. 237). Som det går fram i Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) sine retningslinjer for etisk forsvarlig forskning, skal forskeren «respektere forskningsdeltakernes selvforståelse og unngå framstillinger som svekker deres legitime rettigheter eller virker stigmatiserende» (NESH, 2021). Dette var et prinsipp jeg tok med meg inn i arbeidet med å analysere datamaterialet. Samtidig jobbet jeg aktivt med å opprettholde en profesjonell avstand til informantene og deres fortellinger ved å forholde meg til studiens formål. Her var jeg opptatt av å utvikle en analytisk tilnærming til temaet overfor å rapportere med utgangspunkt i informantenes personlige perspektiver (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108).

Et nært anliggende spørsmål i forbindelse med drøftinger av forskerrollen, er hva som gir forskeren rett til å grave i informantenes privatliv. Dette reflekterte jeg over i forbindelse med hvordan jeg, som en fremmed overfor informantene, kunne utvise respekt for intervju-situasjonen og temaet for samtalen. Som ung kvinne i møte med menns beskrivelser av sine liv uten barn, problematiserte jeg også mine evner til å forstå informantenes uttrykte meninger. Her satte jeg også spørsmål ved hvordan min posisjon, både som intervjuer og kvinne, kunne få betydning for hvordan informantene valgte å svare på spørsmålene de ble stilt. I forbindelse med at informantenes atferd alltid vil påvirkes av relasjonen til forskeren, poengterer Thagaard (2003, s. 100) at beskrivelsene informantene gir, kan bære preg av hvordan de ønsker å framstille seg selv. «På den ene siden kan personer ønske å framstille seg selv i et godt lys, og de beskrivelsene informanten gir, kan uttrykke et ønske om å gjøre et godt inntrykk. På den andre siden kan informanten ønske å fremheve problematiske sider ved livet sitt for å overbevise forskeren om sin vanskelige livssituasjon» (Thagaard, 2003, s. 100). Intervjuets åpne tilnærming tatt i betraktning, er dette et utfall verdt å ta høyde for analysen av

fortellingene. I vurderingen av forskningens kvalitet, vil jeg imidlertid gå nærmere inn på sannhetens plass i kvalitative studier.

For øvrig vil jeg trekke inn at min forforståelse ved inngangen til feltet, i stor grad var preget av antakelser basert på tidligere forskning og ordlyden i samfunnet. Egen forforståelse tatt i betraktning, var jeg åpen for å bli motbevist. Som et resultat erfarte jeg følgelig et behov for å endre på de tre forskningsspørsmålene jeg hadde formulert i forkant av intervjurunden. Jeg opplevde at ett av spørsmålene jeg søkte innsikt angående, stemte særlig dårlig overens med funnene i datamaterialet. Spørsmålet baserte seg på hvilke holdninger informantene får rettet mot seg, formulert på bakgrunn av egne tanker om at informantene kunne oppleve det å stå fram som barnløs som mer tabubelagt enn de faktisk ga uttrykk for. En fordel ved det induktive utgangspunktet som ligger til grunn for prosjektet, er følgelig at det rommer mulighet for å la dataene tale for seg. I stedet for å presse funnene inn i foreliggende antakelser og teori som ikke stemmer overens med det faktiske anliggende, besluttet jeg å tilpasse forskningsspørsmålene med den hensikt å bedre fange opp kompleksiteten i informantenes fortellinger.

3.6 Etikk

Som forsker har jeg et ansvar overfor personene som inngår i eller aktivt deltar i prosjektet (NESH, 2021). Etske betraktninger gjennomsyrrer alle deler av oppgaven, så vel som planleggingen for, iverksettelsen og dialogen i etterkant av kontakten med informantene. Før jeg kunne behandle personopplysninger i forbindelse med studien, meldte jeg inn min beskrivelse av prosjektet til Norsk senter for forskningsdata, NSD. I meldeskjemaet gjorde jeg rede for hvilke personopplysninger jeg skulle behandle, hvordan jeg så for meg å få tilgang til disse, samt på hvilken måte jeg ville behandle dem. Etter at NSD hadde vurdert søknaden som godkjent, fikk jeg begynne rekrutteringen av aktuelle informanter.

I forbindelse med innsendingen av meldeskjemaet, formulerte og lastet jeg opp et informasjonsskriv med tilhørende samtykkeerklæring for informantene å underskrive. Dette foretok jeg på bakgrunn av min plikt som forsker til å innhente og dokumentere et forskningsetisk samtykke til deltakelse i prosjektet (NESH, 2021). Informantenes krav på et frivillig, informert og utvetydig samtykke tatt i betraktning (NESH, 2021), oppga jeg informasjon om studiens formål, ansvarlige personer, hva deltakelse innebærer, personvern og

rettigheter i skrevet informantene fikk utdelt (se vedlegg 1: Informasjonsskriv). Samtlige informanter signerte samtykkeerklæringen vedlagt i informasjonsskrivet før intervjustart. Versjonen informantene mottok var imidlertid en noe redigert utgave av skrevet jeg lastet opp i forbindelse med søknaden for prosjektet. Dette foretok jeg på bakgrunn av tilbakemeldinger jeg mottok fra medstudenter om at skrevet var preget av komplisert språk og mange fagbegreper. Her var jeg opptatt av at informasjonen skulle være lett forståelig for alle som ønsket å delta (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 163). Jeg bevarte imidlertid alle punkter om prosjektet fra dokumentet jeg sendte inn til NSD.

Både i skrevet og under selve intervjuene var jeg opptatt av å kommunisere fram at informantene til enhver tid hadde anledning til å trekke seg fra prosjektet uten at dette ville få negative konsekvenser for dem (NESH, 2021). I tillegg presiserte jeg at ville behandle intervjuene og informantenes personalia konfidensielt. Dette innbar at informantene og deres fortellinger ville bli framstilt i anonym utgave i oppgaven. Anonymitet var et moment jeg reflekterte mye over også i forbindelse med rekrutteringen. Ettersom jeg publiserte utlysninger i sosiale medier og diskusjonsforum på nett, var muligheten tilstede for at det kunne oppstå diskusjoner i kommentarfeltene. Informantenes offentlig uttrykte interesse for prosjektet kunne følgelig bidra til å røpe deres deltakelse i prosjektet. I utlysningene presiserte jeg følgelig at interesse kunne meldes til meg direkte.

Fordi intervjuene var rettet mot informantenes privatliv, var det nærliggende å tenke at navn på venner, familiemedlemmer, tidligere partnere og personer i lignende relasjoner kunne dukke opp. Dette var noe jeg uttrykte i søknaden til NSD. Omtale av en tredjeperson kan være problematisk i den forstand at personen det angår ikke selv får anledning til å takke ja eller nei til deltakelse (NESH, 2021). I forsøk på å unngå nevnte problemstilling, informerte jeg informantene om at de måtte unngå å omtale andre personer med navn. At tredjepersonenes personalia uteble, samt at informantene selv ble anonymisert i transkripsjonene, bidro til å sikre anonymiteten til indirekte og direkte berørte. Som jeg var inne på i forbindelse med behandlingen av data, ble alle intervjuopptak og transkripsjoner lagret i tråd med UiO sine retningslinjer for sikker oppbevaring. Informantenes kontaktinformasjon holdes her adskilt fra forskningsdataene. Jeg vil videre presisere at lydopptak og tråder av kontakt som kan spores tilbake til informantene, vil bli destruert ved avslutningen av forskningsprosjektet. Det gjenværende datamaterialet vil da eksistere utelukkende i anonymisert versjon (NESH, 2021).

3.7 Kvalitet i kvalitativ forskning

En sentral diskusjon å reise i forbindelse med vurderingen av denne studiens kvalitet, er hvordan fortellinger fra et lite utvalg mennesker kan sies å gi pålitelige, gyldige og overførbare funn (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 272). Til forskjell fra ved kvantitative tilnærminger er formålet med denne studien å bidra til ny og viktig innsikt på området heller enn å trekke på representativitet. At nye informanternes fortellinger ikke synes å bidra til utvidede forståelser, vil normalt være et hensiktsmessig mål for å avslutte en rekrutteringsprosess (Thagaard, 2003, s. 56). I mitt tilfelle opplevde jeg det som tidvis utfordrende å rekruttere nye deltakere. Dybdeintervjuene jeg gjennomførte, ga meg likevel et omfangsrikt datamateriale og et påfølgende grunnlag for å studere elementer i menns opplevelser av å leve et liv uten barn. Ettersom hver fortelling er av unik karakter, vil jeg imidlertid trekke fram at intervjuer med flere informanter potensielt *kunne* ha bidratt til å avdekke nye funn. Dette kunne følgelig styrket oppgavens overførbarhet. Som nevnt, er jeg imidlertid ute etter å belyse detaljspesifikke eksempler som en inngang til å utvide forståelser av studiens tematikk.

Fordi informantene fikk anledningen til å dele fra sine liv, i anonymisert form og uten at jeg hadde kjennskap til historiene fra før, er en nærliggende overveielse det om informantene snakker sant. Dette er en interessant diskusjon ved studier av personlige fortellinger ettersom informantene sitter på sannheten, men selv kan velge hvorvidt og hvordan de vil bruke den. Svarene informantene gir kan følgelig være av betydning for studiens pålitelighet. Silverman (2001, s. 112) argumenterer til gjengjeld for at vi ikke behøver å tyde intervjuer som enten sanne eller usanne rapporter om virkeligheten. «I stedet kan vi behandle slike svar som framstillinger av perspektiver og former for moral» (Silverman, 2001, s. 112, min oversettelse). Sanne eller usanne, vil informantenes fortellinger bidra til å forstå kompleksiteten bak verdier, identiteter, kulturer og samfunn (Sandberg, 2010, s. 448). Følgelig vil de tjene som verdifulle kilder av data (Sandberg, 2010, s. 461).

En annen kvalitetsmessig betraktning ved prosjektet, er hvordan eget engasjement rundt tematikken kan virke styrende for resultatene. Tidligere var jeg inne på at min forforståelse bærer preg av tonen i forliggende forskning og medienes framstilling av den moderne mannsrollen. Dette er noe en av informantene gjorde meg særlig bevisst på ved å påpeke hvordan han selv kan oppleve prat om barnløstematikken for å bære preg av en politisk korrekthet. I den sammenheng har jeg etterstrebet en transparens ved å begrunne mine

metodiske overveielser og kontekstualisere funn i analysen (Thagaard, 2003, s. 180). Jeg viser følgelig til informantenes direkte uttalelser og redegjør samtidig for hvordan disse kom fram under intervjuene, for slik å gi grunnlag for påstander jeg kommer med. På denne måten får leseren også et innblikk i forskningsprosessen og kan lettere forstå hvordan jeg har kommet fram til funnene som belyses.

3.8 Oppsummerende betraktninger

Med dette kapitlet har jeg hatt til hensikt å redegjøre for den metodiske tilnærmingen som ligger til grunn for studien. Ved å anvende etablerte metoder for datagenerering, kan man tilegne ny kunnskap med utgangspunkt i unike data. Gitt mine ambisjoner om å belyse temaer i menns fortellinger fra sine liv uten barn, har det vært hensiktsmessig å gjennomføre kvalitative dybdeintervjuer med et avgrenset, strategisk rekruttert utvalg. Dette ga meg et privilegert, nyansert og omfangsrikt datamateriale som ble kodet, kategorisert og senere anvendt for å belyse forskningsspørsmålene studien bygger på. Ethiske problemstillinger gjennomsyrrer enhver del av en slik forskningsprosess, og jeg har følgelig etterstrebet å være transparent i mine overveielser – metodisk som analytisk, ved å redegjøre for valg og konteksten rundt påstander jeg kommer med.

4 Identifiseringen som barnløs

I dette første analysekapittelet presenterer og analyserer jeg sider ved informantenes måter å identifisere seg på. Identitet er et bredt og sammensatt begrep som det er vanskelig å omtale under ett. Informantenes rike beskrivelser fra sine liv kan imidlertid kobles til pågående konstruksjoner av identitet og måter å presentere disse på. Slik går det også fram at det eksisterer ulike veier inn i barnløshet. Jeg innleder kapittelet med å redegjøre for erfart barnløshet som 1) et valg, 2) en uønsket tilværelse og 3) en uavklart livssituasjon. Videre studerer jeg måter for informantene å forholde seg til tidligere forestillinger om livet, alder, roller i barns liv, frihetsaspekter, erfarte vendepunkter og pågående forhandlinger om å finne sin plass, her med mål om å belyse forskningsspørsmålet; *hvordan opplever informantene sine inneværende livssituasjoner som barnløse, og hvordan bruker de fortellinger fra egne liv til å konstruere forståelser av identitet og virkelighet?*

4.1 Veier inn i barnløshet

I dialog med informantene går det tydelig fram at det eksisterer ulike veier inn i barnløshet. I datamaterialet markerer de forskjellige veiene seg som 1) et valg, 2) en uønsket tilværelse og 3) en uavklart livssituasjon. Selv om fortellingene danner grunnlag for å studere ulike veier inn i barnløshet, har ikke informantene nødvendigvis sin plass innenfor én utelukkende vei eller kategori. Historiene som blir belyst er komplekse og preget av grensedragninger mellom ulike måter å forholde seg til temaet på. Gjennomgående for den sosiologiske fagtradisjonen finner vi imidlertid tendenser til å forenkle synliggjorte fenomener for lettere å kunne forklare og anvende dem i dagliglivet (Giddens & Sutton, 2017, s. 17). De idealtypiske framstillingene er følgelig ikke skrevet i stein, men ment for å skape et overordnet bilde av ulike innganger til barnløsheten, forstått som noe man har valgt, noe man eventuelt ikke har valgt, eller noe som bare har blitt. Informantene tilskrives følgelig ikke en vei, og den videre analysen skiller heller ikke aktivt mellom de ulike inngangene til barnløsheten.

Den første av veiene inn i barnløshet markerer seg som et valg, uttrykt som en tilsiktet livssituasjon. Denne gir seg til kjenne gjennom uttalte beslutninger om å ikke få egne barn. Å ikke kjenne på en «ordentlig drivkraft rundt det» eller ha hatt «noe sånn spesielt behov for å ha barn» eksemplifiserer utsagn fra informantene hvor et fravær av interesse og engasjement

betegnes som faktorer i avgjørelsen om å forbli barnløse. I andre tilfeller kan tanker om at hverdagen med barn vil innebære store livsstilsendringer utgjøre den største pådriveren. Gjennomgående for barnløsheten som en tilsiktet livssituasjon, er imidlertid informantenes beskrivelser av å vite for seg selv at barn ikke er en del av en visualisert pakke. Med de aktive valgene følger en overensstemmelse til uttrykte forventninger til voksenlivet. Dette er interessant i den forstand at barnløsheten, etter ønske, uttrykkes som et endelig stoppested.

Som eksemplifisert ovenfor, kan veien inn i barnløshet for noen oppleves som et resultat av bevisste livsvalg. Andre tegner til forskjell et bilde av veien inn som noe de ikke har ønsket eller valgt. Slik skisseres den andre veien inn i barnløshet, forstått som en uønsket tilværelse. I datamaterialet framkommer bruddstykker av fortellinger med uttrykte årsaker til hvorfor ønsker om et barn, til nå, ikke har blitt realisert, eller hvorfor informantene anser det som usannsynlig at ønskene vil bli oppfylt i tiden som kommer. Som jeg vil gå nærmere inn på i følgende delkapitler, deler informantene hvordan nådd alder i kombinasjon med ønsker om barn oppleves som en begrensende faktor. I andre anledninger kan det være relasjoner, eller fraværet av dem, som kommer i veien. Til sammenligning med den første veien inn, fortøner ikke nødvendigvis den uønskede barnløsheten seg her som det endelig stoppestedet. Fordi det foreligger ønsker om et barn, er det ikke gitt at livssituasjonen anses som satt.

Til forskjell fra de to veiene inn i barnløshet som til nå har blitt presentert og eksemplifisert, markerer den tredje veien seg som et heller ureflektert forhold til det å skulle få barn. Den tredje veien inn er farget av en større usikkerhet, forstått som en livssituasjon som har blitt til av seg selv. Som jeg er interessert i å belyse med denne oppgaven, bærer fortellinger blant barnløse menn preg av kompleksitet i form av store nyanser. Spørsmålet om barn fortøner seg følgelig ikke alltid som et enten-eller. Inngangen til barnløshet kan gi seg til uttrykk som en situasjon som «bare» har blitt, men hvor livssituasjonen kan være preget av en større usikkerhet og åpenhet for forandringer i tiden som kommer. I andre tilfeller kan spørsmålet om barn ha blitt mer diffust, og aksepten overfor inneværende livssituasjon som et resultat blitt større.

En viktig kontrast mellom de ulike veiene inn er hvordan ønskene om barn tilsynelatende har betydning for hvordan informantene vurderer andre sider ved livet. Nærmere bestemt er det nærliggende å studere tematikken i lys av hvorvidt informantene opplever å være fornøyd med inneværende livssituasjon, om de søker eller drømmer om et annet utfall, eller hvorvidt de

avventer eventuelle forandringer. Med de ulike veiene inn i barnløshet følger forhandlinger med en selv og sin oppfattede identitet – er jeg tilfreds med valget jeg har tatt, skulle jeg ønske av livet mitt var annerledes eller ser jeg for meg at livet kan forandre seg i tiden som kommer? Dette er spørsmål som går igjen i temaene som analysen er videre strukturert etter.

4.2 Tidligere forestillinger

Informantenes måter å identifisere seg på er nært forbundet med samspillet mellom forestilt framtid og hvordan livet faktisk har blitt. Dette er et trekk man gjenfinner i Giddens' (1991) beskrivelser av det refleksive selvet i sammenheng med hvordan våre opplevelser av fortid, nåtid og framtid skaper «en sammenheng og enhet i en persons liv og selvforståelse» (Aakvaag, 2008, s. 277). For å få et innblikk i hvordan informantene hadde sett for seg livene som voksen, valgte jeg å spørre dem direkte der hvor det falt seg naturlig. Det er i den sammenheng Aksel deler at han er enebarn, noe han mener har preget holdningene til å ønske seg egne barn. Fordi foreldrene fikk bare han, har han vært vant til å passe på seg selv og «lært at det var helt topp». Også Noah gir uttrykk for at oppveksten har preget tankene om framtiden, men på en annen måte. Fordi han som barn opplevde forholdene hjemme som ustabile, deler han at han lenge har gått med et ønske om å etablere noe trygt;

Intervjuer: Hvilke tanker hadde du om ditt framtidige familieliv da du var yngre?

Noah: At jeg skulle ha et stort, fint hus og at jeg skulle ha kone og to eller tre barn. Og at vi skulle være lykkelige. At vi skulle ha det fint og at det var trygt. Og.. ja, trygt er egentlig det. At ingen skulle være redde eller engstelige eller, for noe som helst da.

Aksel og Noahs fortellinger eksemplifiserer store kontraster. Likevel har de det til felles at de begge formidler tydelig avklarte standpunkter med utgangspunkt i spørsmålet om en familie. I andre tilfeller fortøner ikke framtidsutsiktene seg som like tydelige. Oliver deler at han lenge har hatt et «ureflektert forhold» til det å skulle få barn. «Men jeg ville ikke si at jeg ville ha barn, jeg bare regnet det som selvsagt at jeg skulle ha det, fordi det er normalt». I dag er han mer usikker. Det ureflekterte forholdet til å skulle få barn illustrerer flere interessante aspekter. For det første åpner det for et spørsmål om hvilken retning livet kan komme til å ta. Et grunnleggende trekk ved Beck og Beck-Gernsheims (2002) beskrivelser av menneskets møte

med moderniteten, er hvordan forutsigbarheten i tradisjonelle strukturer erstattes av en tilnærming hvor livsløpet er uforutsigbart. Den sentrale karakteren i vår tid er det velgende, bestemmende og formende mennesket, og det er følgelig opp til den enkelte å ta kontroll over eget liv (Beck & Beck-Gernsheim, 2002, s. 22-23). Olivers tilsynelatende åpne tilnærming eksemplifiserer på den annen side en form for helgardering. Dette kan tolkes som å være et verktøy for å holde utfallet åpent da et barn ikke har blitt, men det heller ikke er ønskelig å utelukke.

At Oliver regnet et barn som en selvsagt del av framtiden, er videre en interessant refleksjon som illustrerer tanker om eksisterende forventninger og holdninger til hva han regner for å være «normalt». Olivers tanker gir seg her hen til noen tradisjonelle mønstre for familieetableringer og en måte å stemme overens med det «normale» på. Som Beck & Beck-Gernsheim (2002) viser til, vil det autonome individ basere sine overveielser på rådende institusjonaliserte retningslinjer. I den grad velferdsstaten er fokusert mot familiepolitiske retningslinjer, kan dette være en eksemplifisert side ved den institusjonaliserte individualisme (Esping-Andersen, 2016; Beck & Beck-Gernsheim, 2002). Filip begrunner sine forståelser av denne «normaliteten» noe annerledes. For ham var tankene om egne barn noe han antok bare «skjedde når du ble stor». «Mamma og pappa fikk jo meg og søster, så når vi blir voksne så gjør vel vi det samme». Som sitatet illustrerer, forteller Filip at hans tidligere forestillinger bar preg av måten et barn «bare antar» at de vil følge i foreldrenes fotspor. Interessant ved dette er hvordan tankegangen sammenfaller med en felles forestilling om livsløpet, her forstått som en idealtypisk oppskrift på hvordan livsløpet normalt forløper (Pedersen, 2012, s. 143; Liefbroer & Billari, 2010).

Utover forestillingen om en familie som noe som «bare skjer», uttrykker Filip spørsmålet om barn som en diffus tematikk. Denne framstillingen kommer også til uttrykk i Lucas' fortelling. Da Lucas var yngre, tenkte han at det «sikkert» ville vært «hyggelig med familie og barn», men at han siden ikke har hatt utpregede drømmer om den type etablering;

Jeg har aldri hatt noen sånn drøm om å ha liksom en kjernefamilie med typ to og et halvt barn eller tre barn, sånn som... man møter liksom andre som er helt innprenta i den settingen. At man, det er liksom målet med livet, å få en partner, å ha familie. Hytte, båt på fjorden liksom, stasjonsvogn og... og full pakke. Det har liksom aldri, altså jeg har aldri vært sånn låst i den ideen.

Også i ovennevnte utsagn kommer stereotypiske forståelser av den norske kjernefamilien til uttrykk (Chambers, 2012, s. 20). Dette er et interessant bidrag til tidligere forestillinger om livet som voksen fordi det markerer en avstand til hva Lucas anser for å være et ideal for andre. Sitatet eksemplifiserer en tydelig symbolsk grensedragnings mot en livsstil som virker fjern fra eget hverdagsliv. Ønsket om barn blir her synonymt med den velstående og harmoniske norske kjernefamilien og materielle goder som hører dertil. Ved å anvende konkrete beskrivelser, skaper Lucas kontraster mellom eget liv og et konstruert ideal, en sammenligning som kan virke definerende for ens identitet (Jenkins, 2014; Lamont, 1992).

En interessant innvending mot samsvaret mellom forestilt framtid og livet i dag, er hvordan flere av informantene uttrykker *uavklarte* framtidsutsikter. Det uavklarte forholdet er videre interessant i den forstand at det ikke legger uttrykte forventninger til grunn. Følgelig besitter informantene en makt til å revurdere og regulere sine forståelser av seg selv i takt med utviklingen gjennom livsløpet (Giddens, 1991). Dette er en interessant diskusjon å reise fordi det å justere sine forestillinger etter hvordan livet ser ut til å bli, kan bidra til å legitimere ens inneværende livsstil – overfor seg selv så vel som overfor andre (Elster, 2016).

I likhet med Aksel og Noah, gir også Lucas uttrykk for at forhold under oppveksten har preget hans tanker om hvordan fremtiden ville se ut. Da han var yngre, hadde familien dårlig råd, noe han mener har farget tilnærmingen til det å ville etablere noe for seg selv. Å utsette seg for «risikoen» med å ikke kunne sikre de sosiale rammene, vektlegges her som en betydningsfull del av den åpne tilnærmingen til å ønske seg egne barn. Dette belyser et sentralt poeng i Becks (1992) teoretisering av hvordan mennesker utformer sine valg etter vurderinger de gjør av foreliggende risikoer. I fortellingene går det følgelig fram at egen oppvekst preger informantenes formidling av hvordan en familie bør være, og derav egne tilbøyeligheter til å ønske seg barn. Dette er to interessante detaljer, for det første fordi informantene bruker disse til å forklare *hvorfor* et barn ikke er eller har vært aktuelt. For det andre sier det noe om konformitet. Noen av informantene sammenligner her sine tidligere forestillinger med hva de tenker er et ideal i samfunnet, og som andre mennesker har som mål å leve opp til (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 105; Lamont, 1992). Dybdeintervjuets narrative karakter viser seg her som relevant for hvordan informantene gis anledning til å bruke forestillinger og tidligere erfaringer for å trekke grenser, og gi mening til hvordan livet har gått seg til (McAdams & McLean, 2013).

4.3 Opplevelser av alder

Til tross for at de er i ulike deler av det avgrensede aldersspekteret, er et fellestrekk blant informantene at de vurderer egen livssituasjon med utgangspunkt i alder. Dette gir seg til uttrykk i forbindelse med egne liv, men også i generelle oppfatninger av hva det vil innebære å fylle et visst antall år (Liefbroer & Billari, 2010). I sammenheng med at jeg takker Noah for at han viser interesse for prosjektet, svarer han at han har reflektert en del over tematikken «i og med at jeg snart fyller 50 og ikke har stiftet familie». For Noah er det flere grunner til at han vurderer tilværelsen som barnløs som satt, men som sitatet ovenfor illustrerer, viser han til alder som en faktor av betydning.

For Noah symboliserer det å bikke 50 en overgang til en ny fase i livet. I forbindelse med å være i slutfasen av det han omtaler som «40-årskrisen», viser han til to interessante perspektiver. Med bakgrunn i at etableringen av en familie ikke har skjedd, forteller Noah at han «har vel begynt, i alle fall de siste fem årene, å innse at det, det toget er kjørt». Selv om barn er noe han gjerne skulle ha fått oppleve, nevner han at han nå anser seg selv som «så gammel at jeg eger meg bedre som bestefar». Fordi Noah nærmer seg 50, med de egenskapene det innebærer, viser han til nådd alder som noe begrensende – for muligheten, men også for egnethet i rollen som far. Alder uttrykkes her som noe kroppslig betingende så vel som et sosialt konstruert fenomen, «en sosial klokke», gjennom kulturelt betingede assosiasjoner til hva det vil si å være «gammel» (Hadley, 2021; Gulbrandsen, 2006; Liefbroer & Billari, 2010).

Lucas er 46 år når jeg intervjuer han, og underbygger Noahs antydninger om alder og egnethet i rollen som far;

Jeg er nok mer troende til at jeg forblir barnløs da, sånn sett. Jeg tenker at å være, altså stifte familie og sånn i slutten av førtiårene, da er du jo godt voksen når barna på en måte flytter hjemmefra òg. Jeg tenker meg at man bør jo være, på en måte, i sin bedre alder for å oppdra barn, med det ansvaret og den, på en måte, arbeidsbelastningen det utgjør totalt sett.

Videre uttrykker Lucas at han opplever seg selv som «for gammel» til å inngå noen relasjoner, «i hvert fall i en sånn barnesetting». Ansvaret som Lucas mener en far bør mestre, henger her sammen med egenskaper ved nådd alder. Dette er en interessant bemerkning fordi den belyser forståelser av alder som målestokk, men også en måte å begrunne at et barn ikke kommer til å

bli. Svaret reflekterer på den ene siden tydelige oppfatninger av en øvre aldersgrense eller kulturell tidsfrist for farskapet (Liefbroer & Billari, 2010). Lucas er på den annen side opptatt av den fysiske belastningen som følger med foreldrerollen – en evne han mener stagnerer med årene.

En uttalelse fra Oskar eksemplifiserer en forståelse av alder som noe kulturelt betinget. Ute på reiser, da særlig i land utenfor Europa hvor «det med familie, det er noe sterkt og stort», opplever han å bli spurt *hvor* kona hans er og *hvor mange* barn han har. «De ser jo at jeg er en voksen person, at da har du barn liksom». Spørsmålene Oskar blir møtt av på reisene sine eksemplifiserer tydelig at referanser til alder er et internasjonalt fenomen (Liefbroer & Billari, 2010). Samtidig formidler kulturforskjellene relative fortolkninger av alder med tilhørende forventninger om kone og barn etter å ha passert et visst antall fylte år. Erfarte kulturforskjeller står her i kontrast til hvordan Lucas erfarer tilsvarende forhold i Norge. Når jeg spør han om hans generelle opplevelse av forventninger om barn i samfunnet i dag, refererer han umiddelbart til alder, men ikke en forstand hvor barn er *forventet*;

Ikke når du har på en måte passert en viss alder, så forsvinner det jo fort. Ehm.. sånn om man var i trettiårene så var det nok ganske mange type spørsmål fra familie eller sånn, når skal du ha familie eller *skal* du ha familie, eller? (...). Men når man liksom har passert førti så er det liksom ikke noen forventninger lenger til det.

Utdraget fra intervjuet med Lucas belyser et sentralt poeng om alder ved å eksemplifisere at han opplever seg selv som unntatt noen forventninger *fordi* han har passert førti. Dette innleder til en interessant diskusjon som jeg vil gå nærmere inn på i tredje analysekapittel som angår holdninger. Eksempelen illustrerer enn så lenge to sentrale poeng angående alder – på den ene siden at forventninger om barn er forbeholdt det å befinne seg innenfor en nedre og øvre aldersgrense, og på den annen side hvordan Lucas bruker aldersgrensene til å distansere seg fra forventningene (Liefbroer & Billari, 2010).

Noah, Lucas, Oskar og Aksel (49, 46, 55 og 46 år) er de eldste av informantene jeg intervjuet i forbindelse med studien. Deres fortellinger og måter å forholde seg til spørsmål om barn er noe forskjellige fra de yngre informantene. Fordi de har passert en viss alder, og til nå ikke har fått barn, gir de i større grad uttrykk for at vurderer livssituasjonen som barnløs som satt. Dette er interessante innspill fordi livsfortellingene bærer preg av tidspunktet i livet da de blir formidlet

(Binder, 2018, s. 51). I overensstemmelse med livsfortellingen som et definert fenomen, uttrykker de yngre informantene en større åpenhet for muligheter i framtiden (Binder, 2018, s. 52). I det følgende vil jeg redegjøre nærmere for noen av Oliver, Isak, Emil og Filip (36, 41, 36 og 38 år) sine uttrykte opplevelser av alder.

Til tross for utbredt individualisering, argumenterer Liefbroer og Billari (2010) for at vi ikke er kvitt normer som angår tidsfrister og rekkefølger for enkelte livshendelser. De uttalte alders- og sekvensnormene eksisterer følgelig som redskaper for «å veilede kvinner og menn gjennom samfunnets hovedinstitusjoner» (Liefbroer & Billari, 2010, s. 288, min oversettelse). For Filip (38) har spørsmålet om barn tidligere vært noe «å bare skyve foran seg». Selv har han og tidligere partnere ansett seg selv for å være for unge, hvor han har opplevd det som «vanlig» å ikke ha barn i tankene så tidlig. Dette reflekterer trettiåtteåringens forståelse av en nedre aldersgrense for når det egner seg å få barn, men tilpasset hans personlige livssituasjon (Liefbroer & Billari, 2010; Pedersen, 2012). Filips bidrag angående alder skiller seg noe ut fordi han viser til konkret forskning som støtter opp under antakelsen om at det er vanlig å vente. Dette begrunner han blant annet med at alderen for førstegangsfødende har økt (Pedersen, 2012). Dette er en nyttig inngang til å forstå alder som noe *muliggjørende*.

For Filip så vel som for Emil (36) har barn, til nå, ikke vært et aktuelt tema fordi forhold ved yrkesliv- og privatliv ikke har vært tilfredsstillende – to faktorer de ønsker å prioritere forut for å stifte familie (Liefbroer & Billari, 2010). Filip og Emils utsettelse belyser et poeng ved hvordan man i ulike aldre eller faser av livet erfarer seg selv som mer eller mindre etablert, og har oppnådd en type stabilitet og forutsigbarhet i hverdagen som er forenelig med å skulle inkludere et barn i dette. Fordi de anser seg selv for å være relativt unge, og *først nå* opplever å være klare for en etablering, forstår de inneværende alder for å bringe dem nærmere et barn nå enn tidligere. Emil presiserer imidlertid at han ønsker å være «en vital far» og vil følgelig ikke vente for lenge. Dette er et interessant tillegg fordi ikke-vente-for-lenge-tanker markerer et forestilt mulighetsrom, tilpasset Emils liv (Pedersen, 2012).

4.4 Roller i barns liv

En grunnleggende nysgjerrighet i denne oppgaven er å analysere menns opplevelser av å leve et liv uten barn. I den sammenheng har det vært sentralt å rette et blikk mot rolleforståelser som et underordnet tema. Roller er nært knyttet opp til forståelser av egen og andres identitet i sammenheng med hvordan disse er gjennomsyret av normer og forventninger. Et interessant spørsmål å stille er i den sammenheng hvilke roller informantene gjenkjenner seg i, samt i hvilken grad fraværet av et barn inngår som del av disse forståelsene.

Noe av det første Oskar nevner når jeg ber han fortelle litt om seg selv, er at han er «lykkelig som onkel». For nevøer og nieser har han tidvis fungert som en «hjelp pappa» gjennom barnepass og bleieskift. Oskar trekker fram at han opplever sitt behov for å ha barn som tilfredsstilt gjennom det at han kan passe andre sine. Identifiseringen som onkel og hjelp pappa er en interessant bemerkning i den forstand at den eksemplifiserer tydelig definerte roller i relasjonen til barn. Samtidig kan oppfatningen av inneværende roller forstås som en naturlig tematikk for samtale under et intervju som er rettet mot barn og barnløshet. Likevel kan det her virke som måten Oskar anvender merkelappene som onkel og barnepasser på, anerkjenner et etablert forhold til barn.

Tendensen til å understreke sine øvrige roller i barns liv er en gjennomgående tematikk i flere av intervjuene. Dette er en interessant bemerkning fordi den reiser spørsmål om hvorfor. Relasjonene gir seg til uttrykk på ulike måter. Når jeg spør Isak hvilket forhold han har til barn, er hans umiddelbare respons «jeg elsker barn». Tiden han tilbringer med nevøer og nieser beskriver han følgelig som «verdens hyggeligste ting», og uttrykker at han har sterke ønsker om egne barn. Egne ønsker kommer her i tillegg til den etablerte relasjonen til barn innad i familien. Til sammenligning oppfatter Aksel forholdet til barn som noe annerledes. Fordi Aksel er enebarn, har onkelrollen vært tidvis utilgjengelig for han. I tidligere forhold har imidlertid partnere hatt søsken med barn som paret har fått være onkel og tante for. Parforholdet har tilsynelatende en sentral plass i Aksels fortelling. Dette bygger han videre på når han opplever seg selv som onkel og venn av venner med barn;

Og vi liksom, gjennom familie og slekt og venner, har liksom passet på barn og sånn. Men, det er bare ikke noe som vi måtte ha. Og det er ikke noe vi følte vi måtte forandre på oss selv og livet vårt og forholdet vårt, ofre ting da.

Som utsagnet ovenfor illustrerer, anerkjenner også Aksel et etablert forhold til andres barn. At barn er noe som han og tidligere partnere ikke «måtte» ha, kan imidlertid tolkes dit hen at Aksel i større grad identifiserer seg med rollen som kjæreste. Videre omtaler han tiden han tilbringer sammen med barn som noe som går «greit» i «små doser», men at det kan være «veldig koselig når de også drar igjen». Pass av venners og families barn virker her tilstrekkelig for den ønskede mengden av tid og emosjonell investering. Interessant ved dette er at det går tydelig fram at barn har en mindre sentral plass i Aksels rollevurdering. Relasjonen til andre barn kommer her som et «men» i etterkant av å redegjøre for at han selv og tidligere partnere ikke ønsket å få egne barn. Dette kan tolkes dit hen å være en måte å inkludere allment aksepterte holdninger – at man skal like barn. Aksel er tydelig på at han ikke nødvendigvis ønsker seg egne barn, *men* synes det kan være hyggelig å omgå andre sine. Slik anerkjenner han en etablert relasjon til barn, men står samtidig fri til å tilpasse dette forholdet til sin individuelle forestilling om livsløpet (Pedersen, 2012; Binder, 2018).

4.5 Frihet som årsak og konsekvens

En gjennomgående mening i informantenes fortellinger er at fraværet av barn gir dem en stor frihet. Opplevelser av liv og livsstil som barnløs blir her synonymt med en hverdag kjennetegnet ved frihetsfølelser. Ønsket om frihet *motiverer* på den ene siden til å leve et liv uten barn. Dette eksemplifiserer Oskar veldig tydelig. Lysten til, samt mulighetene for å kunne legge ut på reiser, trekkes fram som en avgjørende faktor for hvordan Oskar har utformet hverdagen sin. I forlengelsen av livsvalgene som har muliggjort reisingen, beskriver han opplevde følelser av frykt knyttet til det å skulle få et barn. «At det skal bli det jeg gjør resten av livet». Utsagnet eksemplifiserer et tankevekkende inntrykk av livet med barn fordi det trekker veksler på en enten-eller-mentalitet. Oskar tegner et bilde av at han må velge – å leve en fri, fleksibel livsstil med rom for å reise, eller å være bundet til en hverdag med fastere rammer hjemme i Norge.

At Oskar frykter for sin frihet, kan ses i sammenheng med en hang etter å leve sitt eget liv (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). I en tid hvor samfunnet blir mer differensiert og individualisert, markerer behovene for autonomi og selvrealisering seg som sterkere (Beck & Beck-Gernsheim, 2002, s. 22). I forlengelsen av Oskars beskrivelse av å være uttalt «egoistisk» på grunn av valgene han tar, viser han til hvordan han *braker* mulighetene og interessen for reising til å skape et liv for seg selv, hvor reisene er hans måte å selvrealisere seg på (Barstad & Kjølørød, 2017). «Hvis man brenner for noe veldig stort her i livet så kan det hende, det er mer enn bare

en egotripp, (...) det blir en livsstil og lidenskap». I tråd med Giddens' (1991, s. 81) anvendelse av livsstilsbegrepet, viser Oskar her til hvordan en livsstil preget av frihet gir form til en fortelling om hans selvidentitet. Et barn ville følgelig markert et brudd med hans konstruerte narrativ (Giddens, 1991, s. 81). Denne begrepsmessige dikotomien, frihet–ikke-frihet, er særlig framtreddende i Aksels fortelling. Aksel liker å være «fri og singel», hvor han kan velge stiene han ønsker å følge, og ikke behøver å «gi opp veldig mye av sin egentid». Han er tydelig på at han liker å fokusere på livet han har skapt for seg selv og på de tingene han «trenger». For Aksel er ikke et barn en del av denne pakken. Han trekker fram at de etablerte parene med barn han kan observere rundt han ikke akkurat «blomstrer og blir noe særlig bedre», noe han opplever som bekreftende overfor valgene han har tatt og hva han synes «om hva som er viktig i livet».

Slik friheten til nå har blitt presentert, fortøner den seg som *en årsak* til barnløsheten. I noen av informantenes fortellinger er en fellesnevner at de vurderer spørsmålet om barn opp mot ønskene om å leve en fri livsstil. Friheten gir seg imidlertid også til kjenne som *en konsekvens*. Dette reflekteres i Olivers svar når jeg spør han hvordan han opplever hverdagen sånn den er i dag. «Det gir meg jo en stor frihet, men det er jo ikke bare med å være uten barn, men fordi jeg er singel», presiserer han. Oliver enes her med Aksel i detaljen om at det ikke bare er fraværet av et barn som gir han en større frihet, men også fraværet av en partner. Ordlyden blant de to er imidlertid noe annerledes – for Oliver gir livssituasjonen han *jo* en større frihet. Dette er imidlertid en konsekvens han gir uttrykk for å sette pris på. «Jeg kan alltid si ja. Og det synes jeg jo er veldig hyggelig. Jeg er veldig glad i å kunne være en sånn person som alltid sier ja. Som aldri trenger å planlegge noen ting.» Å være et ja-menneske forstår Oliver som muliggjort av fraværet av et barn så vel som en partner, et forhold som virker bekreftende for friheten som en årsak.

4.6 Når livet går sin gang

Noe samtlige av informantene eksemplifiserer med sine fortellinger, er hvordan livet er uforutsigbart. Det kan by på vendinger med påfølgende konsekvenser. Informantene trekker i den sammenheng fram hendelser de mener har spilt avgjørende roller for hvor de er i livet nå, og hvordan de vurderer veien dit. For Noah ble denne forståelsen utløst av et samliv som tok slutt. Selv beskriver han bruddet som traumatisk, og planene om barn og en familie som en drøm som ble knust. Bruddet ble et vendepunkt i livet til Noah;

Så da tok jeg en avgjørelse. Jeg ville ikke holde på med sånne ting lengre. Jeg følte at jeg ikke fikk til dette med forhold i det hele tatt da. Og... det var sikkert veldig dramatisk, melodramatisk, men jeg gav litt opp. Også tenkte jeg at fra nå av skal jeg heller bruke all min tid og krefter på å ha fine opplevelser og gjøre litt ting jeg har lyst til å holde på med. Å kjøre hundre prosent egen livsstil.

Som utsagnet eksemplifiserer, markerte samlivsbruddet overgangen til en ny fase i livet til Noah. Fra å ha etableringen av en egen familie som en målsetting, gir han uttrykk for et skifte til en livsstil hvor han nå prioriterer seg selv og dyrker hobbyer. Til forskjell fra Noah, opplevde ikke Oskar vendepunktet i sitt liv som utløst av en konkret hendelse. Å oppdage gleden med å reise skulle for Oskar bli definerende for hans voksne liv. Gjennom de siste årene har han utviklet en interesse for å legge ut på lengre turer utenlands, en hobby og livsstil han uttrykker som lite forenelig med rollen han forbinder med å være en god, tilstedeværende far. I kombinasjon med en frykt for å miste friheten, illustrerer Oskar en todelt *begrunnelse* for hvorfor han «har valgt å ikke få barn», men også prosessen som ledet han til dette valget.

At informantene viser til konkrete hendelser eller prosesser i sine fortellinger, er et viktig poeng fordi de tilsynelatende bruker det foregående til å gi mening til slik livet er i dag (Binder, 2018). Vanskelige perioder knyttet til psykisk og fysisk helse samt oppdagede diagnoser markerer seg som en rød tråd i flere av informantenes fortellinger, både fordi helsen kan ha kommet i veien for en tenkt framtid og fordi prosessen kan ha fått informantene på andre tanker om livet. Livsløpet er en serie av passasjer, skriver Giddens (1991, s. 79). Disse passasjene er ikke nødvendigvis institusjonaliserte, som ved inngåelse av ekteskapet eller foreldreskapet, og heller ikke formaliserte gjennom ritualer (Giddens, 1991, s. 79). Tvert imot er de hendelser eller overganger til nye faser i livet som innebærer en form for tap eller gevinst. Giddens (1991, s. 79) peker i den sammenheng mot hvordan personlige kriser åpner for å ta risikoer som gir uante muligheter.

Proessen mot «å komme på andre tanker» om hva Emil ville gjøre med livet sitt, ble et vendepunkt. I en annen del av intervjuet uttrykker Emil nærmere *hva* han ønsker for framtiden, som for han er å etablere noe stabilt – «å finne denne kvinnen, og forhåpentligvis innlede en relasjon som kan lede til at jeg kanskje har mitt første barn før jeg er 40». «Prosess» er et sentralt begrep for måten Aksel forstår sin vei inn i barnløsheten, men på en annen måte. For han har det vært viktig å jobbe mye og hardt for å oppnå en tilfredsstillende økonomisk situasjon.

Ettersom han i dag er sin egen daglige leder, kan han styre når han vil jobbe og når han vil ha fri. Å komme til et punkt hvor rammene rundt hverdagen er «trygge og fine», har innvirkninger på tanken om at et barn ville medføre en «full livsstilsendring» og «tatt mye tid og penger». For Aksel har vendepunktet vært å komme til den konklusjon at livet er best slik det er.

At informantene kan trekke fram hendelser eller prosesser de mener har vært av betydning for hvordan livet videre har blitt, er et sentralt funn ved studien. For å begrunne barnløsheten viser disse seg som viktige. Jeg vil bruke det aller første intervjuet jeg gjennomførte for å eksemplifisere dette. Interessant ved Noahs fortelling er at han på den ene siden viser til en konkret hendelse, her eksemplifisert et samlivsbrudd, som utløsende for barnløsheten. Slående ved hans fortelling er imidlertid hvordan han på kronologisk vis tok meg gjennom hele hans livshistorie i intervjuet. Hendelser og valg ble på denne måten flettet inn som en bakgrunn for hvor han er i dag og hvordan han har opplevd veien hit. Karakteren i Noahs intervju er høyst aktuell fordi han tilsynelatende forstår barnløsheten, og mer overordnet sin identitet og sitt liv, som en prosess under arbeid (Giddens, 1991; Jenkins, 2014). Å redegjøre for hendelsene gir seg her ut for å være «en dialog med tiden» (Giddens, 1991, s. 72), en måte for informantene å finne mening i posisjonene de har, og slik bli tilfreds med livet.

4.7 Forhandlinger om å finne sin plass

I fraværet av et barn var det av interesse å høre informantene fortelle hvorvidt de opplever å ha funnet sin plass – med seg selv og i samfunnet for øvrig. Under intervjuene kunne jeg erfare at informantene la ulik vekt på temaene vi behandlet. Gjennomgående for samtlige er imidlertid deres pågående forhandlinger for å konstruere sin identitet (Giddens, 1991, s. 53).

Intervjuer: Jeg tenkte å spørre seg litt sånn som dine refleksjoner rundt hvordan du på en måte opplever hverdagen din nå.

Noah: Jeg føler kanskje nesten at jeg lever på siden av samfunnet. Det... Jeg vet ikke. Jeg lever ikke, jeg bare eksisterer. (...) Jeg har ingen plan for livet. For å utvikle meg i livet. Så mange er så flinke og... det kan sikkert være en belastning for de og, å sette seg mål og hele tiden strebe mot de da. Og oppleve å kanskje feile i det da. Men jeg har liksom... jeg er ikke på vei noe sted. Annet (enn) at det snart tar slutt.

Utdraget fra intervjuet med Noah bærer preg av en tanke om at livet har stoppet opp. Noah er 49 år når jeg snakker med ham, og innleder intervjuet med å si at han befinner seg i 40-årskrisen. I en midtlivskrise kan mennesker «føle at har kastet vekk mulighetene som livet hadde å by dem eller at de aldri vil nå målene de idealiserte fra de var barn» (Giddens & Sutton, 2017, s. 350, min oversettelse). For Noah har dette målet vært å etablere noe eget og trygt i en familie. Giddens og Sutton (2017, s. 350) presiserer i den sammenheng at prosessen med å bli eldre ikke behøver å lede til resignasjon. For noen kan det tvert imot virke frigjørende å få slike barndomsdrømmer på avstand (Giddens & Sutton, 2017, s. 350). Skissert i forrige delkapittel, der Noah foretar en kronologisk gjennomgang av livshistorien sin, finner jeg det interessant hvordan han forstår sin situasjon i lys av valg og hendelser han har vært gjennom.

For Oskar bærer ikke drømmene preg av de samme temaene. Overfor andre har han blitt kjent som «han som reiser». «Det har på en måte blitt en slags, eh, mitt, ikke mitt lodd i livet, men min vei kan du si. Og som jeg trives fantastisk godt med». Når jeg spør Oskar om framtidsutsiktene hans, svarer han imidlertid at han forestiller seg to scenarioer som ville gjort livet *bedre* – å finne en likesinnet å dele opplevelsene med, og å ha økonomien til å legge ut på enda lengre reiser. Dette med å «hele tiden søke etter noe som er bedre enn det man har», forstår Isak som en terskel som har blitt lavere med tiden. Selv er han tydelig på at det er ting han selv ville sett forbedret ved eget liv. Likevel uttrykker han at «selv om ting kunne vært bedre, så betyr ikke det at jeg ikke har det bra». Sitatet markerer et interessant poeng i hvordan Isak finner mening i slik livet har gått seg til å bli, hvor forhandlingene om å finne sin plass ikke nødvendigvis er forankret i ønsker i om barn.

Tidligere har Oliver tenkt at han ville ha barn «på en litt sånn ureflektert måte». I dag er han mer usikker på det;

Jeg ser for meg at framtiden er uansett uforutsigbar. Planlegging føles... Jeg er glad jeg slipper. For å kunne bare ta ting på sparket hele tiden. Men jeg tenker jo at hvis jeg hadde hatt barn, hvis jeg hadde hatt et annet liv med alle de strukturene det innebærer, så ville jeg vært glad i det på en annen måte. Så det... jeg regner jo det her som en litt sånn psykologisk mekanisme, der jeg blir glad i det livet jeg har. Og de fordelene det livet har.

Å bli glad i det livet man har, er et sentralt poeng som eksemplifiserer hvordan man vil justere sin ønsker etter mulighetene man ser tilgjengelig for seg (Elster, 2016). Oliver betegner dette som en psykologisk mekanisme, som er interessant fordi han veldig tydelig viser hvordan mennesker lærer seg å leve med og bli glad i slik livet går seg til å bli. Dette er en tendens jeg gjenfinder blant flere av informantene, særlig fordi veien inn i barnløsheten, for mange, bærer preg av en livet-bare-ble-sånn-tilnærming. I Robin Hadleys (2021, s. 222) intervjuer om erfart barnløshet blant menn, finner han at informantene tilpasser sine identitetsforståelser etter tilgjengelige sosiale diskurser heller enn å følge tradisjonelle idealer. Dette er en tendens som mine funn i stor grad sammenfaller med.

For flere av informantene handler framtiden om å fortsette å utvikle seg som menneske, om å nå nye mål i arbeidslivet og om å fortsette en påbegynt, god kurs. Lucas viser imidlertid til et inntrykk av at det kan være givende for andre mennesker å selvrealisere seg gjennom å mestre familieprosjektet, at man kan føle seg «mer verdifull» som person dersom man har ansvar for sin egen familie og har «dyrket fram et produkt». Selv markerer han imidlertid en avstand til dette, uttrykt som en livssituasjon han ikke har kjent en «trang», «motivasjon» eller «instinkt» overfor. Interessant ved denne bemerkningen er imidlertid at flere av informantene supplerer en slik tanke med en nysgjerrighet til hva som «kunne ha blitt». Dette markerer nærmest et eksistensielt spørsmål om et alternativt liv, gitt at inneværende livssituasjon hadde utspilt seg annerledes, men som også bærer preg av noe evolusjonistisk – at det skal være noe eller *noen* igjen etter deg.

5 Tanken om å være to

«Jeg ønsker først og fremst et godt forhold til en kvinne, og så at vi to får barn sammen, enn at jeg har veldig lyst på det barnet.» (Emil, 36)

I dette kapittelet retter jeg søkelys mot det romantiske parforholdet som en kollektiv fortelling og et gjennomgående referansepunkt i datamaterialet. Slik det går fram i foregående analysekapittel, forteller informantene at de ikke nødvendigvis har ønsker eller avklarte forestillinger om egne barn. Et tungtveiende tema på tvers av intervjuene markerer seg derimot som uttrykte positive holdninger til den forpliktende, monogame relasjonen til en kvinne. I det kommende belyser jeg ulike sider ved hvordan tanken om det romantiske parforholdet idealiseres i informantenes fortellinger. Ett av kriteriene for utvalget til intervjustudien ble på forhånd definert som at aktuelle informanter skulle være utenfor parforhold på intervjutidspunktet. Det er flere grunner til dette. Framstillinger av kjærligheten i samfunnet konstruerer for det første et ideal rundt det å være to (Thagaard, 2007; Beck & Beck-Gernsheim, 1995). Som et resultat kan tilværelsen som enslig oppfattes som noe midlertidig og det å finne kjærlighet som et mål (Illouz, 1997; Beck & Beck-Gernsheim, 1995). I den sammenheng er det i seg selv interessant å undersøke informantenes tilbøyeligheter til å inngå i en romantisk relasjon. For det andre er det nærliggende å studere hvorvidt sivilstatusen som enslig har innvirkninger på hvordan informantene vurderer og forholder seg til temaet om barn. I det følgende går jeg inn på ovennevnte punkter med den hensikt å belyse forskningsspørsmålet; *hvilken rolle spiller det romantiske parforholdet i informantenes fortellinger?*

5.1 Noen å dele livet med

Noe som kommer tydelig frem i flere av informantenes fortellinger, er tanken om at å gå inn i et forpliktende romantisk parforhold ville forandret livet til det bedre. Denne gir seg innledningsvis til kjenne gjennom eksplisitt uttrykte ønsker om en monogam relasjon. Når jeg intervjuer Oliver og ber han fortelle litt om hverdagen sin, kommer vi raskt inn på temaet dating. Det er i den sammenheng han røper at han har «et generelt ønske om å inn i et forhold, en monogam relasjon». *Hvem* han ønsker å innlede et forhold til, har han imidlertid ikke noen klare tanker om. Beck & Beck-Gernsheim (1995, s. 16) viser til at de fleste, særlig unge mennesker, søker en form for emosjonell forpliktelse. Selv ved avvisninger av ekteskapet og tradisjonelle

familiemodeller i eget liv, utpeker det stabile partnerskapet seg som et ideal og en målsetting (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 16). Et stykke videre ut i intervjuet spør jeg Oliver hvordan han opplever hverdagen, slik den er i dag, uten barn. Jeg presiserer at det kan være et vanskelig spørsmål å besvare ettersom han ikke har noe annet liv, *med* barn, å sammenligne det med. Til dette svarer han;

Det er ikke noe jeg lengter etter, det vil jeg si. Livet med barn. Jeg har... jaja, lengte... det er et litt sånn belastet ord. Men en romantisk, forpliktet relasjon, det noe jeg lengter etter. (...). Jeg føler jeg mangler noen ting når jeg ikke har det. Jeg føler *ikke* at jeg mangler noen ting når jeg ikke har barn.

At Oliver tilsynelatende «lengter» etter en parrelasjon, symboliserer en mangeltilstand ved inneværende livssituasjon. Dette er et interessant bidrag fordi det illustrerer tanken om hvordan kjærligheten assosieres med opplevelser av utopi (Illouz, 1997, s. 7). Med «utopi» søker man etter å beskrive en fullkommen tilstand, en tilstand preget av lykke som mennesket lengter etter å oppnå (NAOB, u.å.). Utsagnet belyser i tillegg funksjonen det romantiske parforholdet har, eller nærmere bestemt hvilken funksjon det gis uttrykk for at det *skal* ha. Å tilføye en parrelasjon til livet kan tolkes dit hen å gi følelser av å være hel (Beck & Beck-Gernsheim, 1995). En uttalelse fra Oskar støtter opp under denne antakelsen. Når jeg spør ham hvordan framtiden ser ut, uttrykker han at han drømmer om en situasjon hvor han treffer en kvinne;

Intervjuer: Hvordan ser framtiden ut?

Oskar: Jeg tenker jo, for min del da, at jeg drømmer jo egentlig om en situasjon da. Hvor jeg treffer en kvinne. Som er, om ikke like, men nesten like interessert i meg til å ofre en del andre dagligdagse ting i livet. (...). Men hvis jeg da kunne truffet den personen som hadde kunnet pusha meg. Fordi, i livet, for alle, så går det jo veldig i bølgedaler. Ikke sant? Det går litt opp og ned. Inni mellom så trenger vi alle et tupp i baken.

Som sitatet ovenfor eksemplifiserer, viser også Oskar til fordelene et parforhold bringer med seg. Selv om Oskar uttrykker at han har foretatt noen livsvalg som gjør det mulig for han å legge ut på lengre reiser, holder han fast på drømmen om å møte en «likesinnet». Den uttrykte drømmen er bemerkelsesverdig fordi den markerer en grensdragning mot *noe mer* (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 93). At denne personen kan bidra til å «pushe» Oskar ytterligere, er

en interessant detalj fordi den, i likhet med Olivers uttrykte forståelse av parforholdet, viser til relasjonens funksjon. Oskar beskriver her forholdet som et verktøy for å gjøre hverdagen enklere. Relasjonen er imidlertid ikke forbeholdt én utpekt person, men at denne personen skal være spesiell.

Oskars uttrykte forståelse av det romantiske parforholdet samsvarer med noen viktige poenger ved Giddens (1992) sine beskrivelser av den rene relasjonen – en type relasjon som kjennetegnes ved moderne former for kjærlighet. Oskar tegner her et bilde av hvordan det romantiske parforholdet kan bidra til å gjøre hverdagen og livet bedre, men ikke fordi det er et forhold i seg selv, det vi si i en isolert, symbolsk forstand. Relasjonen må gi mening, den må tilfredsstillende de ulike partenes behov og legge til rette for selvrealisering innad i forholdet (Giddens, 1992, s. 58). Oskar, i likhet med Giddens (1992), forstår inngåelsen av et parforhold i lys av pågående individualiseringsprosesser, hvor forholdet ikke skal gå på bekostning av selvutvikling og den personlige friheten.

Også i Emils fortelling står ønsket om et parforhold tilsynelatende sterkt. Avslutningsvis kommer vi også inn på å snakke om fremtiden. Det er i den sammenheng Emil deler at han begynner å bli «nogen lunde fornøyd» med hvor han er i livet, men at han nå håper å finne «denne kvinnen» å innlede en romantisk relasjon til. «Jeg har jo sagt det, jeg er helt overbevist nå om at jeg trenger bare det. Å finne den kvinnen som gjør at jeg skal, *ler*, som skal løse alle problemene mine!». For Emil har dette vært en tidvis spøkefull, men samtidig reell tilnærming til ønsket om en forpliktende parrelasjon. At han har det relativt bra med seg selv, *men* ønsker seg en partner, eksemplifiserer hvordan han rangerer tilværelsen i et parforhold *over* tilværelsen som enslig. Det eksisterer her et «men», nærmere bestemt en betinget tilfredshet ved inneværende livssituasjon. I likhet med situasjonen for Oskar, kan dette tolkes dit hen å være et ønske om *noe mer* (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 93).

Som et resultat av løsrivelse fra tradisjonelle familie- og samlivsformer, formulerer Beck og Beck-Gernsheim (1995, s. 3) at kjærligheten er den nye kjernen som våre liv sentrerer seg rundt. Dette er en sentral bemerkning for en kollektiv forståelse av den eksisterende parnormen i samfunnet. Gjennom sin fortelling skisserer Oliver et interessant aspekt ved det å gi uttrykk for å være åpen for å inngå et parforhold;

Man kan si helt klart at 'jeg vil gjerne ha en forpliktende, romantisk relasjon' og det er jo også det normale å si. Det er litt igjen, tilbake til det vi snakket om i stad, det er et slags.. ikke bare i Norge, men i de aller fleste steder så er man en avviker hvis man ikke, ikke ønsker det. Og dermed så er det jo veldig lett å si det, og *jeg* føler det også, men jeg føler jo også på en ambivalens til det. Som det ikke er like lett å snakke om, fordi det er.. både hvis man ikke ønsker seg et sånn, et sånt forhold, så fremstår man som et merkelig menneske da. Og fordi man... hvis man sier det, så har noen implikasjoner i retning av at man har gitt opp eller noe sånt, som kanskje er... som jeg ikke har lyst til å gi uttrykk for. Verken for meg selv eller utad.

At Oliver trekker fram at det er «normalt» å gi uttrykk for at man ønsker et parforhold, understreker hans oppfatning av forventningene til å søke etter noe forpliktende. Han problematiserer her et viktig poeng – hvorfor skulle man *ikke* ønske å være sammen med noen? Dette er et interessant spørsmål fordi Oliver forstår svaret på dette som noen som har gitt opp. Selv opplever han dette som et negativt signal å sende ut, også overfor seg selv. Den her eksemplifiserte parnormen i samfunnet retter søkelys mot et annet viktig moment som i dette tilfellet kan rettes mot studiens funn. Gjennomgående for de gjennomførte intervjuene finner jeg at informantene uttrykker tilsynelatende positive holdninger til å inngå i en parrelasjon i nærliggende framtid. Spørsmålet videre er imidlertid hvorvidt informantene gir uttrykk for dette fordi de mener det av sitt hjerte, eller fordi de kjenner på et press om konformitet.

Sett i sammenheng med barnløsheten, er dette et viktig spørsmål å reise for den videre diskusjonen av parnormens grep om samfunnet. Emil illustrerer i den sammenheng et godt poeng – at barn i seg selv «ikke er noe stort tema», men at det eksisterer forventninger om å i «hvert fall finne seg ett eller annet stabilt». Oskar viderefører denne tanken i sammenheng med forventningene han opplever å møte når han er ute på reiser. «Det at jeg kanskje ikke er sammen med noen en gang, at jeg ikke har barn og kanskje heller ikke tror på Gud... så lukker du ute ganske mye fra manges daglige liv». Som skissert her – at man ikke har barn er én ting, men at man i tillegg er alene, det vil si i fravær av den forventede etablerte stabiliteten – konstruerer man ifølge Oskar en form for sosialt utenforskap. I Oskars tilfelle er riktig nok utenforskapet satt noe på spissen ettersom han trekker fram eksempelet i forbindelse med reiser han har vært på, og gjerne til samfunn hvor familie og tro følger andre strukturer.

Når jeg intervjuer Aksel, skisserer han et annet interessant aspekt ved å ønske seg et parforhold. Han redegjør for forhold han har vært i tidligere, og det er i den sammenheng spør jeg ham om han har lyst til å innlede et nytt. «Ja, altså jeg dater jo. Har et forhold til jenter, jeg», svarer han. Samtidig understreker Aksel at det er deilig å være «fri og singel» samt å bo for seg selv. For Aksel innebærer det å være i et forhold eller bo sammen, å gi opp mye av sin egentid. Som «fri og singel» får han derimot styre dagene sine som han vil. «Jeg kan gjøre hva jeg vil gå hvor jeg vil, reise hvor jeg vil». Dette markerer ved første øyekast et motsetningsforhold i hans fortelling – på den ene siden å aktivt søke etter en relasjon, og på den annen side ha et ønske om å være alene. Dette kan tolkes som en forestilling om et mindre forpliktende parforhold hvor Aksel kan beholde de frie tøyene, nærmere bestemt at forholdet ikke skal gå på bekostning av den personlige friheten (Illouz, 2012; Giddens, 1992).

Tanken om at det å inngå et parforhold ville forandret livet til det bedre, har til nå blitt belyst gjennom informantenes eksplitt uttrykte ønsker. Denne holdningen kommer videre til uttrykk i måten tilværelsen som enslig forstås som en forsoning heller enn det foretrukne alternativ. Dette eksemplifiserer Lucas med måten han har «akseptert» den livssituasjonen han er i. Han utdyper imidlertid at han ikke savner å ha noen «sånn veldig mye utover sånn kanskje på helger, på morgningen». «Du står jo opp alene, stort sett, og du drikker kaffen alene, også går man jo ut og så møter man jo noen». Det Lucas tilsynelatende illustrerer her, er et fravær av hverdagskjærlighet – noen å dele de dagligdagse øyeblikkene med (Illouz, 1997). «Heldigvis», sier han, har han venner han finner på ting med i helgene, «så ja, jeg klarer meg». At noen kan «klare» seg som enslig, gir uttrykk for en tilpasningssituasjon som står i kontrast til den glorifiserte singeltilværelsen slik denne kan framstilles i populærkulturen – som preget av hyppig og uformell dating og en frisluppen livsstil. Slik Lucas opplever barn som en diffus tematikk, forstår han tilsynelatende også sine ønsker om et parforhold for å være tilpasset mulighetene han ser foran seg (Elster, 2016). For Noah er opplevelsen noe av den samme. Noahs fortelling er imidlertid unik fordi det i stor grad bygger på tidligere parforhold som har tatt slutt, og hvordan opplevelsene har vært med å forme hans videre liv. Parforholdet markerer seg følgelig som en referanse Noah stadig vender tilbake til og på den måten dyrker med sin fortelling.

5.2 Den gode samtalen

Selv om positive innstillinger til en romantisk relasjon fremstår som en tydelig markør i datamaterialet, tegner informantene et bilde av forutsetninger som ligger til grunn for at et parforhold skal være aktuelt. Når jeg spør Isak om han har ønsker om å gå inn en relasjon, svarer han «ja», men «med den rette partneren». «Det er ikke sånn at jeg går ut og finner det første og verste. Jeg kan fint vente ett år, to, tre». At Isak ikke vil etablere noe med hvem som helst, tegner et bilde av å søke «den rette relasjonen» (Giddens, 1992). Den rette relasjonen er tuftet på like intensjoner hvor partene som inngår i det tilfredsstiller hverandres behov. Interessant ved Isaks holdning til å søke noe spesielt, er hvordan vi minutter før er innom hans forestilling om at barn er «en del av likningen» i alle forhold. Jeg tar opp denne tråden;

Intervjuer: Du nevnte at barn, du føler på at det er en del av pakken...

Isak: Jeg forventer det. Selv den dag i dag, hvis jeg går inn på Tinder for eksempel. Jeg har ingen problemer med å swipe høyre¹ på de som har barn fra før av. Men de som tar og sier 'har ingen barn og skal heller ikke ha', de bare rett til venstre.

Intervjuer: Okei. Ja.

Isak: Det er ikke aktuelt for meg en gang å diskutere, fordi at det... det betyr at vi har så forskjellige verdier i livet at det, det vil ikke funket uansett.

Felles verdier blir her trukket fram som et viktig utgangspunkt for en god og varig relasjon. For Filip utgjør også oppslutningen rundt et felles normativt grunnlag et viktig poeng. I hans forrige parforhold var han sammen med en kvinne som var «langt yngre» enn han selv. I sammenheng med å kjenne på en varhet for forpliktelser, forteller han at det passet ham fint at kjæresten var på et sted i livet hvor «det ikke var hus og stasjonsvogn med én gang». Filips holdning illustrerer to detaljer som flere av informantene slutter opp om; for det første å forbinde den tradisjonelle familieetableringen med noe som skjer når man blir eldre, og for det andre at felles intensjoner er en forutsetning for trivsel i relasjonen. Dette er en verdi som også gjennomsyrrer Aksels tidligere parforhold. Kvinnene han «har valgt å være sammen med» har vært like som ham, og han som dem. Dette viser seg å være et relevant anliggende for spørsmålet om barn fordi det i seg selv er en forhandling som informantene mener det er viktig å ha like tanker om.

¹ Å swipe til høyre på datingappen, Tinder, vil si å like eller vise interesse for en profil. Swiper også personen bak denne profilen til høyre, får man en match. En swipe til venstre vil derimot tilsi å avvise profilen.

I Aksels tilfelle har tidligere parforhold tatt slutt nettopp på grunn av at delte interesser og følelser begynte å opphøre. Han presiserer imidlertid at ingen av forholdene har tatt slutt på grunn av ønsker eller fraværende ønsker om barn. Derimot har de «blitt over» fordi man med årene forandrer seg og vokser fra hverandre. Dette beskriver Aksel nærmere i forbindelse med sin seneste romantiske relasjon;

Det var på en måte at vi bare ble venner etter så, så mange år. Eh.. vi var bare kompiser mer, man har liksom ikke den forelskelsen og er liksom ikke helt 'der' mer. Så jeg liksom vokste min vei og hun, hun hennes. Og da ble vi på en måte enige om at det der... vi får bare være venner og så kanskje heller finne noe annet selv.

Aksels erfaring med sitt seneste samlivsbrudd kan ses i sammenheng en tanke om at kjærligheten bare løper som en kontrakt så lenge begge partene som inngår i forholdet finner relasjonen givende (Giddens, 1992, s. 62; Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 11). Slik forsto også Aksel og partneren det som hensiktsmessig å avslutte forholdet for å søke videre etter den rette relasjonen (Giddens, 1992).

Et interessant aspekt ved forutsetningene flere av informantene legger til grunn, er hvordan disse er nært forbundet med deres forestillinger om hva kjærlighet innebærer. I en tidligere relasjon forteller Emil at han fikk kjenne på «den store kjærligheten»;

Jeg føler liksom at det var den store kjærligheten på en måte. Ikke *min* store kjærlighet, men (jeg) har kjent på den store kjærligheten hvor man føler at man vokser på den andre nesten fra dag til dag og at man blir et bedre menneske. Og... man ikke kan tenke seg å være uten og alt det klissete greiene der.

Møtet med de store følelsene som Emil her beskriver, bidro på mange måter til å forandre synet han hadde på kjærlighet. Bemerkesverdig ved dette møtet er imidlertid at han beskriver det som *én* stor kjærlighet, men ikke som *hans* store. Slik eksemplifiseres også kjærligheten som en følelse man kan gjenskape med flere personer (Giddens, 1992). Til gjengjeld er Emil tydelig på at forholdet han ønsker seg for framtiden skal bære preg av eksklusivitet;

Intervjuer: Du sier at du har gjort deg opp noen tanker om hvordan du vil at et forhold skal se ut nå. Hva er de tankene? Hvis jeg kan spørre om det?

Emil: Ja. Nei, jeg tenker jo at... noen sa at et forhold er det å ikke ha sex med andre. Det er det det betyr. Og det tenker jeg jo at på en måte er sant. (...) Jeg tenker at

et forhold skal være basert på tillit. Eh... gjensidig respekt. Jeg ønsker en kvinne som er forholdvis intelligent, og man kan ha gode samtaler om et bredt spekter av tema. Temaer, helst.

Jeg finner at Emil anerkjenner kjærligheten som storslått og «klissete», men at han samtidig ønsker seg et parforhold tuftet på trekk ved den konfluerende, rasjonaliserte kjærligheten, med givende samtaler og gjensidig tilfredsstillelse (Giddens, 1992). For at denne skal vare, peker han imidlertid mot at utgangspunktet bør være i en tanke om at «det er oss» og det «skal vare». Dette innleder til en interessant diskusjon i sammenheng med at det å begi seg ut på markedet kan symbolisere det å utsette seg for en risiko (Beck, 1992; Giddens & Sutton, 2017). Med framveksten av nye måter å inngå i intime relasjoner, viser Beck og Beck-Gernsheim (1995) hvordan økningen i valgmuligheter på den ene siden gir mer frihet og på den annen side mindre sikkerhet. At mange typer relasjoner har gått over til å være av mindre formell karakter, gjør det også lettere for den enkelte å bryte. Dette er paradokset ved valgfriheten i moderne kjærlighet – den etterlater oss ansvaret for utfallene, gode som dårlige (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 79).

Konseptet med ‘den gode samtalen’ går igjen i flere av informantenes fortellinger – både i en overført betydning som forutsetninger informantene legger til grunn for å ønske seg et parforhold, men også som direkte uttalelser med ønsker om å finne tilstrekkelig mentale stimuli i en person. Oliver eksemplifiserer ønsket om «samtalekjemi» med at dersom en relasjon skal bli seriøs og man kanskje skal gifte seg, da bør man også ha lyst til å snakke med «denne personen» hver dag for resten av livet. For flere av informantene som er inne på denne tanken, tegnes et bilde av å ikke ønske et parforhold bare for å ønske det – relasjonene må tilføye noe positivt og utgjøre en forskjell til det å være alene (Giddens, 1992). En annen interessant innfallsvinkel til informantenes uttrykte forutsetninger, er hvordan disse kan bli uttrykt som forklaringer på hvorfor et forhold ikke har blitt. I Olivers tilfelle er han seg bevisst hvordan kravene han stiller til en tenkt kjæreste vanskeliggjør prosessen med å inngå denne romantiske relasjonen. «Jeg tenker jo kanskje at, sånn i framtiden, så må jeg kanskje endre innstilling hvis jeg ikke har lyst til å forbli enslig for alltid». For at relasjonen skal være meningsfull, må imidlertid denne samtalekjemien og de felles interessene ligge til grunn.

Kravet om den gode samtalen symboliserer slik en tosidighet – på den ene siden å søke etter relasjoner som er givende og legger til rette for selvrealisering innad i parforholdet, og på den annen side som en måte å distansere seg fra forventninger og skuffelse ved å være alene. Når utpekte egenskaper ikke ligger til grunn, er heller ikke forholdet aktuelt, noe som kan brukes som tilnærming for å få andre til å forstå hvorfor informantene er enslige. Å søke «den rette relasjonen» og den gode samtalen eksemplifiserer slik en legitim forklaring overfor en selv så vel som overfor andre – en ønsker ikke selv å være i et dårlig parforhold, og andre skjønner også at dette ikke er givende.

Fram til nå i delkapittelet har jeg belyst noen forutsetninger som informantene *selv* legger til grunn når jeg spør om deres holdninger til det romantiske parforholdet. Noen av informantene deler imidlertid motfortellinger til egne forutsetninger, nærmere bestemt når kriteriene rettes mot en selv. Å bli valgt bort på bakgrunn av egenskaper som angår utseende eller inneværende livssituasjon blir her trukket fram som eksempler. Dette er tankevekkende bidrag fordi de eksemplifiserer trekk ved samtidens datingkultur som en kulturell skuffelsespraksis (Illouz, 2012). Utbredt frihet til å velge, med skjerpede krav og en idé om at det eksisterer noe bedre bak neste «swipe», mater tilsynelatende en praksis hvor det er vanskelig å svare til hverandres idealer (Seltzer & Haldar, 2015). Interessant ved problematiseringen av slike krav, er hvordan disse eksemplifiserer informantenes tanker om hva som er attraktive kvaliteter i en partner.

5.3 Når en partner har barn fra før

Nye mønstre for pardannelser og ekteskapsinngåelser har også bidratt til å senke terskelen for samlivsbrudd. En utbredt kultur for seriemonogami synliggjør samtidig tendenser til å etablere nye samliv når gamle tar slutt (Noack & Lyngstad, 2012, s. 63). I noen tilfeller vil denne praksisen innebære at nye partnere har barn fra tidligere samliv. Dette er noe informantene uttrykker bevisste holdninger til. Flere forholder seg til tanken med utgangspunkt i nådd alder, hvor de anser det som sannsynlig at kvinner de møter har barn fra før, gitt at informantene selv har fylt et visst antall år. Denne er en interessant bemerkning fordi den på den ene siden viser til en forventning om at kvinner, gitt en viss alder, *har* fått barn (Liefbroer & Billari, 2010). Videre kan den tolkes hit hen at informantene ser for seg å møte noen i tilsvarende alder som dem selv, hvor denne sannsynligheten om barn da foreligger.

Da jeg intervjuet informantene, ville jeg høre deres holdninger til, og eventuelle erfaringer med, å inngå i rollen som bonusfar. Det er i den sammenheng flere deler at de ikke anser et barn for å være «problematisk» eller «et hinder».

Men det jeg forventer da er at man, hun og jeg, har snakket om det på forhånd så vi vet hvilke spilleregler vi har, grunnregler å gå etter. Jeg kommer ikke inn i et sånt forhold og forventer at jeg skal bli en reservepappa. Ehm.. selv om jeg sikkert hadde blitt det. *ler*. Eh, men jeg prøver å ta en linje hvor jeg er mer en som mamma kjenner.

Som sitatet ovenfor illustrerer, viser Isak til viktigheten av å kommunisere godt om gjeldende spilleregler. I et tidligere parforhold kunne han til forskjell erfare at partneren var beskyttende overfor barna, noe som påvirket relasjonen negativt. Det eksisterer i dag få normer som tydelig definerer hvordan forholdet mellom bonusforeldre- og barn bør være (Giddens & Sutton, 2017). Fra å være en institusjon med etablerte strukturer, har familien gått over til å bli en praksis med rom for forhandling (Chambers, 2012, s. 41). Dette er noe Isak tydelig uttrykker viktigheten av, og viser videre til hvordan kvinner har antatt at fordi han ikke hatt fått oppleve «gleden med å ha egne barn», kan han heller ikke være glad i deres;

Intervjuer: Okei, er det noen som har sagt det?

Isak: Ja! (...). Det jeg har opplevd er at kvinnelige foreldre, som er single, eh.. gjerne søker mot menn som også er foreldre.

Intervjuer: Okei. Ja.

Isak: Fordi de tror at denne personen, det må være en annen grunn enn at jeg har valgt å ikke få et barn utenfor et forhold, til at.. *ler*, jeg ikke selv har barn. Mhm.

Intervjuer: Er dette noe som kvinner har sagt til deg?

Isak: Ja.

At kvinner med barn søker til menn som også har barn, er en interessant påstand fordi den minner om trekk i tidligere forskning som viser at menn med barn fra tidligere partnerskap utpeker seg som mer attraktive fedre og på denne måten «resirkuleres» (Skrede, 2015; Lappegård & Rønsen, 2011). Isak begrunner riktig nok denne partnerutvelgelsen med et annet utgangspunkt, som barnløs, men belyser hvordan det at potensielle partnere har barn fra før kan ha betydning for dynamikken i parforholdet. Dette er Aksel uenig i. Han har tenkt at kvinner

ser på det som «et ganske greit» pluss at han ikke har barn. Aksel uttrykker videre at det kan være komplisert å inngå i noens familiedynamikk, men på en annen måte enn den som til nå har blitt presentert. Selv vil han helst inngå relasjoner med kvinner som heller ikke har barn.

Det er litt vanskelig for jeg er vant til å forholde meg til på en måte den jeg er i forhold til. Og så skal man også forholde seg til barnet og så skal man da, du får aldri liksom bare fokus på det nye, fine forholdet for man konstant ser noen som er skapt av en annen mann. Og den mannen er så alltid opp i bildet. Eh... jeg har opplevd at det, da eksen, snakker stygt om meg og sånn til barnet, ikke sant, og barnet er med på å ødelegge.

«Kabalen» med «barn og ekser» forstår Aksel som fjern fra en «fresh start» som han gjerne ønsker seg i parforholdene han inngår i. Utsagnet belyser et interessant funn fordi bonusbarnet i seg selv ikke virker revurderende for forholdet – det er hva barnet symboliserer, som er en fortid med en eks. Slik tegnes også et bilde av hva som er ønskelig for relasjonen, her forstått som at fokuset skal være på de to, og uten innblanding fra fortiden.

5.4 Identifisering gjennom parforholdet

Til spørsmål som angår ønsker om barn, legger jeg merke til at Aksel er konsekvent i bruken av et «vi» når han deler sine tanker. Parforholdet har tilsynelatende en sentral plass i hans fortelling. Dette kommer til uttrykk i måten Aksel trekker fram verdier og holdninger blant tidligere partnere for å eksemplifisere et uttalt valg om å ikke ha egne barn. Personene han «har valgt å være sammen med» har vært like han selv, og han lik dem;

Og det er at de trivdes veldig godt med det de hadde, og opplevde ikke noe savn på noen måte. Det var ikke en bit som manglet av livet som vi håpet på å fylle med barn. Så vi hadde det helt topp, og vi reiste, vi brukte mye tid på forholdet, og... var bare kjærester og oss selv. Verken jeg eller hun jeg var sammen med måtte på en måte ofre mye da, for liksom også tilpasse livet vårt til et barn, fordi barn var ikke noe vi... savnet.

Utdraget fra intervjuet med Aksel belyser flere interessante momenter. I parrelasjoner forholder han og partnerne seg til hverandre og forstår spørsmålet om barn som en forhandling. At barn ikke var noe «de» savnet, eksemplifiserer tydelig hvordan forholdene i seg selv har vært «nok», nærmere bestemt at de har virket tilfredsstillende for typen forpliktende relasjon Aksel ønsket (Giddens, 1991). Dette er to sentrale poeng fordi de understreker hvordan felles intensjoner er en forutsetning i parforholdet, og hvordan disse utgjør grunnlaget for store beslutninger i livet.

En annen bemerkelsesverdig tendens blant informantene er at flere uttrykker sine inneværende livssituasjoner utenfor et parforhold som noe midlertidig. Dette eksemplifiseres i måten informantene planlegger for å være i et forhold i framtiden. Når jeg intervjuer Oliver er han tydelig på at han har et langsiktig mål om å finne en kjæreste. «Å forbli barnløs har jeg mer og mer tenkt at er ok, selv om det heller ikke er sikkert at jeg forblir barnløs. Å forbli enslig, det tenker jeg at i utgangspunktet ikke er ok», utdyper han. Interessant ved dette er hvordan Oliver knytter sin ønskede framtid til rollen som kjæreste. Å søke tilhørighet i et fellesskap er et sentral trekk ved menneskets sosiale identitet (Tjora, 2018; Jenkins, 2014). Når individualiseringsprosesser i samfunnet skyver vekk tradisjoner som angår familien og ekteskapet, oppmuntrer disse sosiale endringene til å søke stabilitet og trygghet i andre former for intimitet (Chambers, 2012, s. 39). En utbredt singelbølge i Norge tatt i betraktning, illustrerer Lucas et godt poeng med hvorfor det eksempelvis hoper seg opp mange «barnløse og single» i sentrumsnære strøk – de søker «trøst i felles skjebne».

Som dette kapittelet har til hensikt å belyse, spiller tanken om det romantiske, forpliktende parforholdet en sentral rolle i flere av informantenes liv. På intervjutidspunktet er informantene utenfor denne typen relasjoner. Interessant ved deres fortellinger er hvordan de opplever og forstår parforholdet, en kontrast til inneværende livssituasjon, som noe som potensielt kan tilføye hverdagen og livet *noe mer*. At informantene introduserer det forpliktende parforholdet som et ønske for framtiden, er et sentralt poeng fordi det eksemplifiserer hvordan noen kan identifisere seg med en tenkt tilhørighet til et annet menneske (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, s. 3). Intervjuene danner grunnlag for å se en sterkt rådende parnorm i samfunnet – både i måten informantene selv forstår det romantiske parforholdet som noe de ønsker seg, men også i hvilke forventninger som eksisterer til det å være to. Som Oliver sier; det er det «normale» å gi uttrykk for. Hvorvidt informantenes uttrykte ønsker markerer en måte å gi etter for rådende holdninger i samfunnet, eller hvorvidt ønskene eksisterer uavhengig, er imidlertid vanskelig å gi et klart svar på.

6 Holdninger til barnløshet

Dette kapittelet omhandler ulike tilnærminger til holdninger som et overordnet tema. I dialog med informantene går det fram at barnløshet er et anliggende hvor holdninger rettet mot egen livssituasjon, mot andre og mot samfunnets møte med tematikken, gir seg til uttrykk. Jeg studerer følgelig holdninger rettet *mot* og *fra* informantene med utgangspunkt i forskningsspørsmålet; *hvilke holdninger har informantene til barnløshet som en samfunnsmessig tematikk, og hvordan håndterer de eget møte med denne?* Dette siste analysekapittelet er følgelig bredt i sitt tematiske omfang. I det følgende går jeg først inn på informantenes beskrivelser av forventninger de erfarer fra andre angående det å få barn. Jeg studerer så betydningen av kjønn i fortellingene. Deretter går jeg inn på informantenes uttrykte holdninger til foreldrerollen, samt forholdet til etablerte venner og familiemedlemmer. Jeg går så inn på forståelser av moderne, dikotome kjønnsroller, hvor informantene uttrykker problematiske sider ved ny utvelgelsesmotivasjon og utbredt fokus på skjevfordelinger av sosial status. Avslutningsvis vil sider ved samfunnets møte med barnløsheten bli belyst og drøftet.

6.1 Forventninger fra andre

Økt individualisering og utbredelsen av nye samlivsformer tatt i betraktning, består familien som en etablert struktur i velferdsstaten (Meld. St. 24 (2015–2016), s. 7). I den forbindelse var jeg interessert i å høre informantene dele sine tanker og erfaringer med forventninger til å få barn. Under intervjuene går det fram at informantene er delt i sine uttrykte meninger om hvorvidt de, for det første, opplever et utøvd press mot seg selv – som voksne menn, uten partnere og barn. For det andre svarer de ulikt på spørsmålene om det eksisterer forventninger til å få barn på et overordnet, samfunnsmessig plan.

Når jeg spør Oliver om han tenker det eksisterer noen forventninger i Norge til at man skal få barn, svarer han utvetydig ja. «Og det kan jo komme både fra statsministeren og fra familien din». Oliver eksemplifiserer her en dobbelthet i hvor forventningene kommer fra – på den ene siden fra et politisk, offentlig hold, og på den annen side fra signifikante andre. Med denne dobbeltheten er det nærliggende å studere motivasjonen bak de ulike oppfordringene. Som Oliver her er inne på, har det blant annet i tidligere statsminister, Erna Solberg, sin nyttårstale blitt kommunisert et behov for å lage flere barn med mål om å videreføre den norske

velferdsstaten (NRK, 2019). Oliver trekker imidlertid fram at han opplever det å være enslig som mer stigmatisert enn å være barnløs. «Sånn at hvis man er gift og ikke har barn så tror jeg ikke det er så stigmatisert», utdyper han. Dette er en påstand som Emil støtter opp under. Han opplever at barn i seg selv ikke er noe stort tema, men at det eksisterer forventninger om å finne «et eller annet stabilt». Parnormen i samfunnet kan her se ut til å stå sterkere enn forventningene om barn alene. Interessant ved dette er at de uttrykte forventningene i stor grad samsvarer med informantenes personlige rangeringer av det romantiske parforholdet *over* barn.

Forandringer i norske samlivsmønstre og familiestrukturer forstås som et resultat av økt likestilling og individualisering (Thagaard, 2007; Ellingsæter, 2012). I komparative studier av parnormens betydningen i ulike europeiske samfunn, finner Sasha Roseneil med kolleger (2020) at romantisk kjærlighet står sentralt i samtidens norske parnorm, sammen med likestilling og individuell autonomi. Basert på intervjuene de gjennomførte, finner de også at parnormens plass virker styrende for nordmenns forventninger og verdier knyttet til intimitet (Roseneil et al., 2020, s. 89). Dette finner jeg også i mine intervjuer. Flere av informantene uttrykker en bevissthet overfor hvilke holdninger som kan eksistere, men gir samtidig uttrykk for å være unntatt noen av disse. En av dem er Oskar. Han trekker fram at vi har blitt et samfunn med «mange forskjellige typer situasjoner for folk», og at folk nok er mer åpne til sinns i dag enn eksempelvis for 20 år siden. Oskar forteller at han, overfor andre, har prøvd å begrunne sin inneværende livssituasjon med det han anser som fordelene med å være i den. Videre deler han;

For det er klart, at da, hadde jeg mistrivdes hele tiden så hadde jeg kanskje prøvd å gjøre noe konkret med det liksom. Eh... med noen. *ler*. Men, foreløpig så har jeg liksom ikke følt at jeg har vært tvunget til det da. Ja. Så nei, aldri følt at noen liksom har tråkka på det, eller stempla det eller meg på noen måte, rundt det. (...). Jeg tror noe av det der med at, det at jeg er alene, det er liksom også blitt litt akseptert fordi jeg er han som reiser.

Interessant i Oskars sitat er at han viser til konkrete grunner for hvorfor han anser sivilstatusen sin som mer akseptert. Han gjør *noe annet* – en livsstil han tidligere i intervjuet beskriver som lite forenelig med å være en god, tilstedeværende far. Slik erfarer han også seg selv for å være unntatt forventninger fra andre. Jeg stiller Lucas det samme spørsmålet, om han tenker at det eksisterer forventninger om å få barn i Norge i dag. «Ikke når du har på en måte passert en viss alder», svarer han innledningsvis. Alder blir her brukt som målestokk for å bestemme når

enkelte normer opphører, nærmere bestemt ved å sette en øvre aldersgrense for en forventet atferd (Liefbroer & Billari, 2010).

Filip er en av de yngre informantene jeg kommer i kontakt med i forbindelse med studien. Blant venner og familie har han ikke opplevd press eller hint om forventninger knyttet til barn. Samtidig har han tenkt at foreldrene gjerne ønsket å bli besteforeldre på et tidspunkt, og opplevde det som en «lettelse» da søsteren påtok seg «ansvaret» med å gi dem barnebarn. Filip skisserer her en noe annerledes holdning enn hvilke som til nå har blitt presentert og diskutert. At andre kan ønske seg fra barn *fra* han, markerer seg her som en tanke som Filip på sett og vis forholder seg til, til tross for foreldrene ikke bevisst har utøvd noe press. Interessant ved denne tanken er hvordan den reflekterer at barn forstås som et positivt tilskudd til familien, at det er noe som ens egne foreldre ville satt pris på.

Noen av informantene jeg intervjuet som vokste opp på 70-tallet, belyser et annet poeng angående holdninger til barnløsheten. De viser til at forventningene, både til en selv og fra samfunnet, har forandret seg med tiden. Mindre «sosialt akseptabelt» og det å være «et utskudd» er ord som blir brukt for å betegne tidligere møter med barnløsheten. Når informantene omtaler den generasjonsmessige utviklingen, viser de i stor grad til dokumenterte trekk ved husmorsamfunnet da den kjønns- og funksjonsdelte kjernefamilien var dominerende (Ellingsæter, 2012).

Aksel: [Jeg] ser for meg hvordan samfunnet var før. Man måtte ha barn, ikke sant, for å hjelpe til på gården. Og kvinner var hjemme og skulle produsere barn og menn skulle gå på jobben, og alle hadde sin jobb, ikke sant?

I utdraget viser Aksel til de komplementære rollene som menn og kvinner tidligere inngikk i. I dag opplever han at behovet for barn er annerledes;

Men i dagens samfunn så er det jo.. alt skal være likt. Og det er jo topp det, men det betyr jo også at man kan jo ikke bare liksom skape et liv rundt barn, at barn har liksom all verdien i livet. Folk synes det er flott å kunne reise og koser seg med det.

At Aksel forstår barn-ikke barn som en dikotomi forbundet med tradisjonelle og moderne samfunn, er et interessant funn fordi det fanger opp noen trekk ved det individualiserte, likestilte samfunnet med mer frittflytende roller (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). Slik familiepraksisen har gjennomgått forandringen, markerer også Aksel at hans livsstil ikke er valgt for å innfri forventninger. Samtidig nevner han at folk, og «spesielt eldre som kanskje ikke er så veldig flinke til å ha filter», har kalt han «ego» for å gjøre utradisjonelle prioriteringer. Dette synliggjør noen tydelige forskjeller i hvilke forventninger som eksisterer innad i ulike generasjoner, men også som rettes fra dem. Lucas tegner et tilsvarende bilde av forskjeller som eksisterer mellom sentrale og desentrale områder. Selv vokste han opp et mindre sted og uttrykker en oppfatning av at samfunnsstrukturen «på bygda» er mye bygd rundt barn;

Lucas: I et byfenomen så er nok mye mindre forventning til det. I et mindre samfunn, eller så, tror jeg det blir mye mer tydelig at man er barnløs og ikke i et forhold, eller en familie da. Altså, hva er det for noe i Oslo, der er 50 prosent singel eller noe sånt noe?

Intervjuer: Ja, jeg tror det er den høyeste statistikken i Norge.

Lucas: Ja.

Intervjuer: Mm.

Lucas: Så bare, bare den settingen, hvor du har så mange like da. *ler*. Så det blir det jo et helt annet forventningspress, tenker jeg. Eller miljøet er på en måte enig. Man er ikke et, kalle det, et sosialt avvik, i forhold til hvis du hadde vært på et mindre sted da.

At det kan være enklere å leve som barnløs i sentrumsnære strøk, eksemplifiserer en tydelig symbolsk grensedragnings mot bygda. I den grad barnløsheten kan oppfattes som et sosialt avvik i henhold til «bygdementaltiteten», er dette et sentralt funn for hvilke holdninger de ulike informantene skisserer (Lamont, 1992). Utvalget i denne studien er heterogent i den forstand at informantene spriker i hva som angår deres bakgrunn. Informantene varierer i alder, inngår i ulike sosiale miljøer, jobber i ulike bransjer og har vokst opp på ulike steder. Slik forskjellene på tvers av generasjoner og mellom sentrale og desentrale landområder her blir introdusert, vil disse trolig være av betydning for hvilke holdninger og forventninger informantene selv forstår og kan erfare og møte (Lamont, 1992).

6.2 Betydningen av kjønn

I Cools og Strøm (2020, s. 32) sin rapport om kartlagte ønsker om barn i Norge, går det fram at det er vanligere for kvinner å oppleve press fra samfunnet om å få barn. Interessant ved dette funnet er hvordan informantenes uttrykte oppfattelser i stor grad sammenfaller. «Jeg tror nok vi gutta slipper på en måte billigere unna enn jenter i den forventningen», svarer Lucas når jeg spør han om han opplever å kunne snakke ærlig og åpent om egen livssituasjon. Videre utdyper han at han tror det i større grad er «en livsoppgave» for kvinner å ha barn. Dette er et tankevekkende bidrag fordi forestillingen ligger nært opp til biologiske og tradisjonelt definerte kjønnsroller (Chambers, 2012). At kvinner kan oppleve et større forventningspress til å få barn, er en holdning som flere av informantene eksemplifiserer;

Filip: Jeg vil tipp det er noe som kvinner føler veldig, veldig mye mer på. De har jo òg, eh.. biologiske omstendigheter på en helt annen måte enn menn. (...). Kvinner kan jo for all del få barn ut i trettiårene, inn i førtiårene og så videre, men det er jo noe de blir nødt til å ta konkret stilling til. I alle fall når de er i andre halvdel av tjuårene og ser fram mot trettiårene. Eh, liksom at det er en ting de må tenke grundig på, hva de vil i framtiden.

Intervjuer: Mhm.

Filip: Som mann så kan du jo liksom bare tenke at du kan bli sammen med ei på 29 når du er 45 også bli en gammel pappa. For eksempel.

I utdraget fra intervjuet med Filip trekker han fram et annet sentralt poeng med å presisere at kvinner er underlagt et trangere mulighetsrom for å kunne få barn (Pedersen, 2012, s. 156). Slik kan det også tenkes at kvinner erfarer økt press fordi de tidligere i livsløpet forventes å ha avklart disse ønskene med seg selv. Tidligere i intervjuet er Filip inne på at han, som mann, anser inneværende alder for å være muliggjørende overfor spørsmålet om barn. Dette er en holdning som også kommer til uttrykk i måten menn har anledning til å avvente beslutningen, eksempelvis til de fyller «45». Isak er 41 år når jeg intervjuer ham, og han har ikke dårlig tid;

Isak: Jeg tenker jo det at jeg har all verdens tid. Jeg har ikke dårlig tid.

Intervjuer: Sånn biologisk sett?

Isak: Biologisk sett. Michael Douglas ble pappa i en alder av 70. *ler*. Jeg har ikke dårlig tid. Men det er klart det at kvinner har mye dårligere tid enn oss andre. Og

det er oss menn. Og det forstår jeg. Så, men hva det, det vil innebære... jeg forstår også det at kvinner ønsker en karriere for eksempel, jeg har full forståelse for det.

Utover biologiske forskjeller mellom kvinner og menn, legger jeg merke til at Isak uttrykker å ha forståelse for at kvinner ønsker en karriere. Med økt likestilling i samfunnet har kvinnens samfunnsmessige rolle gjennomgått forandringer, her fra å være knyttet til hjemmet og rollen som omsorgsperson til å ta høyere utdanning og delta aktivt i arbeidslivet (Ellingsæter et al., 2013, s. 3). Utviklingen har samtidig bidratt til å drive opp gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende i den grad kvinner fullfører utdanningen forut for foreldreskapet (Jalovaara et al., 2018; Liebroer & Billari, 2010). Interessant ved Isaks bemerkning er en idé om at det er opp til kvinnen å bestemme når, og eventuelt om, det er aktuelt med barn. Oliver forstår denne ideen som forklarende for hvorfor menn kan erfare mindre press;

Det kan hende at det ikke bare er et privilegium eller et sånn, jeg tror helt sikkert at det ligger en sånn, hva skal man kalle det, misogyni, bak en sånn tendens, til at menn slipper å høre noe mas om få barn og slipper å føle det samme presset. Men jeg tror også det ligger en, eeh... bevissthet om det ikke egentlig er mannen sitt valg. At det egentlig ikke er opp til mannen at man skal få barn. Det er litt ufølsomt å mase på dem.

Utdraget eksemplifiserer på den ene siden at kvinner kan erfare et større press knyttet til å få barn. Samtidig viser det til en todelt oppfatning om *hvorfor* – på den ene siden forankret i misogyni, det vil si den patriarkalske tankegangen om at det ligger i kvinnens natur å få barn, og på den annen side at det er ufølsomt å mase på menn i den forstand at det ikke er deres valg. Dette er et tankevekkende funn fordi det tydelig eksemplifiserer hvordan sosial praksis kan være organisert med utgangspunkt i kjønn og mål om reproduksjon (Connell, 2005, s. 71).

6.3 Holdninger til foreldrerollen

En nærliggende nysgjerrighet ved barnløsheten var å høre informantene dele inntrykk de har av foreldrerollen. Inntrykkene var av interesse fordi jeg ville studere hvordan rolleforståelsen har betydning for ønskene om barn. En generell oppfatning markerer seg da som at foreldreskapet er et stort ansvar som informantene ikke ville tatt lett på. I den sammenheng trekker flere fram at det er visse forutsetninger de ville sett at lå til grunn før de inkluderte et barn i livet. Et stabilt parforhold, fullført utdanning, tilfredsstillende jobbsituasjon og god økonomi er blant faktorene informantene nevner. Dette kan ses i sammenheng med rådende sekvenseringsnormer, det vil

si en kollektiv oppslutning rundt hvilken rekkefølge enkelte livshendelser følger (Liefbroer & Billari, 2010). Den underliggende tonen er imidlertid at ingen ønsker seg barn bare for å få det.

En annen holdning som viser seg i fortellingene er et inntrykk av at livet med barn vil innebære store ofringer;

Du ville jo ikke hatt tid til noe som helst lenger. *ler*. Det er opp klokka 05 og legge seg klokka 10. Og det er enten, enten så er det jobb eller så er det barna. Det er bare sånn det er.

Isak illustrerer her et poeng om tiden og kapasiteten livet med barn vil kreve, noe som samsvarer med funn Cools og Strøm (2020, s. 69) gjorde i forbindelse med kartleggingen av menn og kvinners fruktbarhetsatferd. I rapporten går det fram at menn og kvinner har forventninger til at foreldreskapet kan påvirke karriere og arbeidstimer noe negativt. Isak er imidlertid tydelig på at han ønsker seg barn, og forteller at han vet hva han ville gått til. «Og det ville jeg gått inn i med åpne armer». Selv om informantene knytter en bevissthet til hvilke forandringer livet med barn ville innebære, er ikke alle trygge på at dette er ofringer de selv hadde vært villige til å gjøre. Dette henger tilsynelatende sammen med en et fraværende motivasjonsgrunnlag, men som Lucas samtidig forstår som at «en eller andre indre motivasjon» nok ville trått til dersom man skulle bli ansvarlig for sitt eget barn.

Noah har gjort seg opp en tanke om at folk som er «mer reflekterte og ser ting rundt seg i samfunnet» kan vegre seg for å sette barn til verden. Dette er en interessant bemerkning fordi den introduserer beslutningen om barn for å være et refleksivt valg (Giddens, 1991). Noen av informantene supplerer denne tanken med å snakke om risikoer de mener at valget er forbundet med. Risikoene markerer seg her som indre så vel som ytre faktorer. Ville jeg mestret foreldrerollen? Ville jeg klart å gi barnet en verdig og god oppdragelse? Er livet mitt best slik det er? Av de ytre faktorene er Oskar den første til å legge klimautfordringer til grunn;

Også er det noen ganger jeg drodler litt over, ja, miljøaspekter på jorda og sånne ting. Og jeg tenker at det å få barn, få til flere barn på jorda, det er... den største faktoren. Eh, i forhold til miljø. Absolutt den største faktoren, i mine øyne. Ehm.. det er ikke sånn at jeg sier at folk ikke skal få barn, men vi ødelegger mer og mer av naturen. (...). Er det virkelig håp i det hele tatt? Liksom, er vi i ferd med å bare liksom grave vår egen grav da? Miljømessig, å utrydde vår egen art?

I Becks (1992) beskrivelser av risikoer som menneskeheten i moderne samfunn står overfor, utpeker miljøaspektet seg som en sentral trussel. Interessant ved Oskars utsagn er hvordan det bygger på en framtidspessimisme hvor det ikke er moralsk riktig å sette flere barn til verden, gitt de enorme ressursene mennesker forbruker. Noen av informantene trekker imidlertid på andre risikoer som ikke angår klimaet, men som av andre årsaker som kan havne utenfor egen kontroll. «Opportunisten» som ikke legger «den riktige motivasjonen» til grunn for å få et barn kan potensielt utgjøre en frykt hos en av partene å bli avspist for sin frihet. Lucas viser i den sammenheng til en debatt angående barnefordelingssaker hvor fedre som forsørgere kan erfare å stå som den svake part. I media begrunnes inntrykket av en slik skjevfordeling med at likestillingen «ikke har nådd fordelingen av barn etter samlivsbrudd» (Kirkebøen, 2012). Dette er en interessant bemerkning fordi den illustrerer en polarisert debatt mellom mann-kvinne som grunnlag for uenighet og risikoer ved å nærme seg foreldreskapet.

6.4 Etablerte venner og familiemedlemmer

At det å få barn vil innebære en omstrukturering av hverdagen, er en etablert antakelse på tvers av intervjuene. I den sammenheng var jeg interessert i å høre informantene fortelle om relasjoner de inngår i, med venner og familiemedlemmer som *har* barn. Opplever de at dynamikken partene imellom har forandret seg etter at de ble foreldre?

Nei, nei, nei. Ikke på noen som helst måte. Det er uvesentlig. Det er mindre tid til å se hverandre, that's about it. Men når vi møtes, om det er til å bare ha en fotballkamp i bakgrunnen eller at vi bare sitter og prater over en halvliter eller hva det nå enn er... knekkende likegyldig. Det er... eneste som har endret seg er frekvensen på når vi treffes.

Som utdraget ovenfor illustrerer, opplever ikke Isak at *kvaliteten* på tiden med vennene har blitt svekket. Dette utdyper han med å fortelle at vennegjengen ikke har en utpreget kultur for å snakke om «private forholdsting» med mindre dette blir direkte initiert. Isak nevner imidlertid at *frekvensen* for møtene har gjennomgått forandringer. For dette uttrykker han tilsynelatende en forståelse. Som skissert i forbindelse med hans inntrykk av å skulle inngå i foreldrerollen, tegner han et bilde av å ikke ville ha tid «til noe som helst lenger» med et barn i livet. «Jeg ser jo det på alle de andre jeg kjenner. Jeg ser dem jo ikke lenger». Sett i sammenheng med den lille tiden vennene har sammen, men samtidig at denne i liten grad bærer preg av prat om barna, kan sammenkomsten tolkes dit hen å være et fristed for foreldrene.

Dette er en tendens som Filip kan bekrefte. Av vennene hans som har fått barn, uttrykker han at tiden de tilbringer sammen ikke bærer preg av familieprat. «De ønsker jo å ha et sosialt liv utenom òg liksom. Få grep om noen anledning til å bare være. Gjøre ting uten at alt skal være en familieutflukt». Når Lucas besøker venner, kan han oppleve noe av det samme. At barn ikke er «et naturlig diskusjonsemne» ser han imidlertid i sammenheng med at han ikke er en «ressursperson» angående tematikken. Dette er en interessant bemerkning fordi vennene tilsynelatende legger til rette for at sammenkomsten ikke skal bli til et sosialt utenforskap. I lunsjpausene på arbeidsplassen er tonen derimot en annen. Fordi Lucas uttalt ikke er en ressursperson når det gjelder prat om barn, opplever han fort å bli meldt ut av diskusjonene;

Det diskuteres type SFO, hvor dyrt det er eller, særlig siste året, hvordan de forskjellige barnehagene eller SFOene eller barneskolene har håndtert nedstegninger eller karantener. Og... og det er jo et helt eget univers for småbarnsfamilier eller familier med barn, som man som barnløs blir en tilskuer av.

Til forskjell fra tiden Lucas tilbringer sammen med venner, kan han tidvis erfare å inngå i rollen som tilskuer blant kolleger. Personer i nærmere relasjoner kan derimot se ut til å tilpasse samtaleemnene i større grad enn personene han jobber sammen med. Dette kan ses som en måte for å inkludere, men også å opptre følsomt. Kolleger på arbeidsplassen opptrer tilsynelatende ikke således. Det gjør ikke naboene i borettslaget til Emil heller;

Jeg bor jo i et borettslag hvor det fryktelig mange barnefamilier. Så der føler jeg meg rett og slett litt utenfor. *ler*. Og jeg føler at de er liksom litt lite inkluderende overfor oss, jeg. Det er ikke bare jeg som er singel da, men at de liksom er sånn.. de har sin klikk, på en måte da. Eh... Det er jo ikke sånn at de har noen forventninger til at jeg skal få barn allikevel, men det er jo klart, det er nok noen fellesskap man på en måte er utelukket fra også. Som, ja, [å] være med i barselklubben blir litt rart uten barn. *ler*.

At Emil omtaler barnefamilier som lite inkluderende er en oppsiktsvekkende detalj fordi han skiller mellom forventninger om å få barn og inkludering i fellesskaper hvor andre *har* barn. Emil forstår tilsynelatende ikke forventningene om barn som knyttet til det å være i kontakt med barnefamilier. Derimot kan han erfare å bli ekskludert fra deres sosiale miljø, gitt at han selv er barnløs. Interessant ved dette er hvordan barn kan virke styrkende for ens sosiale kapital i en forstand hvor barnet gir adgang til nye fellesskap (Hadley, 2021). Praksisen med å bli ekskludert fra noen sosiale miljøer kan samtidig tenkes å være at noen vil utøve et indirekte

press. Dette kan virke styrkede for en antakelse om at familien er en viktig samfunnsinstitusjon, som også representerer emosjonell bekreftelse og sosial tilhørighet (Leiulfstrud, 2004, s. 262).

6.5 «Lavstatusmannen»

Forandringer i fruktbarhet og familiemønstre henger blant annet sammen med økt likestilling og en utvikling hvor kvinner tar høyere utdanning og har økt yrkesdeltakelse (Pedersen, 2012; Lappegård, 2007). Utviklingen fører på den ene siden til at kvinner utsetter prosessen med å få det første barnet (Pedersen, 2012). På den annen side gir den utslag i form av endringer for inngåelse av partnerskap. I studier av fruktbarhet og sosioøkonomiske anliggende i partnerskapsinngåelser, går det fram at menn med lavere utdanning og inntekt også har en lavere sannsynlighet for å bli fedre (Lappegård & Rønsen, 2011; Skrede, 2015). Dette er et tema Emil har gjort seg opp noen meninger om;

Jeg tenker at det er noe som er dumt om det er sånn at kvinner bare kan være sammen med menn som har høyere status enn dem selv. Det blir jo selvfølgelig en veldig generalisering, men det er jo, holdt jeg på å si, mange flere barnløse menn enn barnløse kvinner.

Emil viser her til et oppfattet mønster av kvinner som søker partnere med høyere sosioøkonomisk status enn dem selv. Dette er et tankevekkende utsagn fordi det bygger på noe av den foreliggende forskningen relatert til barnløshet blant menn i Norge, men i en form som Emil oppfatter som problematisk. Lucas belyser et nærliggende poeng som innleder til en interessant diskusjon. For han er de synliggjorte mønstrene i partnerseleksjonen et nysgjerrighetsmoment. Lucas er her opptatt av hvordan samfunnsmessige endringer kan gjøre det mer utfordrende å være mann i dag enn eksempelvis for tjue år siden, «gitt altså den litt sånn skjevfordelingen i sosial status». Dette begrunner han med at kvinner har hatt en brattere utdanningskurve, samt det inntrykk av at kvinner helst ikke ønsker å gifte seg ned i sosial status;

Lucas: Du bør jo helst være på samme eller oppover, i en type intellektualitet og.. og ja, finansielt for så vidt og, og sosial status, tenker jeg. Så [jeg] tror nok det seleksjonsgrunnlaget har nok også endret seg, veldig, i forhold til at noen blir.. eh.. altså, enkelte blir valgt kanskje flere ganger enn, enn at type utvalget blir annerledes. Altså at flere menn blir på en måte, ikke er kvalifisert da.

Intervjuer: Mm.

Lucas: I, i partnersleksjonen.

I likhet med Emil, viser Lucas her til en tendens som har blitt fremmet i norsk mediedebatt. Tonen i denne debatten belager seg på at menn velges vekk av kvinner fordi de ikke fremstår som kvalifiserte partnere (Lommerud & Grasdahl, 2020; Økland, 2018; Kjøs, 2018; Meland, 2017). En detalj som Lucas her inkluderer, er imidlertid hans inntrykk av at noen menn «resirkuleres» eller nærmere bestemt blir valgt flere ganger. Dette kan ses i sammenheng med en økning i antall flerkullsfedre, det vil si menn som får barn i flere ulike partnerskap (Lappegård et al., 2011). Interessant her er hvordan Lucas så trekker fram at det kan være krevende å få god dokumentasjon på forandringer i seleksjonsgrunnlaget som følge av skjevfordelinger i sosial status. For han henger dette sammen med en tanke om at «det er mange som utad sier én ting, men som lever og gjør helt andre ting enn det som blir sagt». Nærmere bestemt skisserer han en ubalanse mellom uttalt sannhet og hvilke meninger kvinner faktisk besitter. Med mindre man klarer å gjennomføre undersøkelser i anonymisert form, poengterer Lucas at folk alltid vil etterstrebe og framstille seg selv på måter som er politisk korrekte ved å «pynte på sannheten», noe som på sikt kan komme til å skygge for den beste samfunnsutviklingen.

Kvinner har gjennomsnittlig lengre utdanning enn jevnaldrende menn i årskull født etter 1960 (Skrede, 2015). Sett i sammenheng med den andre demografiske overgang, med færre og utsatte fødsler samt endrede samlivsmønstre, har den sosiale differensieringen endret seg både i arbeids- og familielivet (Skrede, 2015). Denne gjelder imidlertid begge kjønn, tatt i betraktning at barnløsheten blant kvinner også er størst blant de med lavere utdanning (Jalovaara et al., 2018). En slik utvikling, hvor noen av informantenes inntrykk er at kvinner velger partnere som er «samme eller oppover, i en type intellektualitet», viser til en utbredt homogami i samfunnet – en tilbøyelighet til å danne par med partnere som er lik en selv. Dette er et interessant moment fordi informantene selv har oppfatninger av at dette er en trend, men at det er synd dersom denne går på bekostning av menns muligheter, utdanningsmessig som familiemessig.

Litt ut i intervjuet med Emil forteller han om en artikkel han har lest vedrørende partnerutvelgelse blant menn og kvinner på datingappen, Tinder. I artikkelen går det, ifølge Emil, fram at kvinner synes 80 prosent av mennene på Tinder er under middels attraktive mens menn til

forskjell synes 70 prosent av kvinnene er *over* middels attraktive. «Og der kan man jo allerede tenke at litt av roten til problemet ligger», utdyper han. Selv opplever han at mange menn i utgangspunktet ønsker å finne seg en partner og få barn, og er følgelig «litt sur for ny bioteknologilov»;

Jeg tenker at hvis man ikke klarer å finne en mann som man kan ha en relasjon til, så er det et dårlig utgangspunkt for at man skal få barn. (...). Det kan jo være at de ikke kunne funnet noen tone med noen mann, for alt jeg vet, men.. eh.. jeg tenker at det er noe som er alvorlig galt med at man legger opp til et samfunn hvor det, ønsket om at en kvinne har så lyst å få barn, også skal samfunnet fasilitere og betale for det. Samtidig som det er masse menn der ute som alltid vil, holdt på å si, finne seg en kvinne og få barn, de også.

At Emil opplever enslige kvinners muligheter for assistert befruktning som problematisk, er en tankevekkende holdning fordi den tilsynelatende henger sammen med et inntrykk av at kvinner kan velge bort å få barn med menn de ikke anser for å være passende partnere. I delkapittelet, «Betydningen av kjønn», gikk det fram at flere av informantene forstår spørsmålet om barn for å være opp til kvinnen å bestemme. Dette er en interessant diskusjon da den illustrerer grunnleggende biologiske forskjeller menn og kvinner seg imellom, hvor kvinner har mulighet til å gå utenom en partner for å få barn. I den grad det er «masse menn der ute» som ønsker en partner og barn, og barnløsheten blant menn fortsetter å øke, er dette et å anse som et problem (Lommerud & Grasdahl, 2020).

6.6 Samfunnets møte med barnløsheten

Utviklingen med økt levealder i kombinasjon med synkende fruktbarhet, defineres som en velferdspolitisk utfordring (Esping-Andersen, 2016, s. 22). Denne mener Lucas må prioriteres. Han trekker fram at samfunnet må ta mer høyde for eller «gjøre noen grep for å møte den neste generasjonen da, av meg». Dette presiserer han i sammenheng med at flere kvinner og menn i dag «velger friheten», som på sikt kan utvikle seg til å bli et samfunnsøkonomisk problem (Lyngstad, 2017). Lucas peker her på to aspekter ved at vi blir færre, men eldre. For det første at flere vil være gamle og pleietrengende samtidig, og at det vil være for få unge mennesker til å pleie dem (Esping-Andersen, 2016, s. 22). I tillegg til en utbredt eldrebølge i befolkningen, vil man for det andre kunne se «en ekstra bølge» av personer som ikke har det tilstrekkelige sosiale nettverket til å utsette behovet for å involvere en pleieinstitusjon.

Lucas peker her på en urovekkende utvikling som ikke angår økt barnløshet blant menn alene. «Fra et sånn samfunnsøkonomisk perspektiv så burde man ha hatt tilstrekkelig ettervekst», utdyper han. En oppfatning av økonomiske forhold i velferdsstaten går igjen i Lucas' fortelling, men fortøner seg ulikt gjennom intervjuet. I lys av dårlige økonomiske forhold under oppveksten, uttrykker han den fraværende motivasjonen til å få barn som preget av måter for å unngå å utsette seg for risikoen med ikke å kunne sikre de sosiale rammene. Dette markerer en dobbelthet i Lucas' fortelling. På den ene siden uttrykker han en bekymring for den synkende fruktbarheten. På den annen side ønsker han tilsynelatende ikke å bidra til å øke denne.

For noen av de andre informantene rettes ikke bekymringene mot velferdsøkonomien direkte. Når jeg introduserer Noah for formålet med prosjektet før intervjustart, uttrykker han en takknemlighet for at jeg har valgt å ta tak i tematikken. «Fordi barnløse menn er liksom ikke noe samfunnet bruker så mye tid på». I det vi nærmer oss slutten av intervjuet, spør jeg Noah om han har noen tråder han ønsker å plukke opp fra samtalen. Til det svarer han at han håper jeg har hatt nytte av det han har fortalt. «At det har vært et verdifullt bidrag på et vis». Jeg stiller Filip samme spørsmål. Da går det fram;

Når jeg så det [utlysningen] så var det vel en grunn til at jeg tenkte, 'ja, dette kan jeg jo melde meg på'. Det at jeg satt med det inntrykket av at det enten var, eller i alle fall ble vinklet som at veldig mange i den kategorien var, ja, forbigåtte. Liksom at det var menn som har blitt forbigått. Liksom at det ikke hadde skjedd for de da. Så da tenkte jeg at, okei, kanskje jeg bidrar til en diversitet i kildene. Det at jeg, om en ikke veldig aktivt og bevisst har valgt det bort, enn så lenge, allikevel har valgt det bort da. At det ikke har manglet på anledning, at det liksom heller er jeg som har trukket meg unna før det ble aktuelt.

Som utdraget ovenfor illustrerer, viser Filip til assosiasjoner ved en trend som ikke representerer hans intensjoner og faktiske livssituasjon. Trenden han her sikter til er framstillingen av enslige menn som tilsynelatende befinner seg ufrivillig i sine livssituasjoner. «At det er litt underforstått at 'stakkars disse'». Her i stil med Noahs ønske om å gi et verdifullt bidrag, håper Filip å tilføye en diversitet til kildene. De to eksemplene illustrerer informantenes opplevelser av foreliggende inntrykk for å være for smale. Dette gir seg til kjenne gjennom uttrykte behov for å utvide forståelsene av barnløsheten og den moderne mansrollen i Norge i dag. Bakgrunnen for denne interessen, synes imidlertid å variere mellom de to informantene. Et stykke ut i intervjuet med

Noah, er jeg interessert i å høre hvordan han opplever å bli møtt når han forteller at han ikke har barn;

Noah: Oi. Ehm...

Intervjuer: Hvis jeg kan spørre om det?

Noah: Ja! Ja, det var et veldig godt spørsmål. Det er vel noe litt stusselig over det? At man ikke har, har barn på en måte. At... Jeg regner jo med at man blir sett på som en litt sånn, en som ikke har fått det til da. I livet. Og det er vel sånn jeg opplever meg selv også på en måte når det gjelder det.

Tankene Noah har om hvordan andre forstår livssituasjonen som barnløs, står i kontrast til Filip's beskrivelse av en oppfatning han ikke kjenner seg igjen i. At Noah uttrykker barnløsheten for å være noe «litt stusselig», er et interessant poeng fordi han tilsynelatende knytter denne oppfattelsen til tanker om eget liv. Sentralt i Noahs fortelling står sorgen over at en egen familie ikke har blitt, og at han anser dette «toget» som «kjørt». «Som er egentlig et trist og ensomt liv». Dette synes å prege synet på andre han oppfatter for å være i en lignende livssituasjon, her til forskjell fra Filip som derimot markerer en tydelig avstand til slike beskrivelser. Denne kontrasten er bemerkelsesverdig fordi den kobler personlige narrativer fra informantens liv til måter å forstå samfunnet på (Giddens, 1991; Jenkins, 2014). Samtidig eksemplifiserer den noen tydelige nyanser ved erfart barnløshet blant menn - på den ene siden av å være forbundet med noe trist, og at dette også er et reelt inntrykk for andre å ha av den, og på den annen side at livet ikke oppleves slik for alle, og at oppfattelsen av barnløsheten som noe trist er et feilaktig inntrykk som ikke kan anvendes om en heterogen gruppe.

7 Avslutning

Med denne studien har jeg belyst noen sentrale temaer i et utvalg menns fortellinger fra sine liv uten barn. Fortellingene har sine utgangspunkt fra gjennomførte dybdeintervjuer med åtte menn, som senere har blitt koblet til et teoretisk rammeverk som belyser individuelle, mellom-menneskelige og strukturelle aspekter. I oppgaven går det tydelig fram at informantenes erfaringer er sammensatte og bærer preg av nyanser. I dette avsluttende kapittelet samler jeg funn fra de foregående analysekapitlene og diskuterer disse opp mot forskningsspørsmålene jeg skisserte innledningsvis – om informantenes erfarte identitet og virkelighet i fraværet av et barn, deres måter å forholde seg til det romantiske parforholdet på og holdninger til barnløsheten som tematikk. Avslutningsvis staker jeg ut en kurs for videre forskning på temaet.

7.1 Større enn barnløsheten

Informantene jeg intervjuet har fem egenskaper til felles: de er menn, de er barnløse, de er mellom 35 og 55 år gamle, de er utenfor parforhold på intervju tidspunktet og de har ikke påviste tilfeller av infertilitet. Utover nevnte egenskaper er det ikke gitt at de definerer seg som enten frivillig eller ufrivillig barnløse, og heller ikke at barn er en faktor som de vurderer livet opp mot. Mitt viktigste, mest sentrale argument i denne oppgaven er følgelig at informantene er mer enn barnløsheten de er omfattet av. Derimot fordeler den erfarte barnløsheten seg tilsynelatende over tre tilnærminger, her som 1) et valg, 2) en uønsket tilværelse og 3) en uavklart livssituasjon. Jeg argumenterer for at de skisserte veiene inn fanger opp en kompleksitet ved barnløsheten i en sammenheng som ikke kan spores tilbake til infertilitet, og som ikke med nødvendighet virker definerende for informantenes hverdag. De ulike veiene inn i barnløshet tatt i betraktning, finner jeg at informantene har varierende måter for å vurdere sine inneværende livssituasjoner. Dybdeintervjuets narrative karakter legger til rette for å forstå nettopp dette. Informantene formulerer sine biografier fortløpende og bruker sine forløp av livet til å begrunne, beskriver og gi mening til hvorfor de er der de er i dag, og hvordan de vurderer veien hit. Interessant ved dette er hvordan spørsmålet om barn markerer seg som en rød tråd som historiene bretter seg rundt, uavhengig av om barn er et uttalt ønske. Jeg argumenterer i den sammenheng for at alder spiller en viktig rolle. Informantene plasserer seg i ulike deler av det på-forhånd-definerte aldersspekteret som på den ene siden symboliserer en kulturell målestokk for passende atferd, og på den annen side virker definerende for individuelle oppfatninger av når i livsløpet barnløsheten regnes for å være satt.

Jeg finner at et sitat fra Emil om «at barn i seg selv ikke er noe stort tema», men at man i hvert fall skal finne seg «et eller annet stabilt», virker oppsummerende for flere sentrale poenger i informantenes fortellinger – både i sammenheng med hvilke ønsker og forventninger de selv legger til grunn, men også for forventninger de kan oppleve rettet mot seg. Informantene ønsker seg ikke nødvendigvis barn, men de tegner et bilde av at stabiliteten i et parforhold kan være verdt å etterstrebe. Parnormen markerer seg følgelig som sterkt rådende, men i en forstand hvor informantene uttrykker bevisste holdninger til at livet i en monogam relasjon kan være et godt liv. Forståelser av kjærligheten dras mellom det konfluerende og det romantiske, mellom ideer om den rette og det å søke et parforhold som tilfredsstillende kognitive så vel som fysiske behov. Slike grensdragninger eksemplifiserer en tanke om «rette relasjoner» som ikke er forbeholdt én person eller relasjon over tid. Dette er et interessant funn fordi det, i likhet med Giddens' (1992) beskrivelser av den rene relasjonen, synliggjør en tendens til å opprettholde parforholdet fordi det er basert på likhet, og bare så lenge det virker givende.

Informantene gir uttrykk for å være oppdaterte på mønstre som angår samlivsformer, fruktbarhet og moderne rolleforståelser. Jeg har ikke grunnlag for å si noe om hvorvidt dette er informasjon som informantene har lest seg opp på i forkant av intervjuene, eller om deres uttrykte fortellinger fullt ut er basert på personlige erfaringer og fortolkninger av hendelser samt oppfatninger av samfunnet for øvrig. Interessant ved de uttrykte forståelsene er imidlertid hvordan informantene bruker informasjonen til å tegne et bilde av hvor i denne statistikken de selv plasserer og identifiserer seg. I studien finner jeg at noen av informantene har tanker om at det eksisterer forskjeller i forståelsene av barnløshet i sentrale og desentraliserte deler av landet, samt mellom yngre og eldre generasjoner. Holdningene gir seg innledningsvis til kjenne i måten noen av informantene anser det å få barn som en større forventning «på bygda». Dette er oppsiktsvekkende fordi barnløsheten i byen blir nøytralisert ved at man er flere som kan «søke trøst i felles skjebne». Det er følgelig mer akseptert å være barnløs i byen i en forstand at man hører til en større gruppe. Uttrykte generasjonsforskjeller, hvor eldre «ikke er så flinke til å ha filter» og i større grad kan etterspørre familien, kan tyde på at yngre generasjoner i større grad reflekterer trekk ved vår tids moderne karakter for å være individualisert og noe mer frigjort forventninger om tradisjonelle familiesammensetninger.

At kvinner kan erfare et større forventningspress angående barn, er en gjennomgående oppfatning på tvers av intervjuene. Ord som «en livsoppgave for kvinner» blir brukt, et sitat som eksemplifiserer tradisjonelt og biologisk definerte kjønnsroller, og samtidig illustrerer inngangen til en interessant debatt og vurdering av moderne kjønnsroller. Liebroer og Billari (2010) argumenterer for at normer har en tendens til å havne i skyggen av moderniseringen og individualiseringen i samfunnet, og at man ikke kan overse det faktum at normer virker rettlede for menneskers demografiske atferd. I informantenes fortellinger markerer kulturelle aldersfrister og forestillinger om hvilken rekkefølge livshendelser bør følge, som tydelige. Dette er et interessant funn fordi det viser til en internalisering av rådende sosiale retningslinjer, og hvordan disse kan virke ufordelaktige overfor informantene i hvordan samfunnet møter barnløsheten som tematikk, som menn som for kvinner.

Når informantene stiller krav til forutsetninger som ligger til grunn for at et eventuelt barn eller parforhold skal være aktuelt, eksemplifiserer dette et paradoks ved uttalt skepsis mot synliggjorte trender ved kvinners utvelgelsesmotivasjon. I tidligere forskning går det fram at barnløsheten er størst og økende blant menn, hvor menn med lavere utdanning også har større sannsynlighet for å forbli barnløse (Lappegård & Rønsen, 2011; Skrede, 2015). Kvinner tar i dag gjennomsnittlig lengre utdanning enn jevnaldrende menn, og sett i sammenheng med den andre demografiske overgang – med færre og utsatte fødsler og endrede samlivsmønstre – har den sosiale differensieringen i familielivet også endret form (Skrede, 2015). Homogami i partnerseleksjonen er imidlertid et velkjent fenomen som informantene tilsynelatende også legger til grunn. Samtalene skal være givende, interesser skal kunne deles og verdigrunnlag skal sammenfalle.

Nye, synliggjorte mønstre i partnerseleksjonen videreføres imidlertid i en diskusjon om hvorvidt likestillingen kvinner og menn seg imellom går på bekostning av å gjøre kjønn mer polarisert. Diskusjonen bunner i informantenes eksemplifiserte tanker om at kvinners ønsker om barn settes foran «den beste samfunnsutviklingen», hvor man med vedtatte endringer i bioteknologiloven legger opp til en praksis hvor samfunnet skal «fasilitere og betale» for en utsiling av menn. Eksempelet med hvordan ny bioteknologilov på sikt kan gjøre færre menn i Norge til fedre, innleder til en annen sentral diskusjon. Jeg legger merke til at ingen av informantene gir uttrykk for å ønske seg barn i isolert forstand, det vil si i fraværet av en partner og et parforhold. Dette er en interessant observasjon ettersom det kan være vanskeligere å

vurdere menns ønsker om barn, gitt at kvinner, med andre biologiske forutsetninger, kan velge å bryte ut av barnløsheten. Dette reiser et viktig spørsmål som går på uttrykte, positive holdninger til et parforhold – nærmere bestemt om ønskene om parforholdet kan være assosiert med det å få barn og slik etablere en familie, eller om det kan forstås isolert.

Lommerud og Grasdahl (2020) argumenterer for at barnløsheten må forstås som et samfunnsproblem dersom mennene den rammer selv erfarer den som problematisk. Jeg finner at noen av informantene jeg intervjuet ser barnløsheten som et personlig så vel som et samfunnsmessig problem. Dette er imidlertid holdninger av svært ulik karakter. På den ene siden gis det uttrykk for at barnløsheten markerer seg som ensomhet og utenforskap. I en annen fortolkning uttaler informantene den for å være en problematisk struktur som virker tilbake på samfunnet. Fra ulike hold argumenteres det for at utviklingen av økt levealder i kombinasjon med synkende fruktbarhet er en velferdspolitisk utfordring (Esping-Andersen, 2016, s. 22). Utviklingen kan gå på bekostning av videreføringen av velferden, både i sammenheng med å videreføre generasjoner, men også å formidle ressursene som kreves til å pleie og følge opp en befolkning som blir stadig eldre. Samtidig har den betydning for hvorvidt man greier å sikre barnløse menn et tilstrekkelig sosialt nettverk. I intervjuene går det fram at barn symboliserer inngangen til sosiale nettverk som barnløse automatisk ekskluderes fra. Begrensede sosiale nettverk viser seg følgelig som miljøene barnløse kan erfare å bli utestengt fra, men også i en form hvor egne barn ikke vil være en del av nettverket når en blir eldre – her eksemplifisert som en måte å utsette behovet for å koble inn pleieinstitusjoner.

7.2 Veien videre

Fortellingene som Noah, Oskar, Oliver, Lucas, Isak, Aksel, Emil og Filip deler, er forskjellige. Likevel har de det til felles at de synes barnløshet er et viktig tema. Deres uttrykte interesse for prosjektet sier noe om ønsket om å bli hørt, men den reflekterer også strukturer i samfunnet med tilhørende holdninger som informantene kan oppleve å få rettet mot seg. Til denne studien valgte jeg å ikke legge føringer for hvorvidt informantene identifiserer seg som frivillige eller ufrivillig barnløse. Dette gir et komplekst datamateriale som belyser et bredt spekter av holdninger. Til framtidige studier kan det være en idé å snevre inn utvalget ytterligere for å gi konsentrerte data som fanger opp nyanser innad, her mellom menn som erfarer barnløsheten som frivillig så vel som ufrivillig. En tanke er at man lettere vil kunne tyde hvorvidt

barnløsheten virker definerende for ens identitet og rolleforståelse. Andre kriterier for deltakelse kan videre gi grunnlag for å studere betydningen av utdanning eller sammenligne erfart barnløshet i sentrumsnære strøk versus i distriktene. En slik sammenligning kan også være interessant mellom kjønn. Ved å studere kvinners erfarte liv uten barn er det interessant å undersøke om det eksistere likheter eller forskjeller til menns fortellinger.

Under intervjuene undersøkte jeg informantenes tidligere forestillinger om sine liv som voksne. I ett av intervjuene går det fram at egen oppvekst, uten søsken, har hatt innvirkninger for tanker om barn. I den sammenheng er det interessant å studere enebarns tilbøyeligheter til å ønske seg egne barn, og i så fall hvor mange. Spørsmålet om 'hvor mange' er videre et fruktbart utgangspunkt sett i sammenheng med økt individualisering i samfunnet, hvor familiestrukturer varierer og tidligere idealer om kjernefamilien er under forhandling. Koronapandemiens utbrudd, våren 2020, har samtidig satt sitt preg på samfunnet. I kommende år vil det være av interesse å studere påvirkningen den har hatt på demografiske mønstre direkte, men også til kvalitative forståelser av risikoer i lys av globale kriser.

Litteraturliste

Aakvaag, G. C. (2006). Individualisering – en sosiologisk modell. *Sosiologisk tidsskrift*, 14(4), 326–350.

Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt forlag.

Andersen, E. (2022, 9. mars). *Økt fruktbarhet for første gang på 12 år*. SSB.

<https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte/artikler/okt-fruktbarhet-for-forste-gang-pa-12-ar>

Andersen, H. (2013). Funktionalisme: Integration og konflikt. I H. Andersen & L. B. Kaspersen (Red.), *Klassisk og moderne samfundsteori* (5. utg., s. 267–289). Hans Rietzels Forlag.

Andrews, T. & Vassenden, A. (2007). Snøballen som ikke ruller: Utvalgsproblemer i kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, 15(2), 151–162.

Atkinson, P. & Silverman, D. (1997). Kundera's Immortality: The Interview Society and the Invention of the Self. *Qualitative Inquiry*, 3(3), 304–325.

Barstad, A. & Kjølrsrød, L. (2017). Fritid. I I. Frønes & L. Kjølrsrød (Red.), *Særtrykk av Det norske samfunn* (2. utg., bind 1, 2 og 3, s. 314-335). Gyldendal Akademisk.

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity* (M. Ritter, Overs.). Sage Publications.

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love* (M. Ritter & J. Wiebel, Overs.). Polity Press.

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. Sage Publications.

Binder, P-E. (2018). *Hvem er jeg? Om å finne og skape identitet*. Fagbokforlaget.

Blaikie, N., & Priest, J. (2019). *Designing social research: the logic of anticipation* (3. utg.). Cambridge: Polity Press.

- Boudon, R. (2003). Beyond Rational Choice Theory. *Annual Review of Sociology*, 29(1), 1–21.
- Chambers, D. (2012). *A Sociology of Family Life: Change and Diversity in Intimate Relations*. Polity Press.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2. utg.). Polity Press.
- Cools, S. & Strøm, M. (2020). *Ønsker om barn – en spørreundersøkelse om fertilitet, arbeidsliv og familiepolitikk* (2020:5). Institutt for samfunnsforskning.
<https://hdl.handle.net/11250/2645776>
- Ellingsæter, A. L. (2012). Barn i politikken sentrum – pronatalisme på norsk. *Nytt norsk tidsskrift*, 29(4), 361–371.
- Ellingsæter, A. L. (2012). Innledning: Velferdsstatens familier. I A. L. Ellingsæter & K. Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier: nye sosiologiske perspektiver* (s. 13-30). Gyldendal Akademisk.
- Ellingsæter, A. L., Jensen, A-M. & Lie, M. (2013). The social meaning of children and fertility change. I A. L. Ellingsæter, A-M. Jensen & M. Lie (Red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe* (s. 1-11). Routledge.
- Ellingsæter, A. L. & Pedersen, E. (2013). Frukbarhetens fundament i den norske velferdsstaten. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 54(1), 3–29.
- Elster, J. (2016). *Sour Grapes*. Cambridge University Press.
- Esping-Andersen, G. (2016). *Families in the 21st Century*. SNS Förlag.
- Fjell, T. I. (2008). *Å si nei til meningen med livet? En kulturvitenskapelig analyse av barnfrihet*. Tapir Akademisk Forlag.
- Freese, J. (2009). Preferences. I P. Hedström & P. Bearman (Red.), *The Oxford Handbook of Analytical Sociology* (s. 94-114). Oxford University Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*. Polity Press.

- Giddens, A. & Sutton, P. W. (2017). *Sociology* (8.utg.). Polity Press.
- Grasdal, A. L. & Lommerud K. E. (2019). Barnløshet blant menn i Norge – hvem er de, og hvor bor de? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(4), 268–284.
- Gulbrandsen, L. M. (2006). *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Universitetsforlaget.
- Hadley, R. A. (2021). *How Is a Man Supposed to Be a Man? Male Childlessness – a Life Course Disrupted*. Berghahn Books.
- Hart, R. K. & Kravdal, Ø. (2020). *Fallende fruktbarhet i Norge*. (Rapport 2020). Folkehelseinstituttet. https://www.fhi.no/contentassets/5e954d6441b045bc9b53a8e2d702b529/fallende-fruktbarhet-i-norge_rapport.pdf
- Hedström, P. (2005). *Dissecting the Social: On the Principles of Analytical Sociology*. Cambridge University Press
- Holst, C. & Aarseth, H. (2011). Poststrukturalisme og kjønnsforskning - slik to sosiologer ser det. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 35(2), 154–163.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (2003). Active Interviewing. I J. A. Holstein & J. F. Gubrium (Red.), *Postmodern Interviewing* (s. 67-80). Sage Publications.
- Illouz, E. (1997). *Consuming the Romantic Utopia: Love and the Cultural Contradictions of Capitalism*. University of California Press.
- Illouz, E. (2012). *Why love hurts: A Sociological Explanation*. Polity Press.
- Jalovaara, M., Neyer, G., Andersson, G., Dahlberg, J., Dommermuth, L., Fallesen, P. & Lappegård, T. (2018). Education, Gender, and Cohort Fertility in the Nordic Countries. *European Journal of Population*, 35(3), 563–586.
- Jenkins, R. (2014). *Social identity* (4. utg.). Routledge.
- Jensen, A-M. (2013). Rising fertility, fewer fathers. I A. L. Ellingsæter, A-M. Jensen & M. Lie (Red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe* (s. 120-135). Routledge.
- Jensen, A-M. & Østby, L. (2014). Stadig flere menn i Norge er barnløse. *Samfunnsspeilet*, 2014(2), 20–23.

- Joas, H. & Knöbl, W. (2009). *Social Theory: Twenty Introductory Lectures*. Cambridge University Press.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Kirkebøen, S. E. (2012, 17. juni). - Far taper kampen om barna fordi han er mann. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/AdBRj/far-taper-kampen-om-barna-fordi-han-er-mann>
- Kjøvs, P. (2018, 8. august). Mennene ingen vil ha: Peder Kjøvs. *Aftenposten*.
<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/yvjGdJ/mennene-ingen-vil-ha-peder-kjoes>
- Kjøvs, P. (2020). Ingen er enslige lenger: Peder Kjøvs. *Aftenposten*
<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/wPQvw4/ingen-er-enslige-lenger-peder-kjoes>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Lamont, M. (1992). *Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and American Upper-Middle Class*. University of Chicago Press.
- Lappegård, T. (2007). Sosiologiske forklaringer på fruktbarhetsendring i Norge i nyere tid. *Sosiologisk tidsskrift*, 15(1), 55–71.
- Lappegård, T. & Rønsen, M. (2011). *Socioeconomic differentials in multi-partner fertility among men* (Discussion Papers 653). Statistics Norway.
<http://hdl.handle.net/11250/180401>
- Lappegård, T., Rønsen, M. & Skrede, K. (2011). Fatherhood and Fertility. *Fathering* 9(1), 103–120.
- Lappegård, T., Noack, T. & Rønsen, M. (2013). Changing fertility behavior across two generations: The role of gender and class. I A. L. Ellingsæter, A-M. Jensen & M. Lie (Red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe* (s. 136-152). Routledge.

- Leiulfsrud, H. (2004). Familie og sosial ulikhet i velferdssamfunnet. I A.L. Ellingsæter & A. Leira (Red.), *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer* (s. 261–289). Gyldendal Akademisk.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (1998). *Narrative research: Reading, Analysis, and Interpretation*. Sage Publications.
- Liefbroer, A. C. & Billari, F. C. (2010). Bringing Norms Back In: A Theoretical and Empirical Discussion of Their Importance for Understanding Demographic Behaviour. *Population, Space and Place*, 16(4), 287–305.
- Lommerud, K. E. & Grasdal, A. (2020, 2. april). *Hvorfor er stadig flere menn barnløse?* Kilden kjønnsforskning.no. <https://kjonnsforskning.no/nb/2020/04/hvorfor-er-stadig-flere-menn-barnl%C3%B8se>
- Lyngstad, T. H. (2017). Befolkningsutviklingen. I I. Frønes & L. Kjølørød (Red.), *Særtrykk av Det norske samfunn* (2. utg, bind 1-3, s. 13-35). Gyldendal Akademisk.
- McAdams, D. P. & McLean, K. C. (2013). Narrative Identity. *Current Directions in Psychological Science* 22(3), 233–238.
- Meland, K. (2017, 2. november). Flere barnløse: Kvinner vil ikke ha barn med lavstatus-menn. *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/flere-barnlose-kvinner-vil-ikke-ha-barn-med-lavstatus-menn/s/12-95-3423386253>
- Meld. St. 24 (2015–2016). *Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-24-20152016/id2483146/?ch=2>
- Merton, R. K. (1996). On Sociological Theories of Middle Range. I R. K. Merton & P. Sztompka (Red.), *On Social Structure and Science* (s. 41–50). The University of Chicago Press.
- NAOB. (u. å.). *utopi*. Det norske akademis ordbok. <https://naob.no/ordbok/utopi>
- NESH. (2021, 16. desember). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. De nasjonale forskningsetiske komiteene. <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

- Noack, T. & Lyngstad, T. H. (2012). Samlivsrevolusjonen. I A. L. Ellingsæter & K. Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier: nye sosiologiske perspektiver* (s. 55–75). Gyldendal Akademisk.
- NRK. (2019, 1. januar). – Lag flere barn, ber statsministeren i sin nyttårstale. NRK.
<https://www.nrk.no/norge/statsministeren-bekymret-over-lave-fodselstall-1.14362212>
- Parsons, T. (1988). Den amerikanske familien: dens forhold til personligheten og samfunnsstrukturen. I D. Østerberg (Red.), *Sociologiske essays* (s. 119–139). Pax forlag.
- Pedersen, E. (2012). Trange fødsler. I A. L. Ellingsæter & K. Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier: nye sosiologiske perspektiver* (s. 141–160). Gyldendal Akademisk.
- Romundstad, L. B. (2022, 24. januar). jnfertilitet. Store norske leksikon.
<https://sml.snl.no/infertilitet>
- Roseneil, S., Crowhurst, I., Hellesund, T., Santos, A. C. & Stoilova, M. (2020). The Tenacity of the Couple-Norm: Intimate citizenship regimes in a changing Europe. UCL Press.
- Sandberg, S. (2010). What can “Lies” Tell Us about Life? Notes towards a Framework of Narrative Criminology. *Journal of Criminal Justice Education*, 21(4), 447–465.
- Seltzer, M., & Haldrup, M. (2015). Eva Illouz (2012). Why Love Hurts. A Sociological Explanation. *Sosiologi i dag*, 45(2), 125–133.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction* (2. utg.). Sage Publications.
- Skrede, K. (2004). Færre menn blir fedre. *Økonomiske analyser*, 23(6). 57–68.
- Skrede, K. (2015). Når menn velges bort. *Humanist*, 15(1).
<https://www.humanist.no/2015/04/nar-menn-velges-bort/>
- Solerød, H. & Tønnessen, M. (2022, 28. april). *befolkningspolitikk*. Store norske leksikon.
<https://snl.no/befolkningspolitikk>
- SSB. (2022). *Navn*. SSB. <https://www.ssb.no/befolkning/navn/statistikk/navn>

Staff, A. (2015, 23. juni). *Bias*. De nasjonale forskningsetiske komiteene.

<https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/uavhengighet/bias/>

Sørensen, M. P. (2019). Second Modernity. I G. Ritzer & C. Rojek (Red.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* (s. 1-2). John Wiley & Sons

Taylor, C. (1989). *Sources of the self: The making of the modern identity*. Harvard University Press.

Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (2. utg.). Fagbokforlaget.

Thagaard, T. (2007). Menn i parforhold: arbeid for kjærligheten – innsats for likeverdighet? *Sosiologisk tidsskrift*, 15(4), 337–352.

Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.

Tjora, A. (2018). *Hva er fellesskap*. Universitetsforlaget.

Tjora, A. (2018). *Viten skapt: Kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Cappelen Damm Akademisk.

Weber, M. (1968). Basic Sociological Terms. I G. Roth & C. Wittich (Red.), *Economy and Society* (s. 3–31). Bedminster Press.

Weiss, R. S. (1994). *Learning From Strangers. The Art and Method of Qualitative Interview Studies*. The Free Press.

World Health Organization. (2020, 14. september). *Infertility*. World Health Organization
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infertility>

Økland, I. (2018, 7. august). Barnløse menn presses inn i offerrolle. *Aftenposten*.

<https://www.aftenposten.no/meninger/i/1kpr4Q/barnloese-menn-presses-inn-i-offerrolle>

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i hovedteksten: 32720

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

«å være mann uten barn»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å studere menns erfaringer og opplevelser av å leve et liv uten barn. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Høsten 2021 og våren 2022 skriver jeg masteroppgaven min i sosiologi om å være mann uten barn i Norge i dag. Til prosjektet ønsker jeg å gjennomføre individuelle intervjuer for å studere menns fortellinger fra sine liv som «barnløse». I dag er flere menn enn kvinner til lands uten barn. Tallene gir likevel ikke kjennskap til hvilke historier og erfaringer som ligger bak, og formålet med prosjektet er å øke kunnskapen og forståelsen rundt å være mann uten egne barn i et familieorientert samfunn. Til studien ønsker jeg å gjennomføre intervjuer med single menn som identifiserer seg som heterofile, ikke har barn og som ikke har fått påvist medisinske grunner for å ikke kunne få egne barn.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Forskningsprosjektet gjennomføres av meg, Sigrid Benjaminsen, gjennom masterprogrammet for sosiologi ved Universitet i Oslo (UiO). All informasjon som kommer fram i sammenheng med forskningsprosjektet vil utelukkende bli brukt til gjennomføringen av nevnte prosjekt.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Som én av totalt åtte deltakere, får du spørsmål om å delta på bakgrunn av egenskaper som mann mellom 35 og 55 år uten egne barn, som kan bidra med interessante fortellinger og innsikt i temaet. Din informasjon danner et viktig grunnlag for å øke kunnskapen og forståelsen rundt å være mann uten barn i det norske samfunnet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet, innebærer deltakelsen at du stiller til et personlig intervju med meg, med varighet over ca. 1–1,5 time. I intervjuet stiller jeg deg spørsmål som angår ditt sosiale liv, familie, tanker om barn, romantiske relasjoner, holdninger i samfunnet og framtidsutsikter. Jeg ønsker å ta opp samtalen vår med båndopptaker for å kunne overføre intervjuet til skriftlig form. I den skriftlige versjonen vil du bli fullstendig anonymisert, dvs. at du ikke vil kunne bli gjenkjent i den behandlede utgaven.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg dersom du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil kun bruke opplysningene om deg til formålene som er nevnt i dette skrevet. Opplysningene behandles konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Ved behandlingsansvarlig institusjon er det jeg, Sigrid Benjaminsen, min veileder og biveileder som vil ha tilgang til dine opplysninger. For å sikre din anonymitet, vil materialet bli anonymisert fortløpende og lagret på en sikker forskningsserver. Kontaktinformasjon og ubehandlet, samt behandlet datamateriale, vil bli lagret på ulike steder for å sikre ditt personvern. I den ferdigstilte masteroppgaven vil du ikke kunne gjenkjennes av andre.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene dine vil være fullstendig anonymisert når prosjektet avsluttes og oppgaven er godkjent, noe som etter planen vil skje over sommeren 2022. Informasjon og opplysninger vil bli behandlet på en måte som ivaretar både ditt eget personvern og personvernet til eventuelle personer som skulle bli nevnt under intervjuene. Etter prosjektslutt vil datamaterialet beholdes utelukkende i anonymisert tilstand, det vil si at dataene ikke vil kunne spores tilbake til kontaktinformasjonen din. Anonymisering vil innebære en tilintetgjøring av navn, titler og relasjoner som kan knyttes til deg personlig eller personene som nevnes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Oslo, UiO, har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitet i Oslo, UiO ved Sigrid Marie Orvik Benjaminsen (student og prosjektansvarlig) [REDACTED], eller Trude Lappegård (veileder) [REDACTED]
- Vårt personvernombud: Roger Markgraf-Bye ved e-post: personvernombud@uio.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Sigrid M O Benjaminsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet, «**å være mann uten barn**», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i personlige intervjuer som angår temaet for prosjektet
- å delta i eventuelle oppfølgingsamtaler som angår spørsmål i etterkant av intervjuene
- at anonymiserte opplysninger om meg der jeg ikke kan gjenkjennes av andre, publiseres
- at mine anonymiserte personopplysninger lagres etter prosjektslutt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Utlysning

Søker mannlige deltagere til intervjustudie: å være uten barn

Høsten 2021 – våren 2022 skriver jeg masteroppgaven min i sosiologi ved Universitetet i Oslo. Til oppgaven gjennomfører jeg intervjuer for å studere menns erfaringer og fortellinger fra sine liv uten barn. I intervjuet inviterer jeg deg til å dele din historie og dine tanker som angår temaene barn, relasjoner, familieliv, hverdag og identitet.

Til studien ønsker jeg å gjennomføre intervjuer med single menn i alderen 35-55 år som identifiserer seg som heterofil, ikke har barn og som ikke har fått påvist medisinske grunner til å ikke kunne få egne barn.

Antatt varighet for intervjuene vil være 1-1,5 time. Det er ønskelig at intervjuene tas opp over en båndopptaker, hvor informasjon og opplysninger som dukker opp underveis vil bli anonymisert.

Er du interessert i å vite mer og/eller ønsker å stille til intervju?

Du kan melde din interesse til prosjektansvarlig, Sigrid Benjaminsen, via e-post; [REDACTED] eller over tlf.; [REDACTED]

Med vennlig hilsen

Sigrid M O Benjaminsen

Vedlegg 3: Intervjuguide

Introduksjon

- Takker for interessen
- Introduksjon til forskningsprosjektet
- Hvis aktuelt: hvordan/hvor fant du informasjon om prosjektet?

Bakgrunn

1. Kan du fortelle litt om deg selv?
2. Hvordan vokste du opp?
3. Har du en stor/liten familie?
 - Er du nær familien din?
 - Bor noen av familiemedlemmene dine i nærheten?
4. Hvordan vil du beskrive hverdagen din?
 - Hvordan ser en «vanlig» dag ut for deg?
 - Hva liker du å gjøre på fritiden?

Tanker om barn

5. Kan du fortelle om ditt forhold til barn?
6. Har du lyst på egne barn?
 - Hvorfor/ hvorfor ikke?
7. Hvilke tanker hadde du om ditt framtidige familieliv da du var yngre?
 - Hvorfor?
8. Har det ved et tidspunkt vært et spørsmål om å få egne barn? Eventuelt å ta et valg om å ikke få barn?

9. Har du opplevd noen vendepunkter i livet?

10. Hvordan opplever du hverdagen din uten barn?

- Hvordan tror du at du ville opplevd hverdagen dersom du hadde barn?

11. I dag er flere menn enn kvinner i Norge uten barn. Hva er dine tanker rundt det?

- Hvorfor tror du det er slik?

Relasjoner

12. Har du vært seriøst romantisk involvert med noen tidligere?

13. Kan du fortelle om tidligere relasjoner du har vært romantisk involvert i?

- Hadde partner ønsker om barn?
- Hadde partner barn fra før?
- Hvordan/hvorfor tok relasjonen slutt?

14. Har du ønsker om å inngå en romantisk relasjon med noen nå?

- Hvorfor/hvorfor ikke?

Venner og familie

15. Har du venner og nære familiemedlemmer med barn?

- Hvis ja; hva gjør dere/snakker dere om når dere er sammen?
- Opplever du at dere har mye til felles?
- Kjenner du på et press om å engasjere deg i venners/families familieliv?

16. Kjenner du noen ganger på press fra familie og venner om å få egne barn?

17. Føler du at du kan snakke åpent og ærlig med familie/venner om din egen livssituasjon?

- Hvordan føler du at du blir møtt?

Holdninger og sanksjoner

18. Hvilke forventninger tror du eksisterer til stiftelsen av en familie i Norge i dag?

- Er forventninger annerledes nå fra tidligere?

19. Med mange av velferdsordningene i samfunnet, dvs. hvordan samfunnet i stor grad kan forstås å være tilrettelagt for familier og familieførøkelser, opplever du på noen måte at din livssituasjon bryter med noen normer i samfunnet?

- På hvilken måte da?

20. Hvordan føler du selv at du blir møtt når du forteller andre at du ikke har barn?

21. Hvordan tror du menn uten barn oppfattes av storsamfunnet?

- Hva tenker du i forhold til om dette bildet har forandret seg med tiden?

22. Har du noen ganger kjent på følelser av å være misforstått i sammenheng med livssituasjonen din?

- Jeg tenker da særlig på fordommer, generaliseringer av «en type livsstil».

Refleksjoner rundt eget liv

23. Hvordan opplever du livet ditt nå?

- Med «opplever» mener jeg hvor tilfreds du er med livet ditt slik det er nå. Opplever du livet som meningsfullt?

24. Hva er dine tanker rundt hvorvidt du har funnet «din plass» i samfunnet?

25. Dersom du kunne gjort noe annerledes eller forandret på noe ved livet ditt, hva ville det vært?

26. Hvordan ser framtiden din ut?

Avsluttende spørsmål, annet

27. Hvilke planer har du videre for høsten?

Rom for å stille oppfølgingsspørsmål, ta opp tråder fra punkter som ble nevnt i forbifarten.

- Er det noe du ønsker å legge til eller ta opp? Har du noen spørsmål?

Kjenner du noen i lignende livssituasjon som du tror kunne tenke seg å delta i prosjektet?

Takker for deltakelsen.